

РФК

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

20 ЛІСТАПАДА 1998 Г.

№ 47/3975

КОШТ 4 000 РУБ.

ПРЫТУПАК ДЛЯ СПАКУТАВАНЫХ ДУШ...

Марыя МІХАЙЛАВА: "Яшчэ зусім нядаўна мы любілі гаварыць: свет уратуе прыгажосць, краса! Цяпер жа ўсё часцей можна пачуць іншае: свет уратуе жанчына! І пры гэтым тлумачыцца, паўтараецца, як заклінанне, — чым уратуе: любоўю, цяпленнем, ласкай, пяшчотаю, самаахвярнасцю! Ды, на жаль, гэта гавораць часцей тыя, што ўціснулі жанчыну ў жорсткія рамкі, далі ёй своеасаблівую ўстаноўку: ты найперш працаўніца, ты павінна будаваць дамы, даваць прадукцыю на заводах і фабрыках..."

4, 15

А НАД КРЫМАМ ЧЫСТАЕ НЕБА...

Вадзім ДОЎНАР, Кірыла ПАЗНЯК: "Вялікую ролю, як бы банальна гэта ні прагучала, мае адраджэнне сапраўднай украінскай гісторыі ну і, вядома ж, мовы. Апошняя ўжываецца не толькі ў справаводстве афіцыйных органаў, у ВНУ, але і ў дзіцячых садках, адкуль паступова выціскаецца руская".

5, 12

УСЕ МЫ — ПАСЛАННІКІ НЕБА...

Вершы Таісы **БОНДАР**

8

ЗНАК НА ДАЛОНІ

Апавяданне Марыі **ВАЙЦЯШОНАК**

9, 12

"САЮЗ ЖЫВЕ НАДЗЕЯЙ..."

Генадзь БУРАЛКІН: "На жаль, сёння мастацтва неаддзельнае ад эканомікі. Не будуць нашы прадпрыемствы даваць прадукцыю — падпадуць пад закон аб банкруцтве. Не будзе прамысловай базы — не здолее выжыць і Саюз мастакоў".

10—11

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Усяго толькі тры тыдні засталася да канца падпіснай кампаніі на наш штотыднёвік на першае паўгоддзе 1999 года. Часу зусім нямнога, але ён яшчэ ёсць, каб сказаць сваё слова ў падтрымку беларушчыны і аб тым, што мы ёсць, былі і будзем, а для гэтага ўсяго трэба схадзіць у любое паштовае аддзяленне і аформіць падпіску на нацыянальную перыядыку, каб заўтра не гаварыць, што беларускія выданні ніхто не чытае, і што мы гінем. Калі не можаце падпісацца на "ЛіМ" адразу на паўгоддзе, падпішыцеся на квартал, а то і на месяц. Паспрыяйце сваім словам аформіць падпіску на наш штотыднёвік бліжэй да вашага месца жыхарства бібліятэкам, школам, грамадскім установам. Кошт "ЛіМа" на адзін месяц — 50 тысяч рублёў, на квартал — 150 тысяч і на паўгоддзе — 300 тысяч.

Наш індекс — **63856.**

Сёння нашай цудоўнай паэтэсе, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Беларусі Яўгеніі **ЯНІШЧЫЦ** споўнілася 60 гадоў. На жаль, ужо дзесяць гадоў яе няма сярод нас. Сяброўскае слова **Васіля ЖУКОВІЧА** пра паэтэсу чытайце на стар. 6—7.

Фота Ул. **КРУКА**

Што ні кажыце, а класікі несмяротныя, яны з намі назаўжды і ва ўсіх варунках жыцця. Вось, калі ласка.

Яшчэ зусім надаўна з усіх франтоў барацьбы за пабудову рынкавага сацыялізму ішлі такія пераможныя рэаліі, гэтак урачыста і шырока, ад краю і да краю, грывелі ўседзяржаўныя дажынкi "славянскія базары", што міжволі прыходзілі на памяць словы рускага савецкага класіка пра тое, што, маўляў, усюды добра, а "в нашай буче, боевой, кипучей, и того лучше". Без аніякае іроніі ці там пад'юджвання сцвярджалася, што жывём мы лепш, чым усе нашы колішнія браты і сёстры, а цяпер — бліжкі і бліжэйшыя суседзі. І раптам тон рэаліі пацішэў: а неўзабаве яны наогул зніклі. Пайшлі квольны прызнанні ў тым, што, аказваецца, не ўсё гэтак добра, што здавалася. Хутчэй дрэнна, чым добра. Нават зусім дрэнна. І звычайны дагэтуль метадамі выправіць становішча ўжо нельга. Трэба нешта больш дзейснае, эфектыўнае. Трэба — штаб! Як перад штурмам. Каб забяспечыць эканамічную стабільнасць, пераадолець крызісныя з'явы, выправіць сітуацыю на спажывецкім рынку. І ён быў створаны. Правёў першае, другое, трэцяе пасяджэнне. Распрацаваў план работы, акрэсліў пытанні, прызначыў адказных асоб. Навідавоку — сведчанні наймаверна актыўнай дзейнасці ў імя выратавання краіны, сведчанні самаадданных клопатаў пра нас з вамі, паважаныя чытачы. А цэны між тым растуць. Зноў у крамах чэргі. Зноў вяртаюцца яшчэ не забытыя з савецкіх часоў нормы водпуску прадуктаў у адны рукі, нават рэгламентацыя продажу іх у часе: скажам, танную кілбасу і сасіскі прадаваць належыць пасля 16 гадзін, калі людзі канчаюць працу...

Ёсць вялікая верагоднасць таго, што тыя самыя людзі, пра якіх гэтак клопатыцца Рэспубліканскі штаб, успомняць неўміручае выслоўе яшчэ аднаго рускага класіка: "А вы, друзья, как ни садитесь..."

ЮБИЛЕЙ ТЫДНЯ

Сваё 80-годдзе адзначыў "Белсаюздрук", арганізацыя, якая займаецца продажам, а зараз і падпіскай на газеты і часопісы. "ЛіМ" далучаецца да віншаванняў і добрых пажаданняў работнікам саюздруку. Аднак жа юбілей наводзіць і на сумны роздум. У сістэме "Белсаюздруку" — 1234 газетныя кіёскі і 44 магазіны, а яшчэ ж іх нямала і ў сістэме "Белпошты". І ўся гэтая махіна бярэ ў рознічны продаж толькі 2 ці 3 сотні экзэмпляраў нашага штотыднёвіка. Відавочна, што сярод слаўных юбіляраў-саюздрукаўцаў вельмі мала патрыётаў роднага слова...

ИМИТАЦИЯ ТЫДНЯ

Нацыянальны банк падняў курс куплі-продажу СКВ да 100—102 тысяч рублёў за долар. Але ж на ценявым валютным рынку долар каштуе амаль 200 тысяч. Загадчык аддзела Інстытута эканомікі НАН А. Лучанок у гутарцы з карэспандэнтам "Звязды" назваў гэтак рашэнне Нацбанка "імітацыяй прыняцця мер" і падкрэсліў: "Пакуль у абменных пунктах не будзе ўстанаўлівацца курс на падставе попыту і прапанавання, валюта будзе знаходзіцца ў ценявой эканоміцы і абагачаць рознага роду жулікаў". "Уж сколько раз твердили миру..."

ДАЖЫНКИ ТЫДНЯ

Дажынкi — у сярэдзіне лістапада? Менавіта так. Яны прайшлі ў слаўным "Рассвеце" Кіраўскага раёна. Прайшлі з размахам, з шыкам. На плошчы віраваў кірмаш, стаялі сталы з пачастункамі, было бясплатнае піва ад пуза (уласнае, калгаснае), грывелі аркестр, над плошчай дэманстравалі свае здольнасці пілот на самалёце... І акурат у гэтыя дні спюніўся год, як былі рассвецкімі старшынны апынуўся за кратамі. Пэўна, у чымсьці 73-гадовы В. Старавойтаў спраўды вінаваты, аднак жа пытанне маральнасці, чалавечнасці гэтым не перакрэсліваецца...

КАМИТЭТ ТЫДНЯ

Некалькі месяцаў назад Згуртаванне беларусаў свету "Бацькаўшчына" выступіла з ініцыятывай адзначыць надыход 2000 года шэрагам мерапрыемстваў, якія б пацвердзілі і паказалі свету здабыткі і годнасць беларускай нацыі. І вось зараз створаны грамадскі аргкамітэт па падрыхтоўцы гэтых мерапрыемстваў. У яго ўвайшлі 35 прадстаўнікоў найбольш уплывовых грамадскіх арганізацый і асобныя дзеячы культуры і навукі, сярод іх — Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, В. Іпатава, К. Цвірка, А. Мальдзіс, У. Гілеп і многія іншыя. Сустаршынны аргкамітэта абраны Р. Гарэцкі і А. Петрашкевіч. І зноў міжволі ўзнікае пытанне: а дзе ж беларуская дзяржава, чаму ўсё абмяжоўваецца ініцыятывай грамадскасці?

НАСТАЛЬПЯ ТЫДНЯ

Друк паведаміў пра тэндэрныя конкурсы, звязаныя з будаўніцтвам новага вакзала ў Мінску. Фіны абсталёўваюць дах галоўнага корпуса спецыяльнымі ліхтарамі, а немцы будуць рабіць спецыяльнае падложнае ацяпленне, ад якога ў будынку вакзала будзе цёпла і суха. Усё гэта добра. Але ў сэрцах многіх і многіх мінуцоў сталеішага пакалення (ды, пэўна, не толькі мінуцоў) жыве ўсё ж сум па ўтульным старым вакзальным будынку, які быў адной з нямногіх рэліквій сталіцы, сведкам многіх і немалаважных гістарычных падзей, што адбываліся тут. І ці выспеліць калі-небудзь такое ж цёплае пачуццё да сябе новы супермадэрны монстр?..

"ЗЯЛЁНЫЯ" ТЫДНЯ

Беларуская экалагічная партыя і Беларуска партыя зялёных аб'ядналіся ў адну — Беларуска экалагічную партыю зялёных (БЭЗ). Дай ім, Госпадзе, поспехаў! Паляпшэнне экалагічнай сітуацыі ў Беларусі — адзін з важнейшых шляхоў выратавання нацыі...

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Аднак неўзабаве высветлілася, што нават для падтрымання дасягнутага ўзроўню вытворчасці і дабрабыту трэба павялічваць прадукцыйнасць станкоў для друкавання грошай штогадова ці не ў два разы. Калі ў 1996 годзе інфляцыя склала 39,3 працэнта, дык у 1997 годзе ўжо 63,1 працэнта, а сёлета, па прагнозах, яна дасягне 100 працэнтаў. Узростаючая эмсія правакуе нястрымны рост цен, што непазбежна выклікае перманентную эскалацыю патрабаванняў павышэння зарплат. Рэзкае падзенне рэальнай зарплаты ў момант самай інтэнсіўнай эмсіі сведчыць аб тым, што інфляцыйны рэзерв вычэрпваецца". (В. Карбалевіч, "Штармавое папярэджанне", "Свабодныя новосты", 13—20 лістапада 1998 года)

ПРАЦЭС ТЫДНЯ

У ЗША праходзіць адмысловы судовы працэс. 500 тысяч грамадзян хочуць атрымаць 400 мільёнаў долараў у якасці кампенсацыі за хваробы, атрыманыя імі ў выніку курэння. Адказчыкамі выступаюць прадстаўнікі пяці буйнейшых тытуневых канцэрнаў. Для ЗША — гэта звычайная справа, а для нас — экзотыка. Нашым людзям дастаткова для супакоення кароценькага надпісу на тытуневым пачку: "Курэнне шкодна для вашага здароўя"...

У падмурак беларускай дзяржаўнасці

12 лістапада ў памяшканні галоўнага корпуса Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь адбылася навуковая канферэнцыя пад назваю "Ідэалогія беларускай дзяржаўнасці: праблемы тэорыі і практыкі". Яе адкрыў кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Міхаіл Мясніковіч. Ён падкрэсліў, што на сённяшнім этапе развіцця нашай краіны распрацоўка дзяржаўнай ідэалогіі становіцца прырытэтанай задачай. На яго думку, без удакладнення асноўных ідэалагічных прынцыпаў развіцця краіны мы наўрад ці зможам адэкватна адказаць на выклік сучаснасці ў галіне эканомікі, экалогіі, сацыялогіі і культуры. М. Мясніковіч згадаў выказванне Прэзідэнта Беларусі падчас сустрэчы з пісьменнікамі, дзе кіраўнік краіны падкрэсліў, што распрацоўка нацыянальнай ідэалогіі аказалася справай болей складанай, чым напачатку меркавалася.

Большасць дакладчыкаў і выступоўцаў канферэнцыі, у тым ліку прафесары А. Майхровіч, А. Тур, С. Рашатнікаў, У. Снапкоўскі і іншыя, падкрэслівалі, што самая важная задача, якая стаіць перад працоўшчыкамі дзяржаўнай ідэалогіі — гэта ўмець выкарыстанне ў сваіх навуковых распрацоўках гістарычнага вопыту развіцця нашай краіны, у безумоўнай неабходнасці мадэрнізацыі палітычных, эканамічных і сацыяльных асноў беларускай дзяржаўнасці.

На думку некаторых выступоўцаў, сёння нельга ні ў якім разе разрываць сувязь часоў, разбураць цывілізаваную прастору нашага народа, а шляхам умацавання і развіцця прасторава-часавых характарыстык нашага мінулага, цяперашняга і будучага намацаць тыя вузлавыя і звязваючыя паняцці, якія павінны стаць стрыжнем бе-

ларускай ідэалогіі. На парозе трэцяга тысячагоддзя беларусам патрабуецца ўсведамленне новых рэаліаў, якія складваюцца сёння ў свеце. Гэта зменлівая геапалітычная абстаноўка, глабалізацыя эканамічных працэсаў і грамадска-палітычных стасункаў. У гэтых умовах, — сцвярджала большасць дакладчыкаў, — Беларусь павінна заняць сваё годнае месца. У выступленнях некаторых з іх таксама падкрэслівалася, што на пераломе эпох неабходна звярнуцца найперш да вытокаў, асэнсаваць увесь наш гістарычны шлях, памылкі мінулага.

Зразумела, што пры распрацоўцы беларускай дзяржаўнай ідэалогіі вельмі важна дакладна сфармуляваць ідэалы, якія б не раз'ядноўвалі, а згуртоўвалі нашае грамадства. Таму падалося даволі слушным яшчэ адно месца з выступлення кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта М. Мясніковіча, дзе ён падкрэсліў, што сёння як ніколі востра ўстае праблема кансалідацыі грамадства, без якой, вядома, ні пра якое яго развіццё і рух наперад не можа быць і размовы. Пераход ад супрацьстаяння ва ўнутранай і знешняй палітыцы да кансенсусу магчымы сёння, на яго думку, толькі на грунце зразумелай усім ідэі. І такой павінна стаць ідэя беларускай дзяржаўнасці, яе далейшае развіццё і ўмацаванне. Відавочна, што ў гэтым пытанні погляд кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта аніяк не адрозніваецца ад погляду самых непрымірных апазіцыянераў.

Праўда, літаральна праз некалькі сказаў пасля гэтых, шчыра скажам, вельмі патрэбных сёння з боку ўладаў выслоў, кіраўнік Адміністрацыі аддаў належнае той самай, зусім не кансалідуоучай грамадства і, на жаль, вельмі характэрнай у

апошні час з боку нашых уладатрымальнікаў рыторыцы супрацьстаяння. Прычым як у знешняй, так і ва ўнутранай палітыцы. Ён згадаў пра "добрачыліўцаў на Захадзе", што "ўсклалі на сябе выключнае права выдачы рэцэптаў і правядзення маніторынга развіцця іншых дзяржаў" і якія лічаць, "што беларуская дзяржава не адпавядае быццам бы нейкім міжнародным стандартам", адзначаў непрымальнасць экстрапаляцыі на нашу рэчаіснасць заходніх інстытутаў грамадскага і эканамічнага ўладкавання. Дасталася і "так званай апазіцыі", якая "пастаянна сцвярджае, што Беларусь у імгле, што яна ледзь не чорная прорва на карце свету".

Але нібы ў працяг гэтых выказванняў некаторыя з выступоўцаў адзначылі, што дзяржаўная ідэалогія абавязкова павінна ўтрымліваць грунтоўны аналіз і ацэнку геапалітычных рэаліаў, бо ў свеце ўсё ўзаемазвязана. Менавіта таму важнейшыя глабальныя, рэгіянальныя і субрэгіянальныя працэсы не могуць не закранаць і нашу краіну...

Падводзячы вынікі канферэнцыі намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта І. Пашкевіч падкрэсліў, што пры стварэнні ідэалогіі беларускай дзяржаўнасці ўсё ж такі спяшацца не трэба, улічваючы складанасць і важнасць праблемы. Але справа, відаць, не толькі ў гэтым, а найперш у неакрэсленасці сённяшняга становішча нашай краіны як суверэннай дзяржавы, улічваючы актыўныя інтэграцыйныя працэсы з Расіяй. Менавіта гэтая няпэўнасць і вызначае хутчэй за ўсё тэмпы працы па стварэнні такіх лёсаносных дакументаў. Бо ў выпадку паспяховай інтэграцыйнай кампаніі ці не губляе ўсялякі сэнс сама гэтая праца?

НАШ КАР.

У "срэбным" атачэнні юбілею

СЁННЯ РАСПАЧЫНАЕЦА МІЖНАРОДНЫ ФЕСТИВАЛЬ МАСТАЦТВАЎ "БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ"

Апошняя дэкада лістапада пазначана на календары нашага культурнага жыцця як "пятая пара года" дваццаць пяты раз. "25" — гэта ўжо юбілей. Сярэбраны. І прырода нібыта парупілася пра адпаведнае атачэнне: сняжок... Ды ў канцэртных залах будзе нават горача! Сталічная філармонія адкрывае фестываль праграмай у гонар 53-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Гэта канкрэтны водгук на прапанову шануюнай арганізацыі ўзяць удзел у вялікім мастацкім руху, прысвечаным ідэі міру і яднання нацыяў на аснове музычнай творчасці. Такім чынам, 20 лістапада ў Мінску гунач шэдэўры: "Боская паэма" А. Скрабіна, "Рычэркар" І. С. Баха — А. Вэберна (з "Музычнага прынашэння"), 2-гі фартэп'яны канцэрт С. Пракоф'ева. Саліст — лаўрэат міжнародных конкурсаў Барыс Беразоўскі, расіянін, які жыве цяпер у Лондане. За пультам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі яго галоўны дырыжор Генадзь Праватараў.

Праз некалькі дзён маэстра парадзе публіку праграмай, складзенай з твораў Ягана Штрауса. Без малага 100 гадоў таму свет развітваўся з "каралём вальса", і ў памяць кампазітара, якога, дарэчы, свет і не забывае, прагучыць яго жыццядарасная аркестравая музыка. Дзяржаўны камерны аркестр Беларусі выступіць пад кіраўніцтвам маладога нашага дырыжора Андрэя Галанова. Салісты — Марыя Каўфман (флейтыстка, якая ў адной асобе прадстаўляе Балгарыю і Францыю) ды піяніст Ігар Алоўнікаў. Сур'ёзную праграму рыхтуюць віяланчэліст Алег Алоўнікаў ды піяніст Юрый Гільдзюк: Бах, Бетховен, Грыг. Дзяржаўны

камерны хор пад кіраўніцтвам Ігара Мацюхова, Ансамбль салістаў "Класік-Авангард" на чале з Уладзімірам Байдавым, піяністка Ірына Шуміліна — заўсёдня ўдзельнікі "восені".

Для публікі, якая строгія акадэмічныя канцэрты не наведвае, "восень" таксама прапануе прывабныя дарункі. Напрыклад, у нядзелю на філарманічнай сцэне — Камерны канцэртны аркестр народных інструментаў (спадкаемца колішняга "Менска"), мастацкі кіраўнік якога — званы кампазітар, прафесар Яўген Глебаў, а галоўны дырыжор — Віктар Валатковіч. З абноўленымі праграмамі выступяць і такія сталыя калектывы, як Акадэмічны народны хор імя Г. Цітовіча (мастацкі кіраўнік Міхась Дрынеўскі) ды Дзяржаўны ансамбль танца Беларусі (мастацкі кіраўнік Валянцін Дудкевіч). Своеасабліва справядкачай за 10 гадоў творчай працы станецца канцэрт майстроў эстрады, зладкаваны Дзяржаўным аб'яднаннем "Белканцэрт".

А госці? Некаторых ужо назвалі. Наведваюць нашу сталіцу таксама віленскі квінтэт акардэаністаў "Канцэртна" (мастацкі кіраўнік Рычардас Свяцквячус), Струнны квартэт з Кравава, маскоўскія салісты-віртуозы Іван Мазгавенка (кларнет), Валерыя Папоў (фагот). Нягледзячы на тое, што "Беларуская музычная восень" фінансуецца досыць шчыльна, арганізатары канцэртнага жыцця імкнучца зрабіць свята як мага шырышым. Артысты абласных філармоній, сталічныя музыканты, некаторыя з гасцей рыхтуюцца ў "камернае турне" па Беларусі.

У палоне нашых бяроз

За плённую дзейнасць па развіцці беларуска-балгарскага супрацоўніцтва Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка ўзнагародзіў старшыню Таварыства дружбы "Балгарыя—Беларусь" балгарскага пісьменніка Стэфана Дзімава Паптанева медалём Францішка Скарыны. Так высока адзначаны ўклад нашага балгарскага сябра ў развіццё балгарска-беларускіх творчых кантактаў і ўзаемазвязіў. А даведаўся С. Паптанеў пра гэтую ўзнагароду, адзначаючы сваё 70-годдзе. У сябе на радзіме ён вядомы як празаік, паэт, публіцыст, піша таксама і творы для дзяцей і юнацтва.

У творчасці С. Паптанева моцна гучыць тэма дружбы паміж балгарскім і беларускім народамі. Ён неаднаразова бываў у нашай рэспубліцы, мае нямала сяброў сярод беларускіх пісьменнікаў. У кнігах С. Паптанева знаходзіцца месца і гэтым уражаням. Вяртаецца ён і да падзей другой сусветнай вайны.

Асабліва згаданыя матывы гучаць у кнізе "Беларусь — белая балада", якая, дарэчы, перакладзена і на беларускую мову.

Балгарскі чытач добра ведае і кнігі публіцыстыкі С. Паптанева "Адлегласці", "Мяне абудзіла світанне", "Сібірскі сшытак", "Kan'e", у якіх таксама згадкі аб наведванні нашай краіны. Гэта ж трэба сказаць і пра зборнік вершаў С. Паптанева "Бярозы, я ў вашым палоне!", паэму "Беларуская восень".

Да ўсяго С. Паптанеў напісаў артыкулы пра беларускую гісторыю, культуру, як, для прыкладу, "Крыніца, у якую папірае душа" і пра зборнік вершаў С. Паптанева "Бярозы, я ў вашым палоне!", паэму "Беларуская восень". Да ўсяго С. Паптанеў напісаў артыкулы пра беларускую гісторыю, культуру, як, для прыкладу, "Крыніца, у якую папірае душа" і пра зборнік вершаў С. Паптанева "Бярозы, я ў вашым палоне!", паэму "Беларуская восень".

С. Б.

Скрыпка — і аркестр

дырыжорау, узгаданых на Беларусі, можна на пальцах пералічыць. Таму ведаем усіх пайменна, шануем кожнага — за музычны талент, за нялёгкую арганізатарскую, інтэлектуальную, творчую працу. Заслужаны артыст Беларусі Валеры Сарока гэтымі днямі, пэўна, адчувае асабліваю ўвагу і пашану ад калег, сяброў, вучняў, прыхільнікаў свайго мастацтва. Яму споўнілася 60. Добрая нагода, каб выказаць удзячнасць гэтаму працавітаму, адданаму Музыку, майстру!

Многія мінчукі памятаюць сціплага маладога чалавека са скрыпкай, які штодня спяшаўся да Дома радзі — тут з пачатку 60-х працаваў ён у Сімфанічным аркестры: артыстам, а неўзабаве і канцэртмайстрам. А яшчэ быў ён першай скрыпкай у Квартэце Саюза кампазітараў Беларусі, меў "свой" камерны аркестр у знамай школе імя І. Ахрэмчыка, дзе выкладаў...

Кажуць, што менавіта струнні-

кам накіравана наўпростая дарога ў дырыжоры. І відаць, невыпадкова выйшаў на гэтую дарогу Валеры Сарока: менавіта як пра дырыжора гавораць пра яго цяпер. Ён выкладае ў Беларускай акадэміі музыкі, кіруе там камерным аркестрам. А самая шырокая публіка ведае яго як мастацкага кіраўніка Камернага аркестра, што працуе ў структуры Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з М. Фінбергерам.

Маэстра В. Сарока падрыхтаваў з гэтым калектывам шэраг адметных праграм, якія, прынамсі, мелі поспех падчас фестывалю "Музы Нясвіжа": тут і творы сучасных беларускіх кампазітараў, і наша музычная спадчына, і вальсы Шапэна, і геніяльная 40-я сімфонія Моцарта... У верасні Камерны аркестр здабыў лаўры міжнароднага музычнага фестывалю ў Італіі. А сёння — сёння ўжо складаюцца планы на будучы май. Да традыцыйнага фестывалю мастацтваў

"Музы Нясвіжа" маэстра В. Сарока рыхтуе праграму, прысвечаную музычным сталіцам свету...

Фота Віт. АМІНАВА

"Літаратурны экспрэс 2000"

Адбылося пасяджэнне Камісіі па сувязях з замежнымі літаратарамі Саюза беларускіх пісьменнікаў, на якім быў абмеркаваны праект "Літаратурны экспрэс 2000". Старшыня камісіі, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Вольга Іпатава расказала аб гэтым праекце. У маі двухтысячнага года з Лісабона выйдзе поезд, у вагонах якога будуць ехаць 130 пісьменнікаў з 45 краін Еўропы. У Беларусі праектам пра-

дугледжаны прыпынкі на некалькі дзён у Мінску і Брэсце. У ліпені 2000-га года экспрэс прыедзе ў Берлін, дзе паездка закончыцца шматдзённым фіналам.

Сябры камісіі Адам Мальдзіс, Валянціна Куляшова, Аляксей Гардзіцкі выказалі свае прапановы, як зрабіць паездку па Беларусі цікавай і плённай. Усе гэтыя прапановы будуць паведамлены адпаведным дзяржаўным органам.

У Вялікай зале Лінкальн-цэнтра

Летам пісалі мы пра тое, як беларус Андрэй Паначэўны пакарыў Амерыку, здабыўшы там лаўры лідэра прэстыжнага міжнароднага конкурсу піяністаў. Цяпер паведамляем пра радасны наступствы той перамогі — два сольныя канцэрты А. Паначэўнага ў ЗША. 15 лістапада ён іграў у Вашынгтоне, а літаральна ўчора — у Нью-Йорку, у

знамай Вялікай зале Лінкальн-цэнтра. Першы прадстаўнік беларускай фартэп'янальнай школы, якому апладзіравала элітная публіка заакаянскай краіны! Як паведаміў педагог А. Паначэўнага, прафесар Беларускай акадэміі музыкі Ю. Гільдзюк, неўзабаве канцэрт піяніста-лаўрэата мусіць адбыцца і ў родным Мінску.

Правы і адказнасць

50-годдзе Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека прысвяду вечарыну Сусветны духоўны ўніверсітэт "Брахма Кумарыс". Гэтая паўрэлігійная арганізацыя з цэнтрамі ў многіх краінах свету і СНД садзейнічае самаразвіццю асобы і умацаванню маральных каштоўнасцей. У межах міжнароднай праграмы "Разбудзіць дух чалавечай годнасці" слухачы маюць магчымасць развіцця становага мыслення і раскрыцця ўнутранага патэнцыялу. Са сцэны агучылі прывітальны ліст кіраўніцы Санкт-Пецярбургскага цэнтра Дэідзі Санташ: "Калі нам не хапае самапавагі, тады мы хочам нечага дамагчыся ад грамадства — прызнання, славы, багацця, улады... Дэкларацыя нагадвае не толькі пра нашы правы, але і пра нашу адказнасць перад чалавецтвам. Любоў, павага і ўзаемаразуменне — вось дух, які аб'ядноўвае людзей усяго свету. Адрозненні паміж намі не такія ўжо і небяспечныя, аднак без разумення, што нас родзіць, гэтыя адрозненні могуць прывесці да адчужанасці і канфліктаў".

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Юбілей духавога аркестра

Наваельнінскаму духавому аркестру споўнілася 60 гадоў. Гэты знакаміты калектыў шмат гадоў запар узначальвае выдатны спецыяліст Аляксандр Літвінскі. Дзякуючы менавіта яго намаганням, прыкметна расце музычнае майстэрства выканаўцаў. Духавому аркестру прысвоена ганаровае званне народнага, двойчы калектыў станаўіўся дыпламантам Усеагульнага конкурсу мастацтва самадзейнасці, тройчы — лаўрэатам рэспубліканскіх конкурсаў. Амаль 170 выхаванцаў аркест-

ра набылі вышэйшую і сярэдняю спецыяльную адукацыю. Калектыў добра ведаюць не толькі ў Беларусі, але і ў Расіі, дзе ён неаднойчы выступаў і паказваў высокае выканаўчае майстэрства. З нагоды знамянальнай даты ў гарадскі пасёлак Наваельня прыехаў эстрадна-духавы аркестр Міністэрства ўнутраных спраў Беларусі пад кіраўніцтвам Барыса Фёдарова. Юбілярам уручаны памятныя сувеніры і каштоўныя падарункі.

Іосіф ЗАЯЦ

МАГІЛЕЎ...

Клавіры — на кірмаш

На вясеннім Лейпцыгскім кірмашы нашу рэспубліку будзе прадстаўляць пяцітомнае выданне "Еўрапейская клавірная музыка XVII—XVIII стагоддзяў. З архіваў збору Расійскай нацыянальнай бібліятэкі". Гэта сумесны праект Магілёўскага выдавецкага агенцтва "Белфорт" і Магілёўскага дзяржуніверсітэта імя А. Куляшова. Выданне убачыла свет дзякуючы падтрымцы ўпраўлення культуры мясцовага аблвыканкама. Зараз студэнты і выкладчыкі Беларускай акадэміі музыкі рыхтуюць канцэртную прэзентацыю праекта. А вясной магілёўскую прэм'еру плануецца паўтарыць для аматараў старажытнай музыкі ў Германіі.

Для навучэнцаў каледжа

У гімназіі-каледжы музыкі і харэаграфіі абласнога цэнтра адбылося ўрачыстае адкрыццё новага вучэбнага корпуса. Ім стаў адрамантаваны і рэканструяваны будынак былога дзіцячага садка №26, што на вуліцы Танкавай. Тут ёсць

усё неабходнае для правядзення заняткаў па харэаграфіі: тут абсталюваны танцавальныя залы, іншыя вучэбныя памяшканні. Новы будынак значна пашырае магчымасці развіцця юных талентаў.

Алесь ПЯТРОВІЧ

БРЭСТ

У госці да барона

А менавіта да барона Мюнхгаўзена завіталі нядаўна ў госці выхаванцы Кобрынскай дзіцячай вёскі. Да барона, які стала атабарыўся ў Брэсцкім абласным тэатры лялек, пражываючы свае неверагодныя авантуры ды здарэнні ў спектаклі "Прыгоды барона Мюнхгаўзена". Акрамя таго, што паказ спектакля быў дабрачынны, дзятва засталася цалкам задаволеная не толькі вясёлай, імклівай дзеяй, што адбывалася на сцэне, але і тым цёплым, сяброўскім прыёмам, які быў аказаны ім работнікамі тэатра.

І. Х.

На гасцінцы — "Дзядзінец"

Патрабную справу робіць Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў, — яно распачало і дбала працягвае рыхтаваць і выдаваць кнігі пісьменнікаў Брэсцка-Пінскага Палесся. На сённяшні дзень чытач ужо ўбачыў зборнікі вершаў Алеся Каско "45", Алеся Паплаўскага "Спынены лістапад",

Нічы Мацяш "Палёт над жытам", а таксама кнігу прозы Леаніда Філатава "Дарога. Палескія аповесці". Да друку падрыхтаваны і чарговае выданне — анталогія сучаснай берасцейскай пазіі "Дзядзінец", укладальнікам і рэдактарам якой з'яўляецца Мікола Пракаповіч.

Уладзімір ТАРАСЮК

Свята палякаў — наша свята

12 лістапада ў Доме дружбы адбылася афіцыйная імпрэза з нагоды 80-х угодкаў незалежнасці Рэспублікі Польшча. На яе былі запрошаны людзі культуры і мастацтва, дыпламатычны корпус, журналісты, прадстаўнікі апазіцыі (у прыватнасці, Ю. Хадыка, С. Шарэцкі, С. Шушкевіч), чыноўнікі. Часовы павераны ў справах Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь спадар Пётр Жахоўскі выступіў перад прысутнымі з кароткаю прамоваю, у якой узгадаў этапы барацьбы польскага народа за незалежнасць і акцэнтаваў увагу на падзеях 80-гадовай даўніны, у выніку якіх Польшча набыла суве-

рэннітэт. Перадумовай вяртання Польшчы на палітычную карту Еўропы стаў распад трох імперый — Германскай, Аўстра-Венгерскай, Расійскай. Палякі ў той час, у адрозненне ад іншых народаў колішняй Рэчы Паспалітай (беларусаў і ўкраінцаў), здолелі скарыстаць сітуацыю, а наш шлях да незалежнасці стаўся даўжэйшым і больш пакутлівым. У сваёй прамове часовы павераны з удзячнасцю прыгадаў імяны сыноў Беларускай зямлі — Рэйтана, Каліноўскага, Манюшка, Міцкевіча, якія зрабілі важны ўнёсак у аднаўленне гістарычнай справядлівасці, у адраджэнне суверэннай Польшчы.

Потым быў канцэрт ансамбля "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава. Прагучала музыка "Літвы і Кароны" XVII—XX стагоддзяў. Гэта "Віленскі шшытак", Я. Голанд, Ф. Шапэн, М. К. Агінскі, К. Шыманоўскі, І. Падрэўскі. Праграма канцэрта яскрава сведчыла пра тое, што адзіная культурная прастора Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў (Літвы і Кароны) існавала і пасля раздзелаў дзяржавы. Відавочна, што існуе яна і сёння, калі народы, што складалі Рэч Паспалітую, маюць свае нацыянальныя дзяржавы.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

ГОМЕЛЬ...

Маладзёжнае аб'яднанне мастакоў

У абласным цэнтры створана маладзёжнае аб'яднанне мастакоў. Узначальвае яго сябра СМБ Іван Папоў. Аб'яднанне прапагандае сучаснае мастацтва. У гэтыя дні ў карціннай галерэі абласной арганізацыі Саюза мастакоў адкрылася выстава, на якой экспануюцца дзесятыкі палотнаў маладых жывапісцаў. Апытнімам і мажорнасцю вызначаюцца карціны Івана Папова "Малітва", "Светлы дзень", "Веліч"...

Пейзажы, прысвечаныя радзіме

У выставачнай зале Мазырскага краязнаўчага музея адкрылася выстава сябраў СМБ братаў Пятра і Васіля Феяў, якія нарадзіліся ў вёсцы Хамічы Калінкавіцкага раёна. Гэта выдатныя майстры беларускай керамікі. Іх творы экспанаваліся ў Прыбалтыцы, Польшчы, Чэхаславакіі, Італіі, на многіх усеагульных мастацкіх выставах у Маск-

ве. Добра вядомыя работы братаў "Дзень Перамогі", "Луннікі", "Шахматысты". У апошні час мастакі пабывалі ў розных кутках Гомельшчыны, стварылі вялікую серыю пейзажаў, прысвечаных радзіме. Многія з гэтых работ і убачылі мазыране на выставе.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ВІЦЕБСК...

Кветкі на сядзібе Завальні

На мінулым тыдні ў Полацкім музеі кнігадрукавання прайшлі Другія міжнародныя чытанні, прысвечаныя творчасці Яна Баршчэўскага. Чытанні арганізавалі Віцебскі дзяржуніверсітэт імя П. Машэрава, Польскі інстытут у Мінску, Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік і Віцебскі абласны краязнаўчы музей. У чытаннях узялі ўдзел літаратуразнаўцы з Варшаўскага ўніверсітэта доктар Аляксандр Баршчэўскі і Надзея Панасюк, вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Уладзімір Мархель, пісьменнік Уладзімір Арлоў, перакладчык Баршчэўскага Мікола Хаустовіч, доктар філалагічных навук Людміла Сінькова, празаікі, паэты, навукоўцы.

У Мурагах на Расоншчыне, на радзіме пісьменніка, да помніка і на месцы былой сядзібы шляхціца Завальні ўдзельнікі чытанняў паклалі кветкі.

Дні Латвіі

У Віцебску прайшлі дні Латвіі, прымеркаваныя да 80-годдзя незалежнасці рэспублікі. У музычнай гасцінцы адкрылася выстава вядомага латышскага мастака Асваль-

да Звейсалніекса. У гарадскім цэнтры культуры была паказана экспазіцыя з фондаў Даўгаўпілскага музея. Адбыўся святочны канцэрт.

Святлана ГУК

АНОНС

І зноў "Лістапад"

21 лістапада адкрыецца кінафестываль краін СНД і Балтыі "Лістапад-98" (а семнаццацігадзіне ў кінатэатры "Кастрычнік"). Яго арганізатары — Міністэрства культуры РБ, Мінскі гарвыканкам, Дзяржкіно Расіі — прадстаўляюць лепшыя фільмы сёлета года.

Фестываль адкрые стужка С. Урсуляка "Сачыненне да Дня Перамогі". Па традыцыі праграму "Лістапада" склалі фільмы-прызёры міжнародных кінафестывалю: "Дзень поўні" К. Шахназарава (прыз за рэжысуру на фестывалі ў Карлавах Варах, Гран-пры на фестывалі ў Сербіі), "У той краіне" Л. Бабровай (спецыяльны дыплом на 48-м Берлінскім кінафестывалі), "З днём нараджэння" Л. Садзілавай (Гран-пры конкурсу "Дэбют" на кінафестывалі "Кінатаўр", прыз за лепшую рэжысуру на фестывалі

"Еўразія-98"), "Краіна глухіх" В. Тадароўскага (галоўны прыз кінафоруму "Срэбраны цвік"), "Кветкі календулы" С. Снежкіна (Гран-пры на фестывалі "Акно ў Еўропу", прыз за лепшую аператарскую работу на фестывалі "Еўразія-98") і г. д. Акрамя вядомых расійскіх карцін, у "Лістападзе" бяруць удзел стужкі "Я стаміўся ненавідзець" (рэж. Х. Лінтроп і В. Лінтроп, Эстонія), "Млын лёсу" (рэж. Я. Стрэйч, Латвія), "Месяцовае Літва" (рэж. Г. Лукшас, Літва), "Два месяцы і тры сонцы" (рэж. Р. Балаян, Расія — Украіна), "Госпадзе, памілуй!" (рэж. В. Чалдранян, Арменія), "Маленькі баец" (рэж. М. Касымава, Беларусь). Калі ўлічваць вопыт папярэдніх "Лістападаў", магчыма, не ўсе карціны "даедуць" да Мінска. Як і не ўсе госці, якіх на "Лістападзе" заўсёды многа. Сёлета ў Мінск

завітаюць М. Рудзінштэйн, А. Янкоўскі, Л. Федасеева-Шукшына, Н. Усатова, У. Ціханаў, К. Шахназараў, П. і В. Гардоўскія.

Нагадаю, што галоўны прыз "Лістапада" — прыз сімпатый глядачоў. Аднак фільмы будуць ацэньваць таксама і журы кінапрэсы, і журы кінематаграфістаў. Звычайна погляды прафесійных крытыкаў і "прафесійных" глядачоў не супадаюць.

Упершыню ў рамках фестывалю плануецца праграма фільмаў для дзяцей (кінатэатр "Піянер") і традыцыйная праграма студэнцкіх работ, лаўрэатаў міжнародных кінафестывалю (кінатэатр "Змена"). Конкурсная праграма "Лістапада" пад назвай "Рэха фестывалю" будзе дэманстравацца ў Брэсце.

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Таіса Мельчанка
— аўтарка
"Северняка"

Паважаная рэдакцыя "ЛіМа", зусім нядаўна я стаў чытачом вашага штотыднёвіка. Жыву спадзяваннем захавачы пастаянства ў добрым пачынанні. Прызнаюся, што паўнацэнным чытачом мяне цяжка назваць, бо я практычна не валодаю літаратурнай беларускай мовай. Але з улікам таго, што па сваім паходжанні я з паўднёвых славян (балгарын), то вялікіх цяжкасцяў пакуль не сустраў. Больш за тое, знаходжу мноства аднакарэнных і роднасных слоў, што яшчэ раз пацвярджае блізкасць нашых каранёў. Жыву па прынцыпе: "Дарогу адолее той, хто ідзе".

Аднак прычына майго ліста — не праблемы ў асваенні мною яшчэ адной мовы, а публікацыя ў газеце "Северняк" (г.Шумен, Балгарыя, штотыднёвае выданне пра літаратуру, мастацтва і публіцыстыку, якое распаўсюджваецца па ўсёй краіне) вашай зямлячкі беларускай паэтэсы Таісы Мельчанкі.

Сам загаловак прадмовы ярка сведчыць пра цёплае стаўленне спадара Іярдана Палова да паэзіі Таісы Мельчанкі ("Все още се намира по някоя лирична душа...") — "Усё яшчэ знаходзіцца нейкая лірычная душа...".

На беларускай мове вершаў "Грэшніца" і "Шчаслівае лета" я не чытаў. Ведаю, што нават самы добры пераклад губляе штосьці істотнае, і ўсё ж трэба аддаць належнае перакладчыку Янку Дзімаву. Ён даў добрую магчымысць балгарскаму чытачу хоць на кароткае імгненне атрымаць асалоду ад беларускай паэзіі.

У сваёй рубрыцы "Часапіс" вы практыкуеце публікацыю такіх матэрыялаў. Калі застаняцца вернымі традыцыям, то можаце пазнаёміць вашага чытача з такой інфармацыяй: беларуская паэтэса — аўтар балгарскага літаратурнага штотыднёвіка "Северняк".

Высылаю вам ксеракопію старонкі штотыднёвіка "Северняк" з публікацыяй Таісы Мельчанкі.

Міхаіл БАЧВАРАЎ-БОНДАР

Р.С. Коратка пра сябе: грамадзянін Балгарыі; пастаянна жыву ў г.Магілёве; член Саюза пісьмэннікаў Балгарыі; аўтар 5 зборнікаў вершаў на балгарскай і рускай мовах.

М.Б.-Б.

**Зоркі блукаюць,
не гаснуць**

Рэдка хто зазірае цяпер у Дом-музей і з'езда РСДРП. Не тыя часы, каб далучацца да першаасноў марксізму-ленінізму. І ўсё ж апошнім часам наведвальнікаў у сценах гэтага будынка набавала. Аднак зусім не таму, што нечакана многія зноў змянілі свае ідэйныя перакананні. Прычына іншая, прытым звязаная з культурай. Правільней, з гісторыяй яўрэйскага тэатра...

У музеі працуе выстаўка "Блукаючыя зоркі", якая прысвечана гісторыі Дзяржаўнага яўрэйскага тэатра, які ў Мінску, наколькі вядома прыхільнікам гэтага віду мастацтва, працаваў з 1926-га па 1949 год. Атрымліваецца, што з часу, калі апошні раз была ўзнята заслона на сцэне гэтага калектыву, мінула амаль 50 гадоў. Хоць, калі задумацца, юбілей гэты — з тых, пра які можна сказаць словамі папулярнай песні — "са слязьмі на вачах".

Пачатак гэты тэатр узяў у Маскве, дзе ён быў створаны з ліку студэнтаў яўрэйскай секцыі Беларускай дзяржаўнай студыі ў 1922 годзе і працаваў там на працягу чатырох гадоў, паставіўшы восем спектакляў. А ў 1926 годзе 35 нядаўніх студыяў пераехалі ў Мінск, папоўніўшы тым самым колькасць сталічных тэатраў.

Як відаць з экспазіцыі, што ўвабрала ў сябе шэраг цікавых, унікальных матэрыялаў, яўрэйскі тэатр меў поспех і карыстаўся папулярнасцю ў гледача. Але пасля Вялікай Айчыннай вайны, вярнуўшыся з эвакуацыі з Новосібірска, аказаўся ў цяжкіх умовах. Каб жа толькі не было памышкання — тут цяжкасці ўзніклі і ў некаторых іншых калектываў.

Куды горш, што тэатр пазбавілі дзяржаўнай датацыі. Тым не менш калектыву змагаўся за жыццё. Даводзілася выступаць на сцэне купалаўскага тэатра ў дні, калі ў гаспадароў былі выхадныя. Не здаваўся калектыву і тады, калі тэатр стаў перасоўным. Па-ранейшаму імкнуўся ставіць спектаклі, якія б маглі зацікавіць прыхільнікаў прыгожлага.

Яўрэйскі тэатр — гісторыя тэатральнага жыцця Беларусі, але, дзякуючы выстаўцы, гэтая гісторыя працуе і на сённяшні дзень. Зоркі, якія блукаюць, яшчэ доўга не гаснуць. Ва ўсім разе — у памяці.

Ян КРЫВІЦКІ

ФЕСТИВАЛІ

Мудра, усё-ткі, сказана: "Лепей... мейней..." Хаця, зразумела, не ад раскошнага жыцця скарацілі колькасць сваіх фестывальных канцэртаў рупліўцы творчага аб'яднання "Беларуская Капэла" на чале з Віктарам Скоробагатавым. Тым, каго турбуюць праблемы захавання гістарычных духоўных каштоўнасцяў, вывучэння мастацкай спадчыны, адраджэння нацыянальных культурных традыцый, тым, хто не пнецца пакласці руку "на пульс кан'юнктуры", — сёння цяжка. Зрэшты, не будзем скардзіцца на цяжкасці. Давайце захаляцца! Захаляцца тым, што здолелі зрабіць арганізатары і ўдзельнікі Восьмага фестывалю "Адраджэнне беларускай капэлы".

Першая з трох сёлетніх фестывальных вечарын адбылася ў панядзелак. "Сляза вялікага Адама" — радок адной з песень даў назву праграме, прысвечанай 200-годдзю А. Міцкевіча. Уключаныя ў яе старонкі

музычнай спадчыны (С. Манюшка, Л. Абелі-віч, Ю. Семяняка, М. Ельскі) дапоўнілі новыя творы нашых сучаснікаў — С. Бельцо-ва, В. Кузняцова, Э. Наско, У. Дарохіна, Л. Захлеўнага, В. Капыцько. З вакальнымі творами на вершы Адама Міцкевіча ў перакладах Янкі Купалы, Уладзіміра Мархеля, Яўгена Міклашэўскага суседнічалі раманы на тэксты Максіма Танка, Станіслава Шушке-віча, Пятра Ліпая. У канцэрце ўдзельнічалі вядучыя выканаўцы: вакалісты Т. Пятрова, А. Аўраменка, Т. Цыбульская, А. Гардынец, Л. Лют, Н. Галева, В. Скоробагатаў, скрыпач В. Зяленін, канцэртмайстар Г. Каржа-неўская, Ансамбль салістаў "Класік-Аван-гард" пад кіраўніцтвам У. Байдава...

Учора прайшоў канцэрт, прысвечаны ва-кальнай творчасці Канстанціна Горскага — скрыпача, кампазітара, дырыжора. Імя гэтага нашага земляка толькі вяртаецца ў культур-ны досвед, знаёмства з ягонай музыкай для

беларускай публікі ды для выканаўцаў толькі пачынаецца. А вось знаёмства з творчасцю другога нашага знамага земляка — Восіпа Казлоўскага — набывае яскравы працяг. У гэтым пераконвае праграма заключнага фес-тывальнага вечара, які мае адбыцца ў нядзелю ў Доме дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі.

Спрычыніўшыся да старонак музыкі В. Казлоўскага, слухачы разам з выканаўцамі пагартаюць "хроніку мінуласці" — такі пад-заглавак мае новы твор Вячаслава Кузня-цова для салістаў, мужчынскага хору ды ансамбля ўдарных інструментаў. Назва яго — "Спевы даўнейшых ліцвінаў", лібрэ-тэ і пераклад вершаў з польскай паводле гі-старычных баладаў Яна Чачота зроблены Ула-дзімірам Мархелем.

Завяршаць фестываль Адраджэння прэ-м'ерай — добры знак...

С. Б.

ВАРУНКІ

**Прытулак для спакутаваных душ,
ці Крызісны рэабілітацыйны цэнтр**

У мінулую пятніцу я нарэшце купіла два дзесяткі яек. Але — хай бы я іх не купляла!

У фірмовай краме "Белых росы" ёсць у мяне знаёмая прадаўшчыца. Ды як сказаць — знаёмая! Мы з мужам належым да тых нямногіх беларусаў, якія не адчураліся роднай мовы і карыстаюцца ёю паўсядзённа і ўсюды, у тым ліку і ў крамах. Міжволі ўжо з гэтае прычыны прадаўчы гэта адзначаюць самі сабе і не стрымліваюцца, каб не па-цікавіцца: "А вы заўсёды па-беларуску гаворыце?" Ці: "Вы, пэўна, настаўніца, калі па-беларуску гаворыце?". Хапае ў мяне ця-рпення не сарвацца, спакойна адказаць: "Бо даў Бог нарадзіцца беларускай". Ці: "А як жа яшчэ мне размаўляць, калі я тут нарадзіла-ся і вырасла?" І вельмі часта чуць на гэта: "Яно ж ведама! Але ў нас мала хто гаворыць, сорамна быццам...". Вось такая гаворка калісьці адбылася ў мяне і з той прадаў-шчыцай з "Белых рос". А з тае прычыны, што заходжу я ў краму гэтую ці не штодня (міма яе — на працу і з працы), дык і вітацца пачалі. Я ёй: "Добры вечар!", яна ў адказ: "Здрастуйце, здрастуйце! Што купіць хоча-це?". Вось гэтак і знаёмымі сталі...

Дык вось, падыходжу я ў пятніцу да "Бе-лых рос", а там чарга — ажно на вуліцу. Ага, падумала, значыць, павялісіся яйкі. Аднак жа станавіцца ў такую чаргу ці ёсць рэзон? Мо і няма, ды толькі і без яек — як без рук, катлеціны няшчаснай не злепіш, не кажучы пра што іншае. Заняла я чаргу, а там памалу і ў краму зайшла. І згледзеда мяне паверх людскіх галоў згаданая мною "знаёмая" (як і зваць яе, не ведаю) прадаўшчыца, і пачала міргаць мне падысці да яе. Чула мая душа — не трэба было рабіць гэтага, але ж па чарзе ўжо і пошум пракаціўся, што канчаюцца яйкі, усім не хопіць, ужо агучыліся на ўсю краму крыкі-патрабаванні адпускаяць у адны рукі не больш чым па два дзесяткі, — вось і памк-нулася я на тыя падміргванні-запрашэнні...

Карацей кажучы, купіла я два дзесяткі яек, але — з гвалтам, са скандалам, з раз'ю-шанымі крыкамі: "Нахабніца! Тут не стаяла! Я нікуды не адыходзілася, я ў вочы не бачыла!". Усё гэта і многае іншае — у мой адрас, хоць дасталося і маёй знаёмцы.

Несла я дахаты яечкі, а настрой быў — хоць засіліся. Брыдка, агідна на душы было ад жыцця нашага такога, што за свае зароб-леныя нават гэтага няшчаснага яйка не купіць, што дзеля таго трэба ў сабакі вачэй пазы-чаць. І на сябе нейкая злосць усярэдзіне падымалася ("Абыслася б ты неак без гэ-тых праклятых яек!"), і на знаёмую добра-дзейку-прадаўшчыцу ("Трэба ж было табе ўгледзецца мяне ў тым натоўпе!"). А пасля злосць на апошнюю змянілася на сорам і жаласць да яе: хацела памагчы, а я самой, беднай, дасталося... У панядзелак і ў аўто-рак зноў не заходзіла ў "Белых росы": хай забудзецца, улягацца тое прыкрае па-чучцё ў душы...

А літаральна заўчора сабіла напаткаць колькі гадоў нябачаную колішнюю суседку па былой кватэры Галю. Жылі мы з Галяй, яе Раманам і дачушкай Светкай дружна, амаль па-сваяцку. Калі я выбралася адтуль, дык з Галяй не толькі абняліся, але і папла-калі. Напачатку перазвонваліся часта, сяды-тады і ў госці адна да аднае зазіралі, ды пакрысе павязі тыя паслаблі, апошніх жа колькі гадоў ужо і зусім не бачыліся. А тут зусім выпадкова — сутыкнуліся нос у нос.

Не адразу я і пазнала Галю — гэтак суседка мая колішняя пастарэла і асунулася. Яна ж мяне пазнала яшчэ здалёк і як да роднай на шыю кінулася. І ў слёзы, ды гэтак шчыра, што я ўжо нават разгубілася. І думаю мільга-нула: ці ж толькі ад радасці сустрачы гэтыя слёзы?.. І як у вадзі глядзеда. Пасля агуль-ных "айканняў" і "божанняў" Галя распавя-ла такое, што ўжо плакала не радаснымі, а зусім горкімі ды пякучымі слязьмі:

— Светку ж мы даўно замуж выдалі, паспелі ёй і кватэрку ў кааператыве пабуда-ваць, праўда, жыццё ў яе не складалася, Ігар яе паскуднікам аказаўся, скруціўся з дру-гой, так і жыве адна, сына гадуючы; а мой на старасці гадоў распіўся, ды гэтак, што радачкі няма, хоць у пяццю галавой, ні дач-ка з унукам яму непатрэбны, адно каб выпіць, а як няма за што, дык да мяне чэпіцца, біцца кідаецца, было, што і біў, у сіняхах хадзіла, і няма каму пажаліцца; і міліцыю выклікаць — сорамна, жыццё ж з ім, Раманам сваім, пражыла, раней жа не быў такім, ён жа кажа, што жыццё піць штурхае, пенсіі, кажа, толькі на выпіўку й хапае, а каб жыць, дык дзве ці тры трэба палучаць; няма радачкі аніякай, ні ўцячы куды, каб схавацца, не бачыць таго...

Выплакаўшыся, пабегла Галя на Камароў-ку — сала акі брусок купіць, пакуль не прапіў яе Раман пенсію дарэшты, а я пасунулася на працу, і думкі мае, разбуджаныя і як падсвет-лены гэтай нечаканнаю сустрачкаю, былі такія ж нявясёлыя, маркотныя, як і той волкі, хоць і адліжна-хлюпатны лістападаўскі дзень. Ду-малася, як гаварыў мой настаўнік і старэй-шы калега Міхась Майсеевіч Замскі, "за жыц-цё". Што яно гэткае нестабільнае, раздрай-нае, цяжкае, беспрасветнае. Яно, вядома, не мы першыя і не мы апошнія. Ва ўсе вядкі надараліся, пэўна, часіны, калі чалавек, лю-дзі, народы траплялі ў палосы бедстваў і нягод, калі запаноўвала па-над усім і ўсімі распач: што ж гэта робіцца, свет як канчае-ца, ляціць у бездань, і хто ж яго ўратуе?

Гэтак і ў нас зараз. Усё ідзе-робіцца наўскрут. Добраўды, як пры канцы свету. Наўкол — мора галечы, настаўнікі, урачы, інжынеры, творчая інтэлігенцыя ледзь зво-дзяць канцы з канцамі, а то раптам сярод гэтага мора — выспы няведома як здабыта-га багацця, дзе амаль з колішнім купецкім размахам ідзе "пір у часе чумы". І мы стог-нем-плачам: што ж гэта робіцца, ці свет гэтак імквіла мяняецца, ці ляціць у тартарары? І хто ж яго ўратуе?

Яшчэ зусім нядаўна любілі ў адказ на гэта гаварыць: свет уратуе прыгажосць, кра-са! Цяпер жа ўсё часцей можна пачуць іншае: свет уратуе жанчына! І пры гэтым тлумачы-цца, паўтараецца, як заклінанне, — чым ура-туе: любоўю, цярпеннем, ласкай, пяшчотаю, самаахварнасцю!

Ды, на жаль, гэта гавораць часцей тыя, што ўціснулі жанчыну ў жорсткія рамкі, далі ёй своеасабліваю жыццёвую ўстаноўку: ты найперш працаўніца, ты павінна будаваць дамы, даваць прадукцыю на заводах і фабры-ках, будаваць шасенныя дарогі і чыгункі, у лепшым выпадку — вучыць чужых дзяцей у школе ці лячыць іх у бальніцы, а ўсё астатняе — уласны дом, уласныя дзеці і, урэшце, уласная душа — пасля. Так і застаецца не-запрабаванай, схаванай ад свету жога яе сапраўдна жаночая сутнасць — падняць слабога, суцэшыць хворага, абагрэць гарот-

нага, улагодзіць злога, супакоіць гнеўнага. Інакш кажучы — тварыць дабро. Вось са-праўдная жаночая сутнасць, дадзеная ёй ад Бога. Без усяго гэтага ў жаночай душы спее смутная незадаволенасць жыццём, гатовая ў любы момант выбухнуць пякучым агнём гне-ву, абурэння, гора і роспачы. Як ёй збуду-ваць, зладзіць сваё ўласнае жыццё ў адпа-веднасці з законам і любові, цярпення і сама-ахварнасці? Ці магчыма гэта наогул, калі мы проста жывём — у штодзённых клопатах і турботах, у сумяціцы дзелавых і недзелавых спраў, у нечаканых бедах і раптоўным шчасці?

А што рабіць той жанчыне, якой не па-шчасціла больш, чым іншым, якая ўвогуле не бачыць светлых і шчаслівых дзён? Якая ведае адно толькі крык, брудную ляянку, знявагу ўперамешку з пабоямі, начныя ўцёкі з дзецьмі ад страцішага чалавечае аблічча мужа? Куды ёй дзецца, дзе шукаць паратунак?

Або — што рабіць дзяўчыне, якая стала ахвярай жорсткіх, аслепленых алкаголем гвалтаўнікоў? Не кожная можа, не кожная здольная падзяліцца сваёй бядою з маці, сястрою, сяброўкаю...

Зноў прыгадалася Галя — былая сусед-ка па кватэры. Жанчына-пенсіянерка. Куды ёй кінуцца ад п'янага, азлобленага на ўсіх і на ўсё мужа? Да дачкі, у яе цесненскую аднапакаёўку, дзе няма месца ёй самой пры ўжо амаль дарослым сыне?

Мо і праўда, што жыццё — гэта ланцу-жок выпадкаў, няхай сабе нават запраграма-ваных, закладзеных у генах. Менавіта раптоў-на, нечакана ўзнікаюць у нашым жыцці праб-лемы і цяжкасці, яны абрываюцца на нас, як снег на галаву, і здаюцца такімі невыра-шальнымі, што выклікаюць адчай, глыбокі сум, распач, чорныя думкі пра марнасць жыцця. Маўляў, чым гэтак жыць, дык лепш памерці, узяць грэх на душу і наладзіць на сябе рукі...

Статыстыка сведчыць, што такія думкі часцей прыходзяць у галаву асобам моцна-га полу, хоць у гэта чамусьці не верыцца. Проста мужчыны часцей ажыццяўляюць гэта, а жанчыну ратуе Бог. Ды ратуе ўсё ж не заўсёды. У такія хвіліны і Бог благі ратуеца. Проста нельга ў такія хвіліны заставацца жанчыне адной. Трэба шукаць рады ў до-брых людзей, якія яшчэ не пераваліся (ды й не перавядуцца ніколі) на нашай зямлі. У такія хвіліны часам чалавеку патрэбна ўсёго толькі спагадлівае слова, каб адхінуць непа-праўную бяду. А калі яшчэ ў дадатак да добрага слова гаротніца займее на нейкі час і прытулак для адхлення душы, каб душа вярнулася на месца і хоць трохачкі супакоі-лася, дык, як кажучы, і зусім добра.

Неяк глядзеда па тэлевізары перадачу пра расійскіх жанчын, у якой быў сюжэт з Нар-вегіі. Гаворка там ішла пра так званы кры-зісны цэнтр, у якім знаходзіцца прытулак на нейкі час (калі не памыляюся — да трох месцаў) жанчыны, якіх жыццёвым варункі заводзілі ў тулік. Такія цэнтры там працуюць даўно і памагаюць многім жанчынам, у тым ліку і расійскім, якія па тых ці іншых прычы-нах апыняюцца ў суседняй Нарвегіі. Памя-таю, уразіла нават і такая акалічнасць, што тэледымкі вяліся толькі ў саміх цэнтрах, непасрэдна ў пакоях, а вонкавага выгляду дома не было на экране — каб захавачы ў тайне месцазнаходжанне гаротніц. Ад каго? Ды хоць бы ад крыўдзіцеля-мужа.

(Працяг на стар. 15)

МО КАМУ ДЗІЎНА,
але краіну любяць усё
больш, гэтаксама як усё часцей
імкнуцца яе пакінуць. На тыдзень,
год альбо назаўжды — усё роўна. Кожны
выбірае ўласны тэрмін неабходнай адсут-
наснай палёгі. Хацелася хоць бы куды-не-
будзь і нам. І вось гэтая нагода...

Другі год запар ад'язджалі на вакацыі ў
Крым. Зноўку ў студэнцкі адпачынава-пра-
цоўны лагер ад БДУ, бо ў кантэксце трады-
цый, што сягаюць за дзесяцігоддзі, — і
вяселья, і танней. Да таго ж з'явіліся чуткі,
што на ўсю арганізацыю гэтай справы ма-
юць намер упаўнаважыцца актыўныя дзея-
чы БПСМ, які ўжо набыў сёлета першы во-
пыт у будатрадаўскай маладзёжнай паліты-
цы. А гэта значыць, што, мажліва, з наступ-
нага года паляжаць падобным чынам на
цёплым пяскоўку і папяляхца ў моры нам
наўрад ці давядзецца...

А над Крымам чыстае неба...

Гэтыя нататкі загадзя падаваліся абавяз-
ковым суправаджэннем меркаванай вандроў-
кі, своеасаблівай люстраванай прыкметай
ейнай удаласці. Неаднаразова задэклараў-
валі адзін аднаму, што будзень тое-сёе паста-
янна занатоўваць. Нават набылі адмысловы
блякнот. Жартавалі: а як іначай, як без ані-
воднага радка штодня? Аднак атрымалася,
што ўсё... напісана ўжо тут, у Мінску. Узгад-
валі, аднаўлялі розныя станы пад уплывам
крымскіх мясцін. Там дужа неспрыяльна бы-
ло вадзіць асадкамі ў атмасферы паўсюд-
най разняволенасці, блякнот застаўся чыс-
цюткім. Зрэшты, мо ёсць пэўныя асалода і
перавага ў тым, што нашы "міжзораччы" —
не наўпроставыя падарожныя нататкі, а пра-
селекцыяваныя ў часе і прасторы. Нявартае
забылася...

Шэраг уяўленняў абывацеля наконт паў-
выспы Крым не вельмі змястоўны. Ёсць на-
ват іранічны сумнеў, што не кожны здольны
правільна адказаць, у склад якой дзяржавы
ўваходзіць зараз гэтая аўтаномія. Трэба пры-
знацца, што да паездкі туды мы таксама
цёмна ўяўлялі, што такое калісьці слыны
савецкі вырай — Крым. Гэта цяпер імпэтна і
грунтоўна распавядаем знаёмцам пра там-
тэйшыя геаграфічныя прывабнасці і выго-
ды, пра прыемнасці і выдаткі курортнага
баўлення часу, пра палітычнае становішча і
г. д. Натуральна, уласны досвед значыць
нямала. Таму, мабыць, захачелася пасля віна
пражскага піва...

Прырода крымская прыварожвае. Васіль-
кі не сніліся. Дый не вельмі ссамоціліся мы
па беларускіх краявідах, бо падчас твайго
тэлефанавання чулі жалобнае: "А ў нас
дажджы заліўныя. Холадна — градусаў
дзесяць". Неба над морам, мора пад небам
— у далечыні адно што далечыня. Загадка-
выя раскіданыя горы. Паміж імі — серпан-
тынавая асфальтавая стужка. Мы ўсё гэта
захпілі з сабой: на стале ў альбомчыку —
здымкі. Як малыя (а ўжо за дваццаць)
кідаемца з лямантам у хвалі, хаця на шыл-
дзе, што непадалёк, пазначана забарона
купацца ў штурм. Ды дзе там! Наадварот —
самае файнае купанне! А вось засяроджана
разглядаем адгладжаныя морам каменчыкі.
Загараем. Загараць лепш на "нудзісцім"
пляжы: сонца ўбіраецца ў цябе па ўсім целе
і нішто белым не застаецца...

Я еджу
по Южному
берегу Крыма, —
Не Крым,
а копия
древнего рая!
Какая фауна,
флора
и климат!
Пою, восторгаясь
и озирая, —
гэта ўладзімір Маякоўскі. Пагуляў як след і
па гарах, і ў рэстаранях. Увогуле каго тут
толькі ні было! Мікалай II, Чэхаў, родныя
Адам Міцкевіч і Максім Багдановіч (іншыя
вядомыя імёны папросту лянотна называць).
У Феадосіі стаяць музей Айвазоўскага і хатка
беларуса паходжанні Аляксандра Грына.

У Кактэбелі — колішні фальварак паэта Ва-
лошына, падароны гаспадаром Саюзу пісь-
меннікаў і ператвораны ў Дом творчасці.
Выпадкам пры сустрэчы дачка Сяргея Пані-
ніка ўгадвала, як адпачывала тут з бацькам
за савецкім часам. Напэўна, шпачыравалі
мы па тых жа месцах, дзе былі і некаторыя
з тых, чытаных яшчэ ў школе...

Пра крымчукоў. Сезонныя (на паўгода
цёплае пары) вінаробы і гандляры амаль ад
самага нараджэння. Анічым іншым, здаец-
ца, не займаюцца. Не ўмеюць, не трэба.
Безаблічная біялагічная набрыдзь з расійцаў,
разбаўленых украінцамі і нашымі суайчын-
нікамі, і татараў. Дурнотная моладзь, якой
мора надакучыла яшчэ ў дзіцячым узросце,
заўсёдна абкураная да напубеспрытомнасці
і паталагічна ласая да прыезджых дзяўчат
(звычайна сімпатыі у адказ няма, бо муж-
чынскага полу турысты значна бліжэй, бага-
цей, цывільней і рамантычней). Большасць

крымчукоў неадметныя, нецікавыя. Прынам-
сі, тыя, што патрапляліся нам у мястэчках,
бліжэй да мора, — як абслугоўваючы пер-
санал, без якога не абысціся...

Тэматычна слоўныя стасункаванні з крым-
чукамі не вызначаліся асаблівай разнастай-
насцю. Іхні ўлюбёны занятка — прапраба-
ныя расповеды — нават калі і сам не просіш
— пра наваколле. Уважліва мяняюцца: вочы
гараць, лоўка паварочваецца язык, рукі туды-
сюды снуюдаюць. Быццам на рынку кавуны
прадаюць. А легендаў панавыдумлялі...

Ім дужа ўжо падабаецца беларускі прэзі-
дэнт і ягоныя інтэграцыйныя рытарычныя
захады. Дарэчы, падчас нашага знаходжан-
ня ў Крыме сп. Лукашэнка туды-якраз заві-
зітваў, таму нагода гаварыць пра яго стала-
ся свежай. Параўноўваюць: "Не тое, што
наш Кучма!" Жаліяцца: "А Ельцын на нас
забыўся!" На рэплікі ў адказ бянтэжацца:
"Не можа быць!". Любоў да Лукашэнка не
пахісна трымаецца на тым, што крымчукам
"зарплату не даюць месяцамі". Пры гэтым
непазбежна вярэдзілі тугой па шчаслівым
і дабрабытным існаванні ў Савецкім Саюзе.
Абрыдла гэта яшчэ на радзіме. Трагедыя
без межаў. Няхай хварэюць...

Нарэшце, здзіўляешся з таго, наколькі
пераважная частка тамтэйшага насельніцтва
не любіць крымскіх татараў...

У Крыме іх 250 тысяч. Не так ужо і мала,
аднак прысутнасць такой колькасці несла-
вянаў запроста магла застацца па-за нашай
увагай, калі б не... вельмі п'яны хлопец. Так,
менавіта яму, які ледзь трымаўся на нагах,
мы павінны быць удзячнымі за знаёмства з
народам, становішча якога на Украіне мож-
на ў нечым параўнаць са становішчам белару-
саў у РБ. Малады чалавек ішоў, моцна
хістаючыся, і да ўсёго рызыкаваў параніцца
ўласнай жа сякерай, якую трымаў у руцэ.
Не жадаючы крыві гэтага не лепшага сына
Шчадэраўкі, адзін з нас дапамог хлопцу да-
брацца дадому. Вуліца, куды нечакана зане-
сла студэнта-беларуса, вылучаецца колькас-
цю жыхароў-татараў. Усходняя музыка з
гукаў змацыйнай апаратуры, што побач з
мясцовым Домам культуры, вясёлыя чорна-
валосыя людзі — усё сведчыла пра свята.
Мясцовы славянцін, які сумна назіраў за та-
нцамі жанчын, не здолеў патлумачыць сэнс
пляткі, і тады адбылася размова з прыгожай
кабетай, імя якой, на жаль, забылася. Па-
куль смажыўся шашлык, гаспадыня распавя-
ла, што кожны год адзначаецца свята яднан-
ня татараў, якія былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мясці-
ны. Апынуўшыся сярод людзей нацыяналь-
най меншасці ў Крыме, беларусу карцела
даведацца пра жыццё гэтага народа, яго
страці і здабыткі. Аказваецца, становішча
татараў, калі былі дэпартаваны ў 1944-м
з Крыма па загадзе Сталіна з абвінавачван-
нем у "зрадзе Радзіме". Па яе словах, толькі
невялікая частка вярнулася ў родныя мяс

Не проста зямляк — аднадумца

“Шчыра кажучы, калі мы планавалі гэтую сустрэчу, то не вельмі верылі ў яе рэальнасць, — прызнаецца дырэктар Шчучынскай Цэнтральнай бібліятэчнай сістэмы Ніна Уладзіміраўна Раманава. — Думалі, што такі заняты чалавек як Валянцін Блакіт наўрад ці знойдзе час, каб завітаць да нас у глыбінку”.

На гэта пісьменнік сціпла адказвае: — Для мяне заўжды вялікая радасць пабываць у родных мясцінах, і я вельмі шчаслівы чалавек, бо ў свае 60 маю маці і бацьку. Мой узрост сцілае да таго, што дзесьці глыбока ўнутры ідзе пераацэнка духоўных каштоўнасцей, і тое, на што амаль не звяртаў увагі ў маладосці, зараз пачынае адыгрываць істотную ролю. Гэта сапраўднае шчасце — пабачыць землякоў і равеснікаў, якіх так змяніў няўмольны час. Але пазнаеш іх, успамінаючы іхніх бацькоў і дзядоў.

На сустрэчу са знакамітым земляком сабраліся не толькі жыхары Дэмбрава, навучэнцы мясцовай школы, але і бібліятэкары раёна, група настаўнікаў-філолагаў з райцэнтра. Мерапрыемства атрымалася не “заарганізаваным”, а вылілася ў шчыры зацікаўлены сяброўскі дыялог. Гаспадыня творчага вечара загадчыца Дэмбраўскай сельскай бібліятэкі Валянціна Патроўна Будрэвіч пастаралася, каб усе адчувалі сябе камфортна і ўтульна.

Мноства пытанняў, якія задавалі прысутныя Валянціну Блакіту, сведчылі пра тое, што творчасць пісьменніка ведаюць і любяць у раёне. Землякоў цікавіла ўсё — і сям’я, і прыватнае жыццё Валянціна Уладзіміравіча, і яго рэдактарскія будні, і сакрэты творчай лабараторыі. Гутарка з пісьменнікам перарастала ў адмысловы аналіз стану сучаснай беларускай літаратуры, у роздум пра будучае нашай Бацькаўшчыны, пра адраджэнне духоўнай спадчыны і беражлівыя адносіны да сваёй мовы. Па ўсім відаць, публіка сабралася невыпадкова, нераўнадушная. А Валянцін Блакіт быў для яе не проста пісьменнік і зямляк, а аднадумца, роднасная душа...

Нездарма пісьменнікаў называюць “інжынерамі чалавечых душ”. Не абыходзілася на гэтай сустрэчы без спрадвечнай тэмы добра і зла, змычных і духоўных шуканняў.

Зямлякі шчыра жадалі Валянціну Блакіту, каб ягоныя новыя кнігі хутчэй убачылі свет, каб часопіс “Вожык” заваўваў сабе шырэйшы круг чытачоў.

А які юбілей без падарункаў? Школьнікі падарылі пісьменніку вельмі арыгінальнае пано з салонкі. Н. Раманава ўручыла кнігу “Шчучыншчына: мінулае і сучаснасць” і пейзаж з роднымі краёвамі, напісаны мясцовым мастаком Яфімавын.

— Прыемна, што наша зямля багатая на таленты, і ўдвае прыемна, што нашы знакамітыя землякі не забываюць сваю малую радзіму, — сказала напрыканцы намеснік старшыні райвыканкама У. Дубок, які таксама прысутнічаў на гэтай сустрэчы.

Прысутныя ў зале былі ўдзячны В. Блакіту за цёплую шчырую гутарку. А настаўніца СШ N 1 г. Шчучына Н. Сыч і загадчыца Ражанкаўскай сельскай бібліятэкі Л. Карповіч прачыталі свае вершы. Вечарына атрымалася творчай ва ўсіх адносінах.

Т. СТУПАКЕВІЧ,
супрацоўніца шчучынскай
раённай газеты “Дзяніца”.

Мелодыя каханьня і проза жыцця

Раман Міколы Кусянкова “Арляк і зязюля” пабачыў свет у выдавецтве “Мастацкая літаратура”. Гэта працяг папярэдняга рамана “Явар з калінаю”, — тым самым утварылася дыялогія, у якой на першым плане знаходзіцца тэма каханьня. Чытач зноў сустрэнецца з вядомымі па першым рамане персанажамі — памочнікам ляснічага Іванам Гаркушам і яго жонкай Золей Патроўнай. У той жа час у новым творы ў цэнтры ўвагі аўтара і іхняя дачка Насця, якая безаглядкава “ідаецца” у вяр каханьня, а гэта прыносіць не толькі радасці, а і расчараванні. Дынамічнасць сюжэту надае тое, што ў рамане спалучаюцца дзве лініі — узнісшая, асветленая каханнем і дэтэктыўная.

ПАМЯТЬ

1
Яна — залатая старонка нашага прыгожага пісьменства. Яна — невымоўная наша страта, шчымы боль. Ёй гэтай восенню, дваццатага лістапада, павінна было б споўніцца 50.

Жэня Янішчыц... Прыродны пазытыўны дар. І цяжкая жыццёвая дарога. Вялікая творчая ўдача, высокі лірычны ўзлёт. І глыбокая асабістая драма — трагічны выход. Месяц яе з’яўлення — лістапад. І месяц знікнення — лістапад. Паміж днём народзінаў і трагічнаю датаю — сорак гадоў. Толькі сорак.

Надмагільны помнік — прыгожая постаць з крыламі за спінаю. Крылы яе натхнёнасьці бачыў зрокам мастака таленавіты скульптар Леў Гумілеўскі ці ён іх чуў у руках узрушанай душы? А ці адчуў “вечную прагу крыла” ў асобе ўзнёслае пазткі? Як бы ні было, крылы — уласцівы яе пазэіі вобраз, які ўжываўся ў самых розных і самых нечаканых кантэкстах. Вось адзін з іх:

Між двух лістападаў...

*Але гудзе любові крылле,
Шчаслівы славачы прыгнёт.
Жыццё маё, і там, на схіле,
Ты ўсё — загадкавы палёт.*

Чаму ж яны, Богам дадзеныя крылы, не ўтрымалі яе аднойчы над халоднаю скамянелаю зямлёю? Чаму так рана яна іх склала? Здарылася страшная несправядлівасць: у сівое матулі не стала любімай дачкі, якая дагледзела б маміну старасць, — асірацела маці, “сойка скрухі, перапёлка жалю”, кнігаўка Жэніных лірычных кніг; у сына-школьніка не стала матулі, якая яго “ахоўнай арліцай была”; у пазэіі не стала самаадданае майстрыхі, якая ўмела “з нябачных прамняў вобраз ткаць”; у народа так заўчасна не стала вернае дачкі-патрыёткі, якая падаравала яму “Зорную паэму”, зорную сваю пазэію.

Усім, хто любіў яе і ўсё яшчэ журыцца па ёй, застаецца суцяшэнне: духоўная энергія Жэні Янішчыц, што засталася ў яе спадчыне, непадуладная нябыту.

*Смерці ў Паэта няма —
Ёсць Нараджэнне!*

Сказанае гэта ёю пра Максіма Багдановіча ў поўнай меры адносіцца і да яе самой.

2

Мяне заўсёды ўражваў вобраз Жэні Янішчыц. Гэта быў той шчаслівы выпадак, калі вобраз пазткі і яе лірычнай герані, вобраз чалавечы і пазытыўны — у гарманічным спалучэнні, у двухадзінстве. Яна была аднолькава шчыра ў жыцці і ў пазэіі, у творчасці, аднолькава захопленая, зачараваная, а пазэіі — і аднолькава расчараваная.

У імклівым, хуткаплынным часе захаваліся лісты Жэні-школьніцы, юнай пазтэсы. Мне яна адраасвала пяць лістоў. Гэта быў поціск шчырай сяброўскай рукі. Увесну 1966 года.

Тройчы ставіла яна пад сваімі лістамі подпіс: “Ясяльдзянка”. Ясельда — рака яе роднае Піншчыны. У гэтым мілагучным слове “Ясяльдзянка” мне чулася і чуюцца пазэіі яе любімых мясцінаў, іх пяшчотнае характэрнае. Радкі з ліста: “...была на Ясельдзе. Далёка-далёка заплыла на лодцы. А навокал такая прыгажосць! Стала крыху сумна ад дзівоснай цішыні і белых рачных лілеяў. Напісала некалькі вершаў”. Слова “Ясяльдзянка” дыхала на мяне рачною свежасцю... Рака пачынаецца з крыніцы. Там, на родных прасторах, з крыніцы народнага жыцця пачыналася ўдмуліва-пранікнёная рака яе вершаў і паэм, адтуль пракладвала яна рэчыва да мора-акіяна пазэіі.

Як дарагую рэліквію берагу томік пазэіі “У шуме жытняга святла”: ён — з аўтографам. Дата — 28.10.1988 г. За няпоўныя дваццаць тры гады пачырк не змяніўся. Змяніўся талент — ён разгарнуўся, расквітнеў. На небе пазэіі расцвіла чароўная, вельмі яскравая і, натуральна, вельмі прыкметная зорка.

Ідуць вёсны і восені. У прыродзе паўтараецца цвіценне і завяданне. Зноў і зноў я ўспамінаю эпізоды з Жэнінае юнацкае вясны і яе апошняй восені. І думаю, ці выпадкова мне было наканавана сустрэцца з ёю ў тую вясну і ў тую восень.

3

Перш — пра вясну. Жэня вясною 1966 года завітала ў Берасце. Яна, юная дзяўчына, уражвала сваёю абсалютнай бясхмарнасцю, апантанаю любоўю да жыцця. У памяці паўстае ўсмешлівая, з ямчакі на шчаці і з аптымістычна прыўзнятымі куточкамі вуснаў дзяўчына. У яе ў вачах была вясна. І ад яе слоў ішоў тонкі водар — як ад веснавых красак.

Словы з ліста: “Што ў мяне новенькага? Мабыць, вясна, што светлым промнем уварвалася ў маё сэрца, і вершы. Разумееш, не магу не пісаць. Дзіўна некалькі нават, што вершы пішуцца так лёгка... Няўжо ўсім так лёгка пішацца?”

Разам з пісьмамі прыходзілі і лірычныя радкі.

*Ці дагараць, ці сціхнуць васількі
Каля жытнёвых заараных пожняў?
Іх, здзіўленых, бяру з тваёй рукі
І вуснамі сціляюся над кожным...*

Вядома, гэта было яшчэ толькі прадчуванне высокай пазэіі, якая неўзабаве прыйдзе да яе і ўладна возьме ў свой чароўны палон.

З самага пачатку творчасці Жэня была патрабавальная да сябе як творцы. “...Мне некалькі нават, што ў Мінску мяне лічаць сапраўднай пазтэсай, — пісала яна. З усёй уласцівай ёй шчырасцю. — Часам смешна. А я пакуль што настойліва шукаю сябе ў сваіх вершах”. Гэта былі плённыя пошукі.

*Столькі думак самых шчырых!
Светлы шлях мне пажадай.
Заўтра будзе сіні вырай
І бяскокці небакарай,
Будзе лета з наваліцай
І вясёлкай над ракой.*

З Піменам ПАНЧАНКАМ, 1983 г.

*Толькі мне не паўтарыцца
А ні летам, ні зімой.*

Ужо тады, у юнацтве, у яе раннія лірычныя споведзі закрываліся мінорныя ноткі, але яны ішлі хіба што ад інтуіцыі чуйнае асобы. У яе душы тады яшчэ безраздзельна панавалі цудоўныя ўражанні, цудоўны настрой. У разгары траўня таго ж 1966 года яна прыслала свой фотаздымак: пад раскошна квітнеючай яблыняй — светлае, з адкрытай шчаслівай усмешкаю, чыстым позіркам і шырокім размахам крылатых броваў дзяўчо. Фотааб’ектыў спыніў імігненне, у якім засталася суцэльнае цвіценне — вясновай яблыні і дзявочай вясны, дзвярчоае красы. А на адвароце здымка — васьмірадкоўе:

*Я жыю ў старане чаромхавай,
Там, дзе Ясельда з ціхай Пінаю.
Дык чаму ж мне песні чароўныя
Не складаць пра гэі салаўіныя,
Пра вясну, што ля берагу лотаці,
Пра паводку каханья імкліваю?
Я па свеце птушка лятаю,
Я ўся такая шчаслівая!*

Менавіта — у с я такая шчаслівая! Пра гэта сведчылі і вершы, і лісты, і фотаздымак. Яе жыццё яшчэ не біла і прымала яна яго цалкам з пачуццём захвалення, радасці. Не ведала яна, вядома ж, яшчэ аніякай паводкі каханья — гэта ішло зноў-такі ад інтуіцыі, а можа, — ад прачытанага ў кагосьці. Белы свет здаваўся ёй абсалютна добрым, прыгожым, даверлівае дзіця Палесся (неўзабаве пра яе напішуць: “Палесся мілае дзіця”) глядзела на яго зачараванымі вачыма, адсюль і ацэнкі высокія. “Самаму цудоўнаму...” — пачынаўся надпіс пад вершам на адвароце фотаздымка, — так па-сяброўску шчодро ўзнагароджвала яна мяне адмысловым эпітэтам. Завяршаўся надпіс: “...на светлы ўспамін ад Ясяльдзянкі”. А ці не было ў гэтым знойдзеным ёю пазытыўным найменні прадчування адметнасці сваёй асобы?

Сэрца юнай пазткі было расчынена насцеж насустрач жыццю. Наперадзе быў выбар жыццёвае дарогі. Радкі з ліста: “Бог ведае, куды мяне занясе першы юнацкі вырай. Але хочацца верыць, што ён будзе светлым, як мае палескія крыніцы, звонкім, як мае беларускія бары.

*Горад мне думкі скоўвае,
Горад мяне не цягне.*

*Паўна, зямля вясковая
Стане жыцця працягам.*

Ды і не заўсёды так пра горад. Напрыклад, Брэст, Пінск, Мінск — гэтыя назвы дарагія для мяне і самыя родныя на ўсё жыццё”. Падобна ўсё ж на тое, што яна прадчувала, куды яе занясе “першы юнацкі вырай”. Радкі з ліста: “...учора атрымала ліст з Саюза пісьменнікаў ад Русецкага Аляксея Сцяпанавіча. Нехта паведаміў яму, што я збіраюся паступаць у Маскоўскі літаратурны інстытут імя Горкага (хоць я і блізка не падыходзіла да гэтай мары!). І вось просіць высласць у саюз некалькі твораў для абмеркавання. А я думаю, калі тое, усім яшчэ маладой дзяўчыне, рана туды...” Пытаецца, як я мяркую на гэты конт, піша пра тое, што ў пісьме падзялілася сваімі думкамі з Нілам Гілевічам. І дадае: “...у Маскве ўсё-ўсё выкладаецца на рускай мове. А пісаць для Беларусі і жыць у Маскве — не вялікая прыемнасць...” Вось як мудра разважала наша мілая юная палешчанка, палешчанка. У літаратуру ішла (“пісаць

для Беларусі”) асоба з імем сваёй Бацькаўшчыны, якой ніколі не магла яна здрадзіць.

4

Калі ў Берасце завітала Жэня Янішчыц, прыехаў і Аляксей Разанаў. І мы разам хадзілі ў адну сям’ю — да былых настаўніц, сясцёр Ніны і Зоі Усціновіч. Ніна Львоўна Усціновіч была з вайны прыкутая да ложка цяжка хваробаю. Яна таксама пісала вершы. І мы ўсе пабылі і ў ролі дэкламатараў, і ў ролі слухачоў.

“Доўга не забываўся Брэст, — пісала мне Жэня, вярнуўшыся дамоў. — Ды і ці калі-небудзь забудзеш тыя слаўныя два вечары, што правялі ўсёй пазытыўнай кагортай!” Заўважу, у кожным сваім лісце яна разам з прывітаннем маёй сям’і перадавала прывітанне сёстрам Усціновічам. Памяркаю, далікатнаю запамнілася мне яна ў той далёкай вясне. Увага да людзей, зродненасць з імі, разуменне іх — гэтыя якасці характару пазней спаўна выявіліся ў кніжках. Зборнікі яе пазэіі, асабліва “На беразе пляча”, дзе сярод вершаў змешчана каларытная паэма “Ягадны хутар”, “Пара любові і жалю”, “Каліна зімы”, шчытна заселеныя духоўнымі вобразамі людзей, каларытнымі вобразами землякоў, “інтэлігентай ад зямлі” (“А што галоўнае ў жыцці? Сцяпан іграў у новым клубе, інтэлігентна хлеб расціў, інтэлігентна дом галубіў”), вобразамі сэрцу дарагіх інтэлектуалаў, пазтаў (“Песняй абвостраны слых — Чуеш, Максім? — не ўмірае! Гэта з табой. І для ўсіх Зорка Венера світае.”); кніжкі яе заселены асабліва пясчотнаю, пранікнёнаю любоўю дачкі да сваёй матулі, да бацькі, пра што сведчаць, да прыкладу, вершы: “Ля ложка хворай маці”, “Бацькава дарога”, “Мама”, “Ты вучыла мяне сеяць жыта і лён”, “Мама падрэзала косы”, “Бацькава музыка”, “Бацькавыя дрывы”, “Мама і птушкі”, “Тата”; а яшчэ яны заселеныя вобразамі драматычнага каханья (“Страшна ноччу мне быць з гаркатой апантанай. Ты сказаў: “Адшчыміць, Заставіць каханай”. Ах, нуда — не бяда ў цішыні расстралянай. На праломе ільда Застаюся каханай.”).

Сям-там у пазытыўных зборніках Жэні Янішчыц пракладваюцца і гарэзлівыя вершы, але іх няшмат. Надта рана яна ўразумела драматызм жыцця і драматычную ролю творцы. У свае пасталельныя гады з лірычнага алімпіу азіралася на наіўнае юнацтва, калі “вершы пішуцца так лёгка...” Так і нарадзілася яе “Пазтэса”.

*Яна раптоўнаму куплету
Здзілася ўпершыню,
І захацелася ў паэты,
Нібыта птушцы ў вышыню.*

*Яна так лёгка уваіла
Рытмічны строй і рыфмы код.
Рыфмуе: "мілы — да магілы"
У няпоўных восемнаццаці год.*

*Дыктуе дзень на ўлонні лета
Ёй пра палі ды сенажаць.
...Дзяўчыны хочацца ў паэты,
Што ў катаржанкі, — дзе ж ёй знаць?!*

*Вось са сваім адкрытым светам
Яна бяжыць праз сенакос.
Дзяўчыны хочацца ў паэты...
О дай апомніцца ёй, лёс!*

Лёс творцаў — бязлітасны: ім наканавана катарга пачуццяў, з якой не выйсці пачуццёва.

5

Вясна 1966 года, калі я ўпершыню сустраўся з Жэняй Янішчыц, была ў маім жыцці помнаю, тады споўніўся год майму сыну. Яна яго і не бачыла, але не прамінала выпадку, каб выказаць сваю, будучай маці, пяшчоту і ласку. Пісала ў лістах: "Пацалуйце за мяне вашага маленькага... Хай расце вялікі-вялікі!"; "...а Руслану абавязкова сыграйце маю любімую песню "Кольбельная" з кінафільма "Гусарская балада". (У яго шмат было любімых песняў, найперш беларускіх народных. Але тады якраз прайшоў на экраны памянёны фільм.)...

Міжвольна падумалася: як цудоўна, што зведала яна мацярынства, яго высокі сэнс, высокае прызначэнне. Пад сваім сэрцам навіна новае жыццё, у пакутах яго нарадзіла, ахоўвала і выхоўвала, удыхнула ў яго сваю любоў і пяшчоту. Гэта, безумоўна, узбагаціла яе пачуцці, а праз іх — паэзію. Якім характэрным, якой маральнай чысцінёю, якой самаахвярнаю любоўю напоўнены крышталь вострых строк:

*Каб не глядзелася ў вочы ажына
І каб ваўчынік рук не калоў, —
Тваю калысачку
з лёну, і жыта,
І з наймацнейшых пляжа каранёў.*

*Зорка сачу, каб не збіўся з дарогі,
Змладу каб не запяміў жыццё,
Востры каменьчык — пад мае ногі!
Пад мае рукі — шыпы і асі.*

*Гордае шчасцейка, мая сямейка,
Ты на слядах маіх слёз не рассей,
Сыне мой першы,
наіўны Андрэйка,
І сын мой апошні,
Мужны Андрэй!*

Зусім відавочна, што паэзія ў Жэні Янішчыц арганічная і такая натуральная, як само дыханне.

6

Здавалася, лёс паэткі складваўся шчасліва. Пасля школы Жэня вучылася ва ўніверсітэце ў Мінску. Атрымаўся ў яе бліскучы паэтычны дэбют — выйшаў зборнік вершаў "Снежныя грамадзі" (1970). Адбылося замужо. Нарадзіўся сын. Выходзілі новыя кнігі. Яе талент стаў агульнапрызнаны. Ахвотна друкавалі яе творы ў перыёдыцы, хвалілі рэцэнзенты. Яна была навідавоку ў эпіцэнтры культурнага і грамадскага жыцця.

Потым як бы хто яе сурочыў. Пайшла паласа цяжкіх бедаў: дарожнае здарэнне, працяглае пасля наезду машыны лячэнне, развод, нечаканая трагічная смерць бацькі. Магчыма, усё гэта ішло не ў такой, як я кажу, паслядоўнасці. Пісьмаў больш мне яна не пісала. Пасля майго пераезду з сям'ёю ў Мінск мы з Жэняй сустракаліся вельмі рэдка. Бачыліся звычайна ў Доме літаратара, на сходах, часам на вечарынах. Зрэдку абмяняваліся тэлефоннымі званкамі.

Неяк аднаго разу пры сустрэчы яна раптам прапанавала мне як-небудзь з'ездзіць з ёю і Нінай Загорскай на Ганцаўшчыну — да Міколы Куррэва.

У канцы кастрычніка 1988 года мне, складальніку "Дня паэзіі-89", трэ было перагаварыць з Янкам Сіпаковым, галоўным рэдактарам памянёнага паэтычнага выдання, і я зайшоў у рэдакцыю "Маладосці", дзе ён загадваў аддзелам. У амаль квадратным пакоі стаялі чатыры сталы, за адным з якіх літаратары рэзаліся ў шахматы. Было даволі людна.

Пасля кароткай гамонкі з Янкам Сіпаковым я падышоў да Жэні, яна працавала за сваім рабочым сталом, што стаяў пры акне. Нагадаў ёй, што мы меркавалі з'ездзіць на Ганцаўшчыну, а між тым праляцела лета, хутка, маўляў, скончыцца і восень... Пацікавіўся, як яна пажывае.

— Ай, Васіль, не пытайся... Зайшоў бы калі...

Я сказаў, што не ведаю яе адраса (ёй далі новую кватэру). Яна вырвала з календарна лісток і напісала на ім нязменна прыгожым почыркам свой новы адрас. Дастала кнігу вершаў і паэм "У шуме жытняга святла" і надпісала: "Дарагім Васілю і Веры з самымі светлымі пачуццямі, з удзячнасцю

за блізкае святло і цеплыню. Паспехаў у паэзіі, моцнага здароўя, шчасця ўсёй сям'і! Шчыра і па-зямляцку — Жэня Янішчыц. 28. X. 1988 г."

Хто мог падумаць, што менш як праз месяц яе не стане!

Ішоў апошні Жэнін лістапад. Запрошаны ў госці, я завітаў да яе. Была гаспадыня гасцінная. Але ад любові да жыцця, якая калісьці ў ёй літаральна буйнела, ад яе жыццярадаснасці не засталася і следу — ад Жэні не адступала хандра; мабыць, такі стан называецца дэпрэсіяй.

Апошні раз бачыў яе за два дні да трагедыі. Па дарозе ў выдавецтва зайшоў, каб запытацца, калі яна напіша для "Дня паэзіі-89" абяцаны артыкул пра М. Ю. Лермантава да 175-годдзя з дня яго народзінаў.

— Ой, Васіль, ты ведаеш, калі мне цяжка, — сказала яна, як толькі я пераступіў парог кватэры.

Наконт артыкула сказала, што ёй трэба яшчэ трохкі часу...

Між тым, як я зразумеў, яна пачынала збірацца на працу, і мы развіталіся.

7

У зборніку вершаў "Ясельда" (1978) ёсць такі нетрадыцыйны верш:

*Вунь першая хмара нависла блятэжна
Над краем.
Легальна зусім і зусім незалежна
Знікаю.
Вось першая кропля апала над борам,
Над гаем...
З гасцінных капанаў і з пышных убораў -
Знікаю.*

*Знікаю з усмешак на тварах ліслівых,
Няверных.*

*Знікаю. Хай будзе на момант шчаслівы
Той бераг,
Дзе мроя збылася, дзе кветка ўзнялася,
А явы не стала...*

*Знікаю, пакуль я сама ў сабе не знайшлася
Цвяроза і стала.*

*Вунь нечая зорка, начная ільдзінка,
Плыве па-над гаем.*

*З лютэткаў усіх і з усіх фотаздымкаў —
Знікаю,
Знікаю...*

Уражанне такое, што адбыўся канфлікт асобы, душа якой перапоўнілася расчараваннямі ў фальшывым свеце, з ім самім, з гэтым светам. Але найперш канфлікт здарыўся з самой сабою, з сабой былою. Знутранага бунту пачыналася перабудова духоўных сіл, нараджаліся новыя надзеі і вера: "Знікаю, пакуль я сама ў сабе не знайшлася..." І што ж далей? Далей ішла мабілізацыя духоўных сіл:

*Над сумным
днём, раптоўнай катастрофай
Маіх празрыстых вобразаў і сноў
Паўстану я...*

І яна паўстала. І акрыяла. Сама ў сабе знайшлася "цвяроза і стала". Наперадзе быў яе лірычны подзвіг і былі заслужаныя лаўры.

З ударамі лёсу змагалася з усёй уласцівай ёй годнасцю. Радкі з верша "Было. Былі. Была..." ("Дзень паэзіі-89"):

*Як град шалёны б'е,
Нібыта травы косіць.
...Я тая, што ў цябе
Палёгкі не папросіць.*

І па-ранейшаму ўсё, што адбывалася ў яе душы і з яе душою, адлюстроўвалася ў творах. Цяпер у паэтыцы выразна акрэсліўся новы віток канфлікту са светам, кажучы мякка, недакладным і ліслівым, канфлікту, які пацвердзіў: тое адступленне: "Знікаю, знікаю..." не азначала капітуляцыю — яна вярнулася, каб выступіць супраць яго сам-насам. Але змаганне асобы з цэлым натоўпам заган свету хутка спаліць яе душэўную энергію і давядзе да роспачы, бо саму рэчаіснасць цяпер успрымала яна з хваравітай увагаю, на ўсё хваравіта рэагавала. Строфы з верша "Я выдыхну і сэрцам, і слязьмі..." ("Дзень паэзіі-89"):

*Я цераблю ў задуме горкі лоб,
Я думаю пра невясёлы вопыт:
Мне задае пытанні хітры сноб,
Дзе кожнае пытанне: быццам допыт.*

*Данытвайся, стратэгу, бог з табой!
(Ты ўжо мяне данытваеш не першы.)
Я ведаю даўно, якой цаной,
Якой любоўю выдыхнуты вершы.*

Зрэшты, складана аналізаваць пачуцці вытанчанай натуры, бо яна і павінна рэагаваць на ўсё неардынарна. Многім людзям вялікае значэнне мае тое, як да іх дасягненняў ставяцца іншыя, асабліва прызнаныя аўтарытэты. Помніцца, з якою радасцю Жэня сказала мне па тэлефоне, што на публікацыю ў "ЛіМе" яе "Зорнай паэмы" адгукнулі нават Пімен Панчанка і Максім Танк. Помніцца і іншае: калі я павіншаваў яе па тэлефоне з дзяржаўнай прэміяй, яна заплакала, бо ў яе аказаліся зайздроснікі, нядобразычліўцы, якіх яна, праўда, не назвала. Як некалі, у юнацтве, яна зачароўвалася ці не ўсім белым светам, людзьмі, так цяпер ва ўсім расчароўвалася, нарасталі падазрэнне людзей у няшчырасці. Радкі з верша "Любоў?" ("Дзень паэзіі-89"):

*Была мішэнню ў цэнтры круга,
Лічыла дні бадючых страт...*

Сярод выкладчыкаў Гомельскага ўніверсітэта, 1987 г.

На вечарыне маладых літаратараў, 1978 г.

На літаратурным вечары ў Доме літаратара, 1987 г.

*Што ж мне рабіць з любоўю друга,
Які не друг мне і не брат.*

Тым часам пашыралася і паглыблялася трэшчына ў лёсе, рос адчай, набліжаўся душэўны крызіс. Радкі з верша "Ад слёз адвыклае, расчуліцца" ("Дзень паэзіі-88"):

*Усё — за росамі, за вёснамі,
За шлейфам грознае грады.
І як дарога пад калёсамі —
Мае збалелыя гады.*

Радкі з верша "І сапраўды: нібы казённы дом..." ("Дзень паэзіі-89"):

*І вось іду — уся глуханямая.
І вось іду... але куды, куды,
Па што цяпер акрылена спяшца...
Заплакаць ці шалёна засмяцца?
На грані чорна-аспіднай жуды?!*

Міжволі даляцела рэха палярных слоў з яе зачараванае вясны: "Я ўся такая шчаслівая!", даляцела, каб толькі разбіцца аб гэтае ледзяное: "І вось іду — уся глуханямая". Ад неагляднага, неабсяжнага шчасця ўсяго дваццаць гады ішла яна да свайго няшчасця.

Драма перарасла ў трагедыю. З верша "Наіўныя, улюбёныя гады..." ("Дзень паэзіі-89"):

*Апошні дар, апошні ўдар жыцця?
Гракамі перакрэслена святанне.
Да забыцця жыву, да знебыцця
Таго, што называлася каханнем.*

Гэта былі іскры пажару душы? Не, быў град, выкліканы нейкім цяжкім зямным цыкланам. Шкадую: не прыдаў значэння пачутым словам, што да яе прыйшоў глабальны спакой...

Згадваецца і яшчэ адзін невясёлы верш, асабліва — яго канцоўка:

*Бласлаўлена стажэчак завершым,
І прамовіць матуля ў жалбе:
"Як цябе ўратаваць мне ад вершаў,
Ад самоты, што з'ела цябе!"
Ад такой самоты лекаў не знайшлося.*

Усякая зорка згарае, каб сусвету пасылаць святло. Яна згарала вельмі інтэнсіўна. У сардэчнай і мужнай паэзіі Жэні Янішчыц нямала афарыстычнага. І цяпер як наказ грамадству прачытваюцца яе многія вершы.

*Узвядзём жа культуру ў культ,
Ачышчэнне душы — непазбежна!
(«Адносна кulta»).*

Душа чалавека — тая субстанцыя, якая найбольш хвалявала знакамітую паэтку, хоць яна добра адчувала і душу прыроды, яе таямнічасць. Вось пацверджанне, а заадно і нечаканае мастацкае адкрыццё:

*Адкрыць, скажаць сваё мне нешта хоча
Энергія апалага лістка.*

Трэба мець выключна чуйнае сэрца і вытанчаны талент, каб адчуць "энергію апалага лістка". Калі ж такая няўлоўная энергія ўспрынята душою, тады што сказаць пра энергію самой паэтычнай душы-зоркі, энергію, якую яна пасылае? Ёй не існуе перашкод, не існуе адлегласці. Высокае прызначэнне мае энергія святла зоркі. Яна не знікае.

Вось гэтак успомніліся мне эпізоды з адной вясны і адной восені незабыўнае Жэні Янішчыц.

Васіль ЖУКОВІЧ
Фота У. КРУКА

Усіх, каму дарагое імя Яўгеніі ЯНІШЧЫЦ і памяць аб ёй, запрашаем 25 лістапада г.г. у Дом літаратара (вул. Фрунзе, 5) на вечарыну, прысвечаную 50-годдзю выдатнай паэткі Беларусі. Пачатак у 18.30. Гэтым жа днём а 16 гадзіне ў Свята-Пятра-Паўлаўскім саборы ў г. Мінску будзе адслужана памянальная паніхіда.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

Нёман двух Міцкевічаў

Да 200-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча і 116-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа ў літаратурна-мемарыяльным музеі беларускага песняра адкрыта выстава "Нёман у творчасці двух паэтаў". На ёй экспануюцца рукапісы, мастацкія работы, кнігі з фондаў Дзяржаўнага мастацкага музея, Дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

Хача большую частку жыцця А.Міцкевіч правёў па-за межамі Беларусі, ён шырока выкарыстоўваў у сваіх творах тэмы і вобразы, падказаныя жыццём і гісторыяй беларускага народа. У самым значным творы Міцкевіча — паэме "Пан Тадэвуш" — малююцца карціны народнага жыцця Беларусі, яркія пейзажы Наваградчыны, Налібоцкай пушчы. І не адзін раз у думках ён вяртаецца на Радзіму, услаўляе магутны Нёман:

*З'яві свой цуд, каб зноў сустрэцца
з родным краем,
Дазволь душы маёй, ахопленай адчаем,
Пераляцець туды, дзе поясам блакіту
Над Нёманам лясныя ўзгоркі апавіты,
Дзе прозеленню жыта ў полі серабрыцца
І залаціцца поўным коласам пшаніца.*

(Пераклад Я. Семязона)

Вялікі Нёман аб'ядноўвае двух паэтаў: А.Міцкевіч і Я.Колас нарадзіліся на Нёмане, першы — на Наваградскай зямлі, другі — на Стаўбцоўскай.

Творчасць А.Міцкевіча зрабіла вялікі ўплыў на развіццё беларускай літаратуры, у тым ліку і на Я.Коласа. Так, паэма Я.Коласа "Новая зямля" бліжэй да "Пана Тадэвуша". Вялікі наш песняр заўсёды з павагай адносіўся да А.Міцкевіча. На вечары, прысвечаным 100-годдзю з дня яго смерці, Якуб Колас гаварыў: "Адам Міцкевіч — наш добры спадарожнік у новым часе. Бяздомнае вандроўніцтва яго скончана. Як слаўны сын народа, жыве ён у сваёй радзіме, разам з ёю ідзе ён у новы свет і будзе доўгія вякі спадарожнічаць наступным пакаленням".

Святлана СУБАТ

Валянцін Блакіт — у зямлякоў

Нядаўна жыхары вёскі Дэмбравы Шчучынскага раёна ўрачыста сустрэлі свайго земляка — вядомага беларускага пісьменніка Валянціна Блакіта. Творчую сустрэчу ладзіў тутэйшы аддзел культуры. Шмат было выказана добрых і шчырых слоў у адрас празаіка, якому споўнілася нядаўна 60 гадоў. Гучалі ў гэты дзень музыка, песні мясцовых мастацкіх калектываў, у чарговы раз услаўлялася неўміручасць беларускай мовы, літаратуры.

Конкурс прафесійнага майстэрства

У Гродзенскай вобласці праходзіць конкурс прафесійнага майстэрства дырэктараў раённых дамоў культуры і метадычных цэнтраў. Мэта мерапрыемства самая практычная: удасканалванне работы названых устаноў, стымуляванне прафесійнай дзейнасці іх кіраўнікоў, павышэнне прэстыжу прафесіі, проста магчымасць выявіцца, самарэалізавацца. На першым этапе конкурсу аналізаваўся ўдзел кожнага з дырэктараў у падрыхтоўцы і правядзенні Рэспубліканскага фестывалю "Беларусь — мая песня". На другім таксама бярэцца пад увагу творчая актыўнасць: выступленні на семінарах, публікацыі ў перыядычным друку, каштоўнасць метадычных захадаў. На трэцім этапе конкурсу будуць вызначаны канчатковыя пераможцы: аўтары лепшых тэарэтычных распрацовак "Клуб-мадэль XXI стагоддзя".

Людміла ЛЕБЕДЗЬ
г. Гродна.

Спектаклі зорак аперэты

Маскоўскі дзяржаўны акадэмічны тэатр аперэты даў у Гомелі два спектаклі "Лятучая мыш" Штрауса і "Вясёлая ўдава" Легара. У галоўных ролях выступілі зоркі сусветнай эстрады, народныя артысты Расіі Святлана Варгузава і Юрый Ведзяннёў. У спектаклях бралі ўдзел і іншыя вядомыя спевакі, народныя і заслужаныя артысты Расіі.

А. ШНЫПАРКОЎ

Таіса БОНДАР

Усе мы — пасланнікі Неба...

*Стрыжань часу, раз'едзены ржой,
Ледзьве рухае гмах Усясвету.
На сыходзе — дажджлівае лета,
І хто ведае, што — за мяжой!*

*Зноў дажджы? Зноў паводкі навінаў,
За якімі — разруха і смерць?
Цвердзь Зямлі —
не падзейная цвердзь,
Калі верыць зямным прыпамінам.*

*І хто ведае, што — за мяжой
Прычаканага тысячагоддзя!
На дражджах Прабыцця падыходзіць
Хлеб спадзеўкі, для многіх чужой.*

*Хай чужой,
тым не меней, патрэбнай...
Для людзей, для самое Зямлі
Пачынаецца новы адлік.
Стрыжань часу павернуты ў Неба.*

*Боская музыка сфераў,
Чутная нават праз шум,
Толькі й падтрымвае веру,
Толькі й ратуе душу.*

*Цішай яе называю,
Цішай бязмежных вышынь...
Ёю адзінай жывая
Памяць самотнай душы.*

*Стоміцца, сплачацца ў горы,
Унеца пад ношкаю дзя,
Позірк — і ўявіцца горы
Там, дзе плыла цішыня.*

*Там, дзе струменіць сінеца
З чыстых крыніц Небыцця.
Там, дзе гняздуецца Вечнасць —
Інае явы дзіця.*

*Горы... Выявы памкненняў,
Чыстых, як чысты прастор
Цішай навеяных сненняў,
Сненнямі ўзрошчаных зор...*

*Высяў нябачнае срэбра,
Радасць, што зноў ажыла, —
Музыка! Музыка Неба!
Рух і гучанне Святла!*

*Спамін
Прамяністую сетку прасторы
Размывае выява ракі,
Агальючы стойбішчы зорак
Там, дзе толькі што слаўся блакіт.*

*І над імі, у срэбным мігценні,
У свячэнні наднебных вышынь,
Адбіваецца птах летуцення —
Вольны птах несмяротнай душы.*

*Не адразу я веру пагляду
(Птах душы?)
Мной адпушчаны птах?),*

*Г'ю ж і п'ю бласлаўную радасць
Не прабачачы — бачачы Шлях!*

*Кліч насустрач яму
бумерангам
Спалучае дзве явы ў адну:
І зямная й нябесная Ганга
Праз мяне ў недасяжнае мкнуць.*

*І як доўга змагу ўраўнаважваць
Нерухомасць пагляду і рух
Праз яго (праз мяне!)
ў Недасяжнасць,
Знае птах, знае вольны мой дух.*

*Да яго і гукаю праз ззянне
Перажытых у радасці дзён.
Нездарма ж у малітве-прызнанні
Чуцен горніх званаў перазвон!*

*Свет разліку не верыць паданням...
Не таму, дык другому карціць
На бліскучыя блёсны жаданняў
Чыстых сонечных дзён налавіць.*

*І дарэмна даводзіць, што зманам
Не прыдбаць ні святла, ні добра,
Што жаданай "нябеснае манны"
Не наесціся з рук святара.*

*Святара, ці дзяржаўнага служкі
Пры рэгаліях новых паноў...
Скрозь і ўсё (да забытай "палушкі")
Разыграны і ўлічаны зноў.*

*Не таму, дык другому здаецца:
Лёс — аплачаны, і назаўжды...
Чуе сэрца, адно толькі сэрца,
Надыход, набліжэнне бяды.*

*Але хто яго слухае ў чадзе
Безвыходна-смяротнай гульбы!
Хто — пры ўласнасці,
хто — пры пасадзе,
Хто — пры тым, што ў сабе загубіў.*

*І дарэмна даводзіць, што Небу
Усё роўна, хто ў чым саграшыў,
Як не здолеў (хоць ведаў, што трэба)
Памагчы развінуцца душы.*

*Блісне бязважка-празрыстая сталь
Непадуладнага часу імгнення —
З сэрца, ўлюбёнага ў горнюю даль,
Польмя вырвецца белым зіхценнем.*

*І ў асляпляльна-густой белізне —
Праз белізу! —
невядомасць паўстане
Сколкам рэальнасці, бачнай у сне,
Сколкам ландшафту
на шляху вяртання.*

*Шлях — незнаёмы, знаёмая даль —
Дзесьці далей, за адным з паваротаў,
Што неабвержна
прадоўжыць спіраль
Новае прастрані, новага ўзлёту.*

*Дзе яна, белага ззяння мяжа?
Хто або што завалодае ёю?
Не патухае свячэнне Крыжа
Над здратаванай бязвер'ем Зямлёю.*

*Усе мы, пасланнікі Неба
На возненна-цёмнянай Зямлі,
Ускормлены лустачкай глебы
І працай, што ёй аддалі,
Адно для таго, каб аднойчы
Праз тысячы жыццяў зямных,
Засведчыць, што з чэрава Ночы
Народзіцца вогненны міг.*

*Ці вогненны Бог... Я не знаю.
Я знаю: замкнёная спіраль,
І прастрань, датуль незямная,
Адкрыецца сэрцу як даль,
Замкнёная ў кропцы пачатку*

*Наступных зонаў жыцця.
Загадка? Хутчэй ужо, згадка
З прапам'яці, з прадпачуцця!
Усе мы — пасланнікі Неба,
І помнім пра тое ці не,
Без прагі духоўнага хлеба
І іншы — зямны — не ў цане.
Няхай не заўсёды пароўну
Ім нас надзяляе Гасподзь,
У кім бы ні ўмерла духоўнасць,
У прах рассыпаецца плоць.*

*Я сэрцам ведаю Таго,
Каго гукаю ў сне ці ў мары,
Прабіўшыся цераз агонь
Людской хлуснёй сатканай хмары.*

*Што хмара, як агарак сну
Захоўвае шчаслівы спомін
Пра сцезжку ў вечную вясну,
Пра белы сад, пра сонца ў доме.*

*Пра сонца! Музыка святла,
Што закаляхвае сусветы,
Ім, сонцам, праз мяне цякла,
І хіба льга забыць пра гэта?*

*Не, не! Хай гэта прасты цуд
Любові, шчырае любові,
Прыму папрок, прыму асуд,
А музыка азвецца ў слове.*

*І як не тут, сярод снягоў,
То дзесьці ў высях небакраю
Я стрэчу — я знайду Таго,
Каго малітваю гукаю.*

*Малітоўныя словы...
Няўрымлівасць цуду
Дачынення да вечнага руху жыцця...
Я — і маці на Боскай Зямлі, і дзіця,
Я была ўжо, я сёння тут,
я яшчэ буду!*

*І так проста,
так радасна ўсё разумець,
Не хаваючы радасці гэтай
ад стрэчных:
Кожны можа, не знаючы
сцезжак спрадвечных,
Азірнуцца, адпрэчыўшы
позіркам смерць.*

*Азірнуцца адно
каб прасторы ўсміхнуцца
І ў адбітку зваротную
ўсмішку знайсці:
Столькі сонца і ветра
ў празрыстым лісці!
Столькі сонца і музыкі
ў лёгкай мінуце!*

*Адаю, раздаю свайго шчасця крышан
Тым, хто скрозь
не баяўся пагроз перуновых:
Хай гучаць, хай ляцяць
малітоўныя словы,
Без якіх не ўзяціць,
як калісьці, душа.*

*Калі ўсёй вогненнаю масай
Зямля прарве і сёмы круг,
Страла запыненага часу
Прадоўжыць свой пяспынны рух.*

*І ўрэшце, трапіўшы у кропку
Бязмежна сцятай пустаты,
Пачне разгойдваць нетаропка
Агонь
у мроіве густым.*

*Агонь Тварца — агонь стварэння,
Што пераплавіць жар у дух
І ў змроку горніх сутарэнняў
Пачне зону новы круг.*

*І дзе мы будзем (і ці будзем?),
Адзін Гасподзь спытае з нас.
Жывём, і ў гэтым простым цудзе —
І сэнс, і мэта, і адказ.*

ЧУЛІ ВАДУ птушкі.

Вунь вуткі лятаць да ракі, свойскімі птушкамі, нізка, таропка, бы толькі што выпушчаныя з рук. Некаторыя тут і зімуюць. Чайкі над самым рачным брывом. А я не чула раку, энергію ейных хваль, хаця таксама, як аказалася пазней, ляцела сюды вясной, да вады.

Новы дом, куды пераехала, якраз на самым беразе. Адкуль і куды цячэ рака, якая даўжыня, якая глыбіня? — хацелася распытаць у суседзяў. Даўжыня? Трыццаць восем папугаяў! — адказвалі смеючыся. Па цяглу ўсплылі брыдоты, мутная вада калыхалася ў ночвах мураваных берагоў. Спыніла крокі, спыняла зрок, як атручанае мёртвае цела. Ну, вядома, гарлачыкі тут не цвітуць, але паглядзі, які дом, вельмі прэстыжны, тут і багацейшая крама, цэнтр горада, чыста як, паглядзі! — забяўлялі сябры самаробнымі цацкамі. Мне ж мусова патрэбен круг чыстай вады, як выдры

бай у пакоі. І наогул, што скажа, тое і зробіш, калі чалавеку каля сотні гадоў. Сядзіць Змітраўна за сцяной, побач кватэры, як той сфінкс, каб што ў ёй парушылася векам, адно толькі цела лушчыцца шалупіннем. “Стыдаюся выходзіць на вуліцу... Людзі глядзя-я-яць, такіх старых у горадзе няма...” — жаліцца. Выскачыш з ванны на балкон распранутай павесіць бялізну, зловіць цябе чаплістым, амаль мужчынскім поглядам — і па плячах, і па грудзях. “Ты яшчэ такая маладая...” — скажа, дасць у руку на ўпеху поўную жменю, як семак, гадоў. “Што ў цябе гэтак зашвіло?” — убачыць кветку, і вуснамі, і рукой ківае, да сябе, каб бліжэй, каб зловіць і памацаць, як матыля. У пакоі ейным на канапе, на сталі, на крэслах ахапкамі рознакаляровыя сподня бялізна — трусы з карункамі, станікі. Волька, ейная дачка, бярэ ў рукі то адно, то другое, разглядае і так, і напроці святла, не стыдаецца чужога чалавека, быццам гэта дзіцячае, прасуе

павольна схіляецца як не да зямлі: гонар сталу! гонар хаце! гонар гаспадыні! Прышлі віншаваць з днём нараджэння. Поўня пакоі святла, лострамі зіхаць брошкі! Па беражках талеркі дробныя кветкі па галубовым, бы на ваду спущаныя вянок — дзявоцкая варажба. “Сядзеш ці іспі?” — увесь век пытаецца ў сябе самой незамужняя баба. **Белую розу ўважаю, Красную розу люблю. Жоўтую розу зрываю І пад нагамі тапчу.**

Спявае бабця Тася. Гэта ўжо гарадскі раманс. Госпадзе, ну якая там ужо ружа, калі баба на восьмым дзесятку! Але калі хто і любіцца яшчэ ў нашым доме, то яна з дзядзькам Мішкам. Дзядзька на многа маладзейшы, прыхадзяга. Жонка па-мерла, чалавек вараўны, п’е без меры. “Ні я яму буду варыць, ні цапліна! Во, ты прыходзіш, Волька, Змітраўна, Ніна, і ён хай прыдзе, пасядзіць, як усе, і пойдзе дамоў...” — так было напачатку.

ЗНАК НА ДАЛОНІ

АПАВЯДАННЕ

ўсё роўна. Тая селішца толькі каля крыніцы. Тады заходзілі з другога боку, маўляў, тут жыве вядомая балерына, казалі, як пра дзівосную птушку, што звяла побач з людзьмі сваё гняздо. Балерына?! Гэтаксама выслабляецца ад звыкллага, будзённага, калі раптоўна ўбачыш чорнага баяна... Ён спалохана падмаўся з ляснога песнага кустоў, узлятаў цяжка, падхапіўшы вялікія крылы. Крылы сышліся ўверсе над галавой, бы аберуч прыхопленыя берагі дарагога, урачыстага адзення — ззяла сполахам чорнае бліскучае пер’е, аж зялёным заносіла. І знік. На момант амаль страх ад блізкасці, ад прыгажосці. А потым утхэй бегчы на тое месца, адкуль ён узляцеў — павінна там нешта застацца, як пасля ўдару малаўкі. Павінна быць нечым пазначана зямля, куды апускаюцца таямнічыя птушкі. А людзі?

Тады пакіньце мяне адну ў доме, каб анікога ў кватэры, мне трэба аглядзецца, абшыцца. Восьмы паверх, зусім інакшы пласт паветра. Птушкі тут не спяваюць. Ужо недзе ў дарозе да нас берагавыя ластаўкі. А нехта ж загадаў спароць над аркамі дома іхнія леташнія гнёзды, маўляў, надта паскудзіць. Кажуць, ластаўкі напорыста будуць тут кожную вясну, можа, прымаючы дом за высокі бераг ракі.

Не, у мяне няма даверу да гэтага жытла.

Што табе ёсць, га? Ну як усё роўна падраблена! Ну, адкуль ты сама, бабка, прыехала? — каб хто запытаўся. Хіба можна параўнаць, успомніць?! — злаваліся сябры ў вочы.

Успомніць?! Карціць увесь час кінуць-рынуць усё і бегчы ў стары дом, бы там пакінуў уключаны прас. Выдаецца, што ў пакоях гарыць святло, праз ноч гарыць, праз дзень, а ты запаліў яго, як было, з вечара, выходзячы ненадоўга, наказавшы дому кацаць. Аніак не адчыніць дзверы ў пад’езд, палыміаючыся па сходках памяці. Домакіраўнік ужо неак быў сказаў: а ці не замураваны вам іх, закладзіць цэглай — і з канцом! Маўляў, надакучыла рамантаваць! Падумаць, што дзеці шкодзяць, гойдаюцца на дзвярах, але ў доме амаль адны старыя людзі. Стары дом на гары, вецер смехам зачэпіць — і дзверы ўжо на адным гапціку, якраз каб бяздомнаму сабаку ўскочыць, пераначаваць. Зверху, па лесвіцы, чапляючыся рукамі і нагамі, як па павуцінні, спускаецца насустрач бабця, ліфт зноў не працуе. Аніак не размінюцца па пацёмках са Змітраўнай, яна ўжо даўно памерла.

— Дзеўка, рука баліць у цябе, чула? Вазьмі вазмылак, я нябожчыка ў вёсцы абмывала, памый балючае месца і кладзіся спаць. Назаўтра і не успомніш, што табе былося...

Мову ў мяне адымае адразу. Але і бяру і нясу да сябе напроці ночы, а потым кукую давідна — поўная хата пуду. Вецце ліпы, высвечанае ліхтаром, лапае па сценах, шукаючы, хто тут яшчэ жывы, халодны змылак лядашчай гур-

далонямі, любуецца. Не жыла жаночым жыццём, не пацешылася ні адзежай, ні ежай, век у халодным складзе, у штанах-ватовіках, у куфайцы. Век сярод грузчыкаў, былых заключоннікаў, бамжоў, алкаголікаў. Нарэшце — такі пераапранецца ў лёгенькае, у святочнае — скарацілі яе як пенсіянерку, ну і няхай сабе... У снах Волька прыходзіць да мяне з кветкамі, што паклалі ёй у труну. Пераступіць парог і падае ніц, як было неаднойчы, калі вярталася з работы п’яная, не магла патрапіць ключом у свае дзверы. “Трэба кожнаму дагладжаць...”, — скажа. Маўляў, таму наліе выпіць, гэтаму наліе, і сама накаштуецца. Некалі ўцёкшы з калгаса, пільнавалася сваёй работы розным строем, гарэла разам з мужыкамі. Нядаўна яшчэ быў укінуты ў маю паштовую скрынку квіток з атэлье на ейнае імя: “Пляцье шёлкавое, 56 размер, в случае неявки заказ будет снят”. Можна, адзінае пісьмо па-расейску да іх дасланае, і то не дайшло, бо пісалі маім суседзям звычайна з вёсак.

— Чакай, з табой не сыдуся! — крычыць нехта ў цемры знізу.

Ніна?! Хачу схаваць твар, стрымаць слёзы, і як у сне, не магу ад яе адварнуцца — абы толькі каторае імя ўспомніць. Перавязаная па руках, па нагах конскай папругай, Ніна жыве паланянкай, нявольніцай. Абчапаўшыся вандзёлкамі, сумкамі, поўнымі гаворкі — а дзе што купіла, а што колькі каштуе, — звычайна затрымае напаўгадзіны, абы страўся. Ніводнай сівай валасіны, і старасці ейнай не бачыш, паглядзеўшы ў вочы, юлёвыя, чыстыя, быццам і ўлетку і зімой прышпілены ў галаве букецік лясных братавак. І не дзеля прыгажосці. Гэтак бывае: укіне іх вецер дзе-небудзь у стары лес і забудзецца. Ізноў Ніна жаліцца, мужык ейны напіўся, чапляўся сварышца, істукан, кажа, гэты. Стары чалавек, нервовы, электрык, усё жыццё пад напружаннем — хачу неак звесці нанет гаворку. А ён і малады, крычыць, такі істукан быў! Тады нашто за яго замужшла? Ага, адказвае, у інтэрнаце вясковыя дзеўкі да саракоўкі сядзяць і такога не маюць! І я даўно без пары, і Волька, і Змітраўна, і бабця Манька, і бабця Тася, каторая развалася, у каторай муж памёр. Усіх нас пераважыла Ніна, як на гушквалцы вясковай.

Ой, лягу ж я, лягу, сама з сабою. Белья ручанькі пад галавою.

Голас шапаткі, старэчы. Да нас гэта Змітраўна спявае, бы на Нініным вяселлі. І не бітыя мы даўно, і каля дому не ганяныя. “А што мне, на такім істукане, поле араць у горадзе?” — саскокнае з гушкалак Волька, нажмуўшыся за міліцыянтам, той усё нагой дзверы адчыняў. І ўсе за ёй. Па тым разе, каб мы калі больш паспагадалі Ніне ў вочы. Па тым разе!

Ніколі быццам не званілі суседзі ў дзверы, яны і самі на замок не запіраліся, а тут звянок. Стаецца Волька з Тасяй, сукенкі святочныя, туфлі на босую нагу, на грудзях па брошцы. Тася высока падмае над галавой міску студня, потым

Марыя ВАЙЦЯШОНАК

Цяпер дзядзька часцей унаначках. Трашчыць шкло ў вокнах, сварачы — бабця Тася цвічыць, ваюе за п’янікі. А ён з калення і з пакалення перабірае ўвесь ейны род за тое, што не хоча з ім распісвацца. “Мяне дзеці зненавідзелі з-за яго... Унук мой купальны нафта мяне паважае, я яго малаго купала, баба, кажа, дзіцяй сваіх буду хрысціць, ты да нас прыходзіш, хочаш у суботу, хочаш у нядзелю, а дзядзьку з сабой не бяры, прыйдзеш? Не, пэўна, не прыйдзеш... Як не бачу — скачу, а як убачу праз вакно — ідзець! — ну каб мне хто дапамог не пусціць у хату, на дух, здзіцца, не пераношу! Каб даўжэй пабыць дзе-небудзь, усё б абвела, абмерла — і забылася б на яго... І сварымся, і лаемся, але ж ёсць інакшыя словы. Вось і жывём...” Хоць каму ў доме раскажа, не схавецца ні з чым. Тася з тых жанчын, да якіх анішто не прыкарэе, нішто іх не зблосціць. Выбрыдала ў замужжы ўсе топкія мясціны, і цяпер ідзе па самай каламуці. У найлепшай сукенцы, ніколі каб сплакаўшыся ці склюпіўшыся, ніколі каб панчоха змаршчыла, шалік раблёны, рэдкі на галаве ледзь трымаецца, ускінуты дзеля прыліку і маразамі. Ваюе ў поўнай форме, трымае ў доме жаночую абарону: “Каб ведала, што мяне не засудзяць, забіла б каторага за водку! Вот гляджу тэлевізар... Як убачу дзеўку ці бабу распусную, аж сама сябе не люблю! І я ж жанчына! Няўжо б гэта і я за долары пайшла абы з кім гуляць?!” Муж Ніны быў неак падкаціўся да яе, не трапіўшы па п’яніцы ў свае дзверы. “Дай, чалавечак, пагляджу, чым ты гэтую работу рабіць будзеш. Распіліла кятурку, а там, як у дзіяці — яйчыкі мале-е-нкія. Ужо спраканалася, калі мужчына з языка не спускае начное дзела, то ўжо, лічы, каліка!” І каб яна хоць пасмяялася з таго, — прафесійна так зазначыла, як, не раўнуючы, у прытоне. Аніак не магу злавіць, пазначыць словам ейную прывабнасць. Каля яе ўвесь час тая зманлівая таямнічая ціша, як у затоцы, куды ідуць на нераст рыбы, той прытулак на плячы, які шукае мужчына ўсё жыццё, адлучыўшыся ад маці.

На гэтым бы і скончыліся “паявыя даследаванні беларускага сексу”, каб не бабця Манька: усё бачыць, усё чуе, анідайбожа! Наліў ёй нехта па злосці саларкі пад дзверы — яна і табе тую лужыну падгоніць. Навошта ты мне гэта зрабіла? А што, ты лепшая? — адкажа. І сваё благое падзеліць напалам, і тваё. Дапільнуецца і прачытае тваю запіску, што пакінуў у дзвярах гасцю, адлучыўшыся на хвіліну, і складзе сваю байку. Яе не любіць у доме за язык, жыве асобна. Муж Ніны, ідуць да сябе, мае мову выцерці ногі аб ейны дыванок пад дзвярыма. З нашых ніхто ёй большай шкоды не робіць. “Каб я так гаварыла пра людзей, то і ў сваю хату зайсці стыдалася б, не тое што да суседзяў”, — злуецца Тася. “Прышоў чалавек у хату, што ён сказаў? Нічога быццам і не сказаў! А ў мяне пасля яго палова красён адвалілася. Во,

дзеўкі, языкі ёсць!” — дабавіць з даўнейшага Змітраўна.

Пераплатаецца суровая нітка з крамнай, гарадской, тчэцца мне сорак кашуля на наваседле.

І раптам даведваемся: бабця Манька вяздзае. Куды? Да каго? Яе бура сагнала, страх, маўляў, людзей тутэйшых ужо баялася, перагаворвалася на пляцоўцы. Бачу, вынеслі ейныя рэчы. На снезе чорны жалезны ложак. Пруткі крыж-накрыж, як з голага галія — скінутае на зямлю гняздо птушкі. І яна сама выйшла, села, як не на высокі ягоны брыж, уся ў чорным. Поўны сквер чорнага варання. Гэты ложак, як дзіцячая твая калыска, даўно выкінута на сметнік. А бабця Манька спала ў гэтай калысцы і цяпер...

— Не-не-не! Ты маладзейшая, ты не ведаеш: раней так не было, каб чалавек з сваёй хаты ўцякаў, як у вайну! Даўней так людзі паміж сабой не жылі! — выносіць усім нам прысуд Ніна.

Ніхто ёй не прырочыць, і лягчыё робицца на сэрцы ад ейнай алгаі ўзяць на сябе віну, і нас усіх зрабіць вінавайцамі перад Манькай.

І я ўжо пакою рэчы, пакінула самае неабходнае і дзіўлюся сама сабе, што з гэтым найменшым можна век абысціся, як тая бабця Манька. Тася, бабця Тася, я ж пераязджаю на другую кватэру — паўтараю і паўтараю. Яна маўчыць, бы аніак не магу дабудзіцца. Мы, пэўна, абедзве яшчэ чую той грукат казённы, калі вывозілі, аслабанылі пасля Змітраўны і Волькі іхнюю кватэру, а хавалі іх, вядома, у вёсцы. Нават сабакі мае маўчалі. Трашчэла шкло, і замкі з дзвярэй вынялі. Спората гняздо. Выходжу на балкон, бачу — іхні адчынены сярод зімы і... выпукаю дамоў з рук шклянны слоік з капустай. “Якая сёння-ка вея-я-я...” Змітраўна вярнулася, як было звычайна, зімаваць у горад? “Дзеўкі, сніцца... сад, куры скапалі... А ў мяне ж са-а-ад дык сад! Грушы таўсты-ы-ыя, вялікія, во гэтка! І памерзлі... Чаму ж не, у горадзе весела, людзей поўна — анельская жыцця! А я сёння тут — заўтра ў інакшы кут — бадзіня!” Хоць ты на другі бок перавярніся, каб перабіць сон, — увесь час чую ейны голас.

Анельская жыцця... Нічога не куплена за адным разам. Калі гэта, то на тое ўжо не хапае грошай. Увесь час жывуць, выбачаючы на другую патрэбу, усё ўзамен набыта. Біблейскія людзі, адна жменя мукі і некалькі кропель алею. Па гэтым цяжкім часе бабці мае жылі быццам у змове: ага, багатымы мы ўжо не будзем, трэба жыць як набяжыць, нікому не зайздросцячы, ні з кога не спаганяючы. Выйшла быда з нашага пад’езда багатая жанчына — у доме ўжо было скуплена некалькі кватэр пад офісы. Дарагая даха на ёй, шаўковая спадніца па пяты, стаіць, чакае таксоўку. Бабця Тася павольна так падшыла да яе, сказала нешта, угледзеўшы нітку з-пад падала, і цішком, каб ніхто больш не заўважыў, адшылася. Жанчына падняла падол, як не зубамі адарвала брындзіну, аглядзела сябе. Як перад лустэркам, прыгожа і непасрэдна. Бабця Тася стала наводаль, задаволена перабарла вуснамі, пасвойску, шчодро любавалася чужым багаццем: хай, маўляў, на ўпеху ходзіць во тутака сярэд нас з хатулямі. І каб ніводнай на ёй парушынкі!

Ізноў на сходках лесвіцы ляжыць гваздзік з кароткім сляблом, торгнешся, ледзь не наступіўшы ў цемры. Пэўна, той дзед з ніжняга паверха, даўно хварэе, ужо ён у лазню ездзіць з валіскай, і ў ванну — з валіскай. А ўчора быў выйшаў на пляцоўку, каго бачыў, з тым і развітаўся, моўчкі, бо няма пэўнага слова для такой хвіліны. Старыя выходзяць з гэтага дому на нягнуткіх нагах, з кіем у руцэ — па кветках. Шырока займаюць дарогу, адпіннуўшы перад сабой на пляцоўцы абедзве палавінкі дзвярэй. Зноў на сметніку іхнія пажыткі: пашчапаная калодачка сячы мяса, абціснутая абручамі, драўляны крыжык — падстаўка для навагодняй ёлкі, жалезны ложак. Сядзіць, пэўна, на высокім брыжы да астатняга, скупа пільнуецца ўсяго гэтага чыясці беражліва душа. Асабістыя рэчы, а мне дык і ліпа пад маім акном, не тое што. Яшчэ нехта не дакаўся, пакуль адрамантуюць дзверы ў пад’ездзе, пакуль уключаць лямпачку, не падматуць сквер перад домам, дзе не ступіць нагой — усюды смецце, друз разбітых бутэлек. Пойдзем на вуліцу, пагуляем, — запрасіць хто-небудзь з сябровак. Ніколі не магла выслабніць свае рукі ад чужој работы, бы гэта ў маёй хаце ляда стаіць — не пераступіць, — якія тут гулі на шуметніку? Карцела закасаць рукавы — век сярод чужых недаробкаў у гэтым горадзе. Усе вуліцы твае, як казаў паэт, — адзін вялікі тупік. Паеду на гатовае! На гэтай ускраіне горада не бачым, а там тэатры, выставы, нарэшце, чыста — цэнтр. І Свіслач пад самымі вокнамі.

(Працяг на стар. 12)

3 "незалежных вандровак"

На пытанне тэлеведучага пра эпоху, у якой Віктар Капыцько хацеў бы жыць, якая для яго бліжэй па духу, кампазітар... усмінуўся. Бо, нягледзячы на тое, што фізічнае цела абавязвае чалавека замацоўвацца ў пэўнай жаўцевай прасторы і ў часе, ён як творца хацеў бы "мігрыраваць з эпохі ў эпоху".

Яго жаданне спраўджаецца: незалежны дух вандруе ў часе і ў прасторы, здабываючы ў гэтых вандроўках спахыву для кампазітара — эмацыйную, інтэлектуальную, прафесійную. Ці не таму яго надзвычай цікава было слухаць падчас прыгаданага ток-шоу "Сёння з вамі...?"

Дарчы, тая вядомая тэлепраграма, выдана ў эфір за тры сутак да аўтарскай вечарыны В. Капыцько, сталася змястоўнай прэамбулай і рэкламай. Каго б не зацікавілі духоўныя стасункі з творцамі, чыя музыка гучала ў Германіі, ЗША, Летуве, Венгрыі, Польшчы, Расіі, Грэцыі, а ў роднай Беларусі — радзей, чым хацелася б? З творцамі, які піша для тэатра, кіно і проста для выканання ў канцэртнай зале. З творцамі, які аднойчы, засумаваўшы на пасяджэнні кампазітарскага з'езда, дамагліся ўпаўнаважана паклаў на трыбуну свой членскі білет і выйшаў з Саюза кампазітараў. З творцамі, які перастае засмучаць праблема публічнага выканання ўласнай музыкі, калі ён згадвае пра тры апошнія сімфоніі Моцарта: пры жыцці аўтара яны так і не былі выкананы, бо не ўдалося сабраць грошы на правядзенне канцэрта...

Чарговы аўтарскі канцэрт Віктара Капыцько, дзякуй Богу, адбыўся. Спавядаючы прынцып І. Стравінскага: лепшы каментарый да музычнага твора — новы музычны твор, кампазітар спалучыў "добра забытае старо" са сваіх опусаў і прэм'еры. Спіс назваў атрымаўся немалы.

У зале, што на Залатой Горцы, сабралася пераважна дасведчаная публіка. Былі й тыя, што ўваходзілі ў мастакоўскі свет В. Капыцько ўпершыню. "Музыка ў яго такая... "загорнутая" Але "загорнутая" ў той бок, у які трэба, — прызнаўся адзін з новых, будзем думаць, прыхільнікаў. Кампазітар, які не любіць статычныя структуры, аддае перавагу шматкроп'ю, шукае неспадзяванасць ракурсу, — умее завабіць слухачоў набыткам свайго вандроўнага духу.

Можна лічыць спадарожнікам яго незалежных вандровак усіх і ўсё, спрычыненое да канцэрта: старажытную кітайскую паззію, цымбалы з кларнетам, дзіцячыя спеў, "авангард" ударных, выканальніцкі чын самога аўтара, ансамбль у "Канцоне", вакальнае сола занага хормайстра Ігара Мацюхова, публіку, якой не было сумна... А ў нейкім сэнсе — і здымак нашага фотакарэспандэнта, які спыніў імгненне вечарыны: Віктар Капыцько на сцэне, сядро выканаўцаў.

С. Б.
Фота К. ДРОБАВА

Юбілейныя выставы

У 1938-ым рашэннем Саўнаркама Беларусі быў створаны рэспубліканскі Саюз мастакоў. Роўна праз дзесяць гадоў з'явілася першая абласная арганізацыя СМБ — Берасцейская. Не без гонару паведамляе пра гэта дырэктар Брэсцкага камбіната мастацтваў Аляксандр Грышчук:

— Да юбілейных святкаванняў у вялікай зале нашай галерэі адкрылася выстава, на якой прадстаўлена каля ста работ 35-ці берасцейскіх сяброў саюза. У жывапісных палотнах, графічных лістах дакладна адлюстраваны творчы, поўны плёну шлях нашых мастакоў. А ў малой зале — персанальная выстава заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Пятра Данеліі — ветэрана вайны, аднаго з арганізатараў Брэсцкага аддзялення Саюза мастакоў. Сярод 25-ці выстаўленых палотнаў — партрэты, жывапісныя работы, створаныя як адносна нядаўна, так і ў 50-ых гадах... Вялікую дапамогу ў арганізацыі выстаў аказаў нам мясцовы аблыканкам.

Я. Р.

Саюзу мастакоў Беларусі споўнілася 60 год. "ЛІМ" ужо інфармаваў сваіх чытачоў, што адкрылася вялікая выстава да гэтай падзеі ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі і Музеі сучаснага мастацтва. А ў канцы лістапада адбудзецца чарговы, шаснаццаты, і адначасова юбілейны з'езд саюза. Напярэдадні гэтай падзеі наш карэспандэнт гутарыць са старшынёй Саюза мастакоў Беларусі Генадзем БУРАЛКІНЫМ.

— Генадзь Васільевіч, напачатку — вось пра што: хто пераважае ў вашай душы: скульптар, графік альбо, выбачайце, адміністратар мастацтва?

— Хочацца думаць, што я не толькі адміністратар. Але так ужо выпала, што трапіў я на гэту пасаду ў складаны час. І не адмовіўся, мусіш цягнуць воз, у які запрогся. Але стараюся не забывацца, што я яшчэ і мастак. Вось, скажам, толькі ў гэтым годзе я выканаў для нашай нацыянальнай секцыі на міжнароднай выставе ў Лісабоне "Экспо-98", дзе ўпершыню Беларусь прымала ўдзел як самастойная дзяржава, рэльеф у дрэве (45 квадратных метраў). Праект і рэалізацыю

прадукцыі (гэта на карысць дзяржаве, бо грошы ідуць адразу ў бюджэт, мінуўчы саюз), у дадзеным выпадку кошт мастацкага твора, а гэта можа выклікаць адмову пакупніка. І тут узнікае іншая праблема. Мастакі прадаюць творы самі, мінуўчы саюз. З аднаго боку — рабіць ім гэта выгадна. Але, выходячы на пенсію, мастак звяртаецца ў саюз, і раптам аказваецца, што ў яго увогуле нідзе праз афіцыйныя структуры не праходзіць прададзеных работ. У выніку яго адносяць да катэгорыі надомнікаў і налічваюць мізэрную пенсію. На жаль, далёка не кожны мастак за жыццё можа зарабіць продажам сваіх работ на бязбедную старасць...

Генадзь БУРАЛКІН:

"Саюз жыве надзеяй..."

экспазіцыі зрабіла студыя "Куб" Саюза мастакоў. Кіраўнік і аўтар праекта Сяргей Кузьмічоў. Да 40-годдзя горада Салігорска выканаў фантан са сталі і калеравага шкла, які зараз працуе на плошчы перад ПО "Беларуськалій". Акрамя гэтага, толькі за два гады прайшлі мае выставы: у Маскве ў ЦДХ сумесна з У. Тоўсцікам, персанальная выстава ў галерэі "Мастацтва" ў Мінску, а таксама ў Брэсце, Гродне, Салігорску, а зараз, сумесна з У. Слабодчыкавым і Г. Гаравой, адкрылася выстава ў Полацку. Значыцца, займаюся я не толькі саюзнаўскай гаспадаркаю, хаця яна вялікая і патрабуе высілкаў і часу.

Праблема ў тым, што мы не маглі дазволіць сабе аплачваць спецыялістаў гэтай самай гаспадаркай. Толькі сёння мы сяк-так стабілізавалі фінансавую сітуацыю, хоць і дагэтуль, ужо амаль паўгода, няма намесніка па эканоміцы. А гаспадарка — вялікая; восем мастацкіх камбінатаў, восем галерэй, некалькі выставачых залаў. І паўсюль — праблемы.

Круцімся, як можам, стараемся на ўрадавым узроўні вырашыць найбольш вострыя пытанні, напрыклад, аплату майстэрняў па стаўках жытла, па коштах, якія можна назваць прымальнымі.

— Генадзь Васільевіч, памятаеце падчас сустрэчы з прадстаўнікамі Саюза пісьменнікаў Прэзідэнт заверыў, што кошта на майстэрні падымца на будучы. Але самі мастакі жывуць як на вуголі. Адзін мой знаёмы, вядомы на Беларусі мастак, трывожыцца, што тады яму застаецца "гнаць" работы на Захад, каб зарабіць на майстэрню...

— Больш за тое! Быў указ Прэзідэнта аб упарадкаванні арэнднай платы. Там вызначалася, што нежылая плошча да ста квадратных метраў — плата адзін долар за квадратны метр, а звыш — дзесяць. Майстэрні ж, звычайна, займаюць ладнаватыя памяшканні. Але ўказ Прэзідэнта прадстаўляе права Рэспубліканскай камісіі па льготам устанаўліваць асобным катэгорыям арэндатараў льготы. І нам на 1998 г. была дана льгота: арэнда майстэрняў сёння ідзе па стаўках жылых памяшканняў, і гэта нармальна.

— Толькі на год?..
— Так, на год. Зараз зноў звярнуліся з аналагічнай просьбай... Менавіта таму ўсе мы, і Канфедэрацыя творчых саюзаў, і Саюз мастакоў, "прабіваем" закон аб творчых саюзах, дзе былі б цвёрда агавораны абавязкі творчэй асобы перад дзяржавай і дзяржава перад творчай асобаю. А на сённяшні дзень мы, на жаль, знаходзімся ў стане няпэўнасці. А што, калі адносіны дзяржаўных уладаў да саюза раптам зменяцца?

Яшчэ адна вострая праблема — падаткі, якія прадпрыемствы СМ мусяць плаціць у поўны аб'ём. З 1940 па 1992 год Саюз мастакоў і ўсе яго прадпрыемствы былі вызвалены ад усіх збораў, пошлін і падаткаў. Мы нічога не плацілі ў бюджэт, але і з бюджэту нічога не атрымлівалі. Гарбачоў сваім указам прадоўжыў быў гэту льготу. Пасля распаду СССР беларускі парламент прыняў сваё рашэнне — усе льготы зняць. Праўда, пасля праз Канфедэрацыю творчых саюзаў, з дапамогаю Мікалая Яроменкі, дамагліся-такі ад парламента рашэння зняць падатак на прыбытак прадпрыемстваў саюза. Сёння пытанне паўстала зноў. Калі прадпрыемствы цалкам аплачваюць усе падаткі дзяржаве, то звыш іх саюз браць грошы не можа, таму што і самім прадпрыемствам трэба неяк жыць і развівацца. Таму мы і просім, каб нам знялі хаця б два віды падаткаў — на ПДК і прыбытак. Зразумейце, што ПДК павышае кошт

і ўжо гэта — немалаважны вынік. Але выстава атрымалася, на мой погляд, бяззубая, і прычэсваць яе не трэба. Мажліва, з-за недастатковай інфармаванасці мастакоў. Калі зноў будзе працаваць маладзёжная секцыя, будзе і абарона моладзі, і магчымаць даваць папярэднюю інфармацыю.

Так што саюз прэстыжу не страціў. 150 выстаў у год (па рэспубліцы) саюз праводзіць за свае сродкі. На жаль, фонд Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі — з'ява адзінакая. Хвалюе, напрыклад, што дасюль у нас не клопоцяцца пра выпускнікоў. Сёння дайшло да парадокса: размяркоўвалі ў Саюз мастакоў... Хацелася б, каб дзяржава хоць трохачкі парупілася пра іх працаўладкаванне. Чаму, напрыклад, на ўвесь фасад шматпавярховага дома павінна вісець рэклама "Мальбара", а не мазаіка — работа маладога мастака-манументаліста?

— А Саюз мастакоў не здольны дапамагчы "залатым" рукам манументалістаў ці скульптараў знайсці працу?

— Калі шчыра, то мы і не павінны мець такой мэты, мы — грамадская арганізацыя. Хаця, мне думаецца, з цягам часу мы, бадай, ператворымся ў сапраўдны прафсаюз мастакоў, куды будзе адлічвацца частка зарплат, каб пасля мастакам выплачваць пенсіі.

— Сёння вы валодаеце прадпрыемствамі. Але гэтыя прадпрыемствы былі створаны ў сацыялістычны час, яны працвалі на ідэалогію, і былі пастаянна загрузаны. Неадарма ж мастацкія камбінаты называлі "кармушкамі" для мастакоў...

— Так, заказаў было мноства. Кожнае прадпрыемства за сацыялістычным часам мела смету сацыяльных выдаткаў. Заказчык (прадпрыемства) умовы не дыктаваў, а атрымліваў гатовую мастацкую рэч праз цэлую сістэму распрэдкамісій, мастацкіх саветаў. Работа магла быць і яўнай халтурай, але калі мастакі савет прымаў, змяніць заказчык практычна нічога не мог. Ідэалогія вызначала палітыку ў мастацтве. Я не скажу, што гэта была самая благай ідэя. Як гаварыў Бембель, мастака ствараюць заказы. Не было б заказаў, Кішчанка не стварыў бы сваіх габеленаў, альбо Вашчанка — сваіх роспісаў. Заказаўкам была дзяржава і асноўнай была яе пазіцыя. Сёння ж пазіцыя іншая, і заказчык іншы. Сёння выбіраюць мастака.

— Што ж сёння ўяўляе сабою мастацкі камбінат?

— Камбінат і зараз — вытворчая база мастакоў. Ён працуе, таму што ёсць заказы ад дзяржаўных устаноў, ад прыватных асоб. Але, на мой погляд, больш перспектыўнай у сённяшніх умовах з'яўляецца сетка галерэй, дзе можна выконваць тыя ж заказы, прадаваць работы. Не кожны мастак здольны прадаць "сябе" сам. Таму вакол яго павінна існаваць кола менеджэраў мастацтва, дырэктараў галерэй, экспазіцыянераў выстаў. Пакуль што мы такога прафесійнага рынку мастацтва не маем. Не працуюць аўкцыёны, вузкая накіраванасць галерэй. Спецыялістаў ніхто не рыхтуе, і сёння галерэю ўзначальвае ў лепшым выпадку мастацтвазнаўца.

— Некаторыя камерцыйныя ВНУ рыхтуюць такіх спецыялістаў, як менеджэры мастацтва. Але студэнты, я ведаю, пабойваюцца, што не здолеюць знайсці рэальнае прымяненне сваім ведам на нашым рынку працы.

— Іх апасенні дарэмныя. Сёння, калі б у кожнай нашай галерэі (а іх толькі ў Мінску тры — БелАРТ пры саюзе, галерэя ў фае Палаца мастацтваў, галерэя "Мастацтва" ў Мастацкім салоне — і пяць па абласных плюс восем выставачых залаў) з'явіўся такі спецыяліст, была б іншая сітуацыя з продажами работ. Нідзе на Захадзе няма практыкі праводзіць выставы, якія б не мелі і камерцыйнага характару. Але для гэтага яе трэба "раскруціць" мінімум за тры месяцы да пачатку. А

асляпляльная сусаль...

што мы? Адкрываем выставу, афішу вывешваем за дзень да адкрыцця, аб'ява ідзе падчас яе работы, і калі прыходзіць зацікаўлены ў пакупцы наведвальнік, ён мае ўсе шансы трапіць ужо на іншую экспазіцыю.

Яшчэ адно. На Захадзе продаж твораў ідзе паўсюдна праз камп'ютэр, мы ж толькі атрымалі пры дапамозе фірмы "Осмі" першы лазерны дыск "Сучаснае мастацтва Беларусі", дзе прадстаўлены 700 твораў мастакоў. Запрасіць спецыяліста-праграміста для нас — праблема ў першую чаргу грашовая. Акрамя гэтага, трэба злучыць усе галерэі Беларусі камп'ютэрнай сеткай, пасля выходзіць на Інтэрнет. А ці рэальна гэта зараз?

— Ці замацаваў Саюз мастакоў сваё права на Рэспубліканскую мастацкую галерэю (былы Палац мастацтваў)? Хадзілі чуткі, што да яе прыглядаецца Упраўленне справамі Прэзідэнта, што галерэя можа трапіць пад яго ўладу, як адбылося з многімі будынкамі ў Мінску...

— Была такая спроба. Была праверка, узначальваў яе В. Ф. Кучынскі, было пастаўлена пытанне, што гэта, маўляў, не наша ўласнасць, што мы незаконна яе эксплуатаем. Давялося даць дакументы 63-га года, расшэні праўлення Саюза мастакоў СССР пабудаваных у Мінску і Ташкенце выставачныя залы часткова за кошт сродкаў саюза, часткова — за кошт сродкаў з рэспубліканскага бюджэту. Але па дакументах высветлілася, што Міністэрства фінансаў БССР адмовілася плаціць і па сутнасці ўсе сродкі ішлі праз Мастацкі фонд Беларусі. Толькі ў канцы была выдзелена невялікая сума для завяршэння будаўніцтва — як разова дапамога. Таму Дзяржмаёмасць прызначыла нашы правы. І акрамя — яшчэ на мінскі мастацкі камбінат, на 240 майстэрняў, скульптурны камбінат. Ідзе праверка на валоданне Барысаўскім камбінатам прыкладнога мастацтва. Нам складана ўтрымліваць такое вялікае прадпрыемства, для пераабсталявання неабходны немалыя ўкладанні. Урад абяцаў нам 8 мільярдаў рублёў, але пакуль грошай гэтых няма, таму даводзіцца выкручвацца сваімі сіламі.

— Ці дае Рэспубліканская мастацкая галерэя хоць нейкую аддачу?

— На сённяшні дзень яна сама сябе ўтрымлівае. Для гэтага яе плошчы здаюцца ў арэнду фірмам для правядзення выстаў-продажаў прамысловых тавараў. Само сабой, мы просім аб падтрымцы, але штораз атрымліваем адказы: падтрымка грамадскім арганізацыям не аказваецца. Адзіны выхад — вызваленне нас ад падаткаў, якіх сёння мы плацім больш за 10 мільярдаў. У бюджэце рэспублікі — гэта дробязь, але ж сродкі гэтыя маглі б зноў ісці ў сферу культуры. Існуе думка, што калі нам дадуць ільготы, прадпрыемствамі завалоюцца крмінальныя структуры. Але мы не выпускаем трактары ці бензін. Калі б тхосьці заняўся продажам карцін, мы б толькі былі ўдзячны. Гэта не такая простая справа — прадаць сёння твор мастацтва.

— Ці мае сёння саюз магчымасць купляць работы мастакоў, як гэта было дзесяць гадоў таму?

— Раней, калі ішлі адлічэнні праз мастацкі камбінат, мы мелі такую магчымасць. Апошняя шэсць гадоў грошай на гэта няма. Калі ж яны раптам з'яўляюцца, мы стараемся найперш аказаць дапамогу мастакам.

— У фондзе саюза сёння каля 11 тысяч работ. Але ён, як вядома, знаходзіцца ў крытычным стане.

— Знаходзіцца і знаходзіўся, калі я прымаў саюз. Згадайце, колькі гадоў таму карціны стаялі па ўсім Палацы мастацтваў, нават у калідорах яны былі складзены штаблямі. Штодня прыходзілі пажарнікі, выпісвалі бясконцыя штрафы, зачынялі нас. Невялікае памяшканне для захоўвання работ дала на мой просьбе політэхнічная акадэмія. Перадалі на часовае захаванне работы ў Гародню, Магілёў, Віцебск, іншыя гарады, многія працы пад так званым адказнае захаванне ў Ваенную акадэмію, Акадэмію кіравання, выканкам, дзіцячыя дашкольныя ўстановы, школы.

Стан захавання работ проста жахлівы. Палац не прыстасаваны для захавання, ён праектаваўся толькі як выставачная зала. Але ж і Саюз мастакоў, і Мастацкі фонд закуплялі работы. Яшчэ прэм'ер-міністр В. Ф. Кебіч абяцаў даць нам вайсковую казарму, пасля была дамова з былым міністрам абароны Л. С. Мальцавым наконт памяшкання былой казармы тапографу на вуліцы Маякоўскага, няблага прыстасаванай для захавання паперы. Але дасюль праблема так і не вырашана. Невялікае сховішча ў палацы часта заталпляецца вадой, некаторыя работы скульптуры і жывапісу моцна пашкоджаны і па сутнасці загінулі.

Дарэчы, цалкам магчыма, што ў нашай калекцыі захаваліся творы, якія не закупляліся афіцыйнымі структурамі. Спадзяёмся, што Міністэрства культуры парупіцца закупаць лепшыя творы ў Музей сучаснага мастацтва.

— Такой структуры, як выстаўкам, зараз не існуе. Да кожнай выставы ствараецца аргкамітэт, які надзелены ўладай адбору. Але камусьці на вялікіх выставах так і хочацца прайсціся і "пачысціць" экспазіцыю.

— "Цэнзура" мастацкага савета, выстаўкама, аргкамітэта прывучыла мастака пераключаць адказнасць са сваіх плеч. Ды часта і праз такія перашкоды трапляла многа слабых работ "сваіх людзей". У статуце саюза запісана, што кожны сябра мае права выстаўціца, і хай будзе канкурэнцыя ўжо на "сцяне". І "цэнзарам" стане сам мастак, яго сумленне як творцы.

— А хто займаецца непасрэдна экспазіцыяй? Ці не варта дзвяраць гэту справу мастацтвазнаўцам?

— Я некалькі разоў ставіў на радзе такое пытанне. Сам мастак амбіцыйна можа дамагацца сваёй "сценкі", хоць яго работы не кладуцца на экспазіцыю выставы. Пакуль, на жаль, я не знайшоў падтрымкі. Аднойчы была спроба — экспазіцыю чарнобыльскай выставы рабіла Людміла Грамыка. Мне падаецца, што атрымалася проста цудоўна. А на "панараме", выставе да юбілею саюза, мы вырашылі: кожнаму мастаку прадставім магчымасць выстаўціца па адной рабоце. Каб адчуць, як кажуць, скурай, што ўяўляе сабою наша сённяшняе мастацтва. Думаю, спраўджаюцца мае назіранні, што актыўна працуючы мастакоў у нас — чалавек 300-400, пра некаторых жа я я нават не чуў.

— Хачу запытаць пра крытэрыі сяброўства ў шэрагах саюза. Наколькі яны высокія? Ці членства ў саюзе — своеасаблівае пажыццёвае льготы?

— Працэдур у прыняцця ў саюз мы даручылі секцыям, а рада рэдка адхіляе прапановы секцый. Асноўнае патрабаванне — удзел не менш як у пяці рэспубліканскіх выставах. Само сабою, мастакі — людзі эмацыянальныя, падчас не могуць адмовіцца свайму сябру ці знаёмаму, а пасля здзіўляюцца, чаму гэта "наваспечаныя" творцы "знікаюць", зрабіўшы ўсяго дзве-тры работы. І ў статут трэба ўнесці палажэнне: майстэрні даваць працуючым мастакам, а не за выслугу гадоў.

— Ёсць прапанова зрабіць у былой майстэрні Аляксандра Кішчанкі музей. Як вы думаеце, слушная прапанова?

— Не ведаю. Калі вы памятаеце, мы некалі спрабавалі зрабіць музей Анікейчыка ў яго майстэрні. Але — ці так гэта проста? Музею патрабуецца ахова, асобны будынак, некалькі супрацоўнікаў. Калі музеем Кішчанкі зоймецца дзяржава, саюз будзе падтрымліваць. Толькі здаецца мне, лепш прапанаваць іншы варыянт. Ёсць майстэрня Заіра Азгура, якая належыць Міністэрству культуры. Адна зала ў ёй магла б быць аддадзена творам Кішчанкі. Гэтым вырашыўся б і лёс спадчыны Кішчанкі, бо хацелася б, каб дзяржава парупілася пакінуць яго славеты габелэн стагоддзя на Беларусі. Калі саюз ствараў музей Бембеля, было вырашана зрабіць невялікую выставу яго работ і адкрыць дзёкуую выставачную залу. Музей павінен "жыць".

— Здаецца мне, нялёгкая доля ў старшынні Саюза мастакоў. Столькі розных праблем, у тым ліку гаспадарчых, ляжаць на вашых плячах.

— Адну праблему, якую мог бы атрымаць Саюз мастакоў пры распадзе СССР, мы своечасова вырашылі: аб'ядналі рахункі саюза і мастацкага фонду. Да таго ж нам цалкам перадалі тое, што было на балансах рэспублікі.

Ужо стала рэальнасцю і Міжнародная канфедэрацыя творчых саюзаў, ладзяцца выставы.

— Па водгуках гродзенскіх мастакоў, якія ведаюць вас яшчэ па тым часе, калі вы ўзначальвалі абласную секцыю саюза, вы чалавек смелых і хуткіх рашэнняў, не баіцеся пайсці супроць, любіце дамагацца таго, што задумалі. У Мінску на пасадзе старшыні СМ вы ўжо восем год. Вам не хочацца зрабіць якуюсьці "рэвалюцыю"?

— Я за "ціхую" рэвалюцыю — за рэальную штодзённую працу. Калі я абараняю саюз, я абараняю сябе. Я ж не вечна буду сядзець на пасадзе старшыні. Можна многа гаварыць, але нешта трэба ў жыцці і рабіць. Можна хадзіць "плакацца", чым я і займаўся ў першыя гады работы. А пасля разумеў, што чым больш просіш, тым менш даюць. Таму мы, напрыклад, стварылі СП "Белтэхпрам". СП займаецца вокнамі, вітражамі, разам з мастацкім камбінатам выконваем сумесныя заказы. У выніку саюз атрымаў за апошні год каля 700 мільёнаў рублёў дывідэндаў, СП цалкам утрымлівае музей Бембеля, аказвае нам матэрыяльную дапамогу на правядзенне розных мерапрыемстваў.

На жаль, сёння мастацтва неаддзельнае ад эканомікі. Не будуць нашы прадпрыемствы даваць прадукцыю — падладуць пад закон аб банкруцтве. Не будзе прамысловай базы — не здолее выжыць і Саюз мастакоў. Толькі на правядзенне з'езда спатрэбіцца два мільярды рублёў. Добра, што дзяржава выдзеліла нам тры мільярды, частка з якіх пайшла на ўпарадкаванне залаў Нацыянальнай мастацкай галерэі, частка — на выданне энцыклапедычнага даведніка, дзе прадстаўлены ўсе мастакі ад 1938 года (ўсяго ўвайшло 1380 майстроў мастацтва, атрымалася ёмістая кніга). Але праблемы застаюцца, і трэба набірацца сіл і цяперня, каб іх вырашаць.

Гутарыла Наталля ШАРАНГОВІЧ

І не зіма яшчэ, але ўжо нібыта і не зусім восень... Лістапад, няўстойлівы-няпэўны, робіць капрызлівай прыроду, а праз яе ўздзейнічае і на наш настрой. У такую часіну асабліва востра адчуваеш парадоксы свету: і навакольнага, і свайго, унутранага. Дрэвы ўжо даўно скінулі лісце, затое трава пранізіла зялёная; зямля марозам сцятая, затое сонца, як вызіркне, — слепіць па-маёваму. Вось і фестываль "Залаты шлягер", здаецца, найлепшым чынам прыдаўся да гэткага стану наваколля.

Паглядзіце, колькі ў ім парадаксальнага і нявызначанага! Чатыры гады яму, а сёйтой раптам пытаецца: якая тут галоўная мэта? А навошта пытацца: "фестываль" — значыць "свята". Хіба ў свята можа быць нейкая мэта? Пасвяткаваць, павесяліцца, павіншаваць, парадавацца...

Але той усё чапляецца: калі свята, дык чыё, для каго? Для людзей — але ж людзі розныя. Песень "для ўсіх" не бывае. І перш чым "пакрываць іх золатам", трэба вызначыцца...

Здавалася б, усё ўжо даўно і само сабою вызначана: "Залаты шлягер" асталася ў нашым календары традыцыйных масавых імпрэзаў. Ім апыкуецца дзяржава. Яму апладзіруе публіка. Ён замацоўвае свой статус міжнароднага. Сёлета нават ТБ не паспявала за ўсімі канцэртамі: яны праходзілі на розных пляцоўках Магілёва, вобласці, у Мінску, у Смаленску, Бранску. Размах і разнастайнасць!

А пытанні застаюцца. Фестываль "рэтра"? Тады дзе строіць вытанчаны стыль, які адрасваваў бы выпадкавага назіральніка да пэўнага перыяду ў гісторыі песеннага жанру, ці як тут сказаць? Фестываль "настальгія"? Педант нагадае вам, што словам "настальгія" азначаюць тугу па радзіме. Але ж "Залаты шлягер" пакуль, дзякуй Богу, — не злёт шансанье-эмігрантаў (хаця прыезджаюць у Магілёў і такія) — кожны ўдзельнік урочце прадстаўляе менавіта сваю радзіму. Дзіўна, чаму ж сядзі-гады выплывае з фестывальнага шматгалоснага лейтматыў тугі па СССР, па "вялікай дзяржаве, якой, на жаль, ужо няма"? Радзіма ж у кожнага — засталася! Радуйцеся і любіце яе, сваю радзіму, вечную, неўміручую. Не марнуйце жывое пачуццё на фантомны боль, аплкаваючы грамадскую пабудову, дзяржаву, якая колькі гадоў як рассыпалася, сканала. Праз гэты боль няцяжка збытаць песеннае свята з палітычнай акцыяй...

Мо сам дзядуля Фрэд рызыкаваў бы патануць у парадоксах, шукаючы ў "цяжкім дзяцінстве" вытокі нематываванага учынкаў і выказванняў, ды ўжо ж розніцу паміж настальгіяй і некрафіліяй ён бы вызначыў адрозна. Ну, вось, зноў жа: чым патлумачыць падзел шанюных выканаўцаў на "чыстых" і "нячыстых" — чаму вылучылі ў асобную (прывілеяваную?) праграму спевакоў, якія маюць званне "народны артыст Савецкага Саюза"? Артысты, аднак, з годнасцю ўключылі ў свой магілёўскі рэпертуар не партыйныя гімны і камсамольскія шлягеры, а народныя песні сваёй Бацькаўшчыны, "старыя песні пра галоўнае" — у іх ліку і неапалітанскія, і спраўдныя візітоўкі зорка амерыканскага джаза, і незабытыя светам "хіты" Элвіса Прэслі, Марылі Радовіч, Сальваторэ Адамо...

Сіндрому славянскай еднасці трох народаў не далі праявіцца надзвычай шырокія шматнацыянальныя абдымкі, якія засведчылі, што ўсе людзі — браты. Усіх прымалі гарача і шчыра: Эдзіту П'еху, Нані Брэгвадзе, Наталлю Нурмухамедаву, Надзею Чапрагу, Розу Рымбаеву, Ксенію Геаргіядзі, Лілі Іванаву, Мусліма Магамаева, Віктара Вуачыча, Мікалая Слічэнку, Юрыя Багацікава, Яраслава Еўдакімава, Мансура Ташматава, Анатоля Салаўяненку, Уладзіміра Макарава, кампазітараў Ігара Лучанка, Эдуарда Ханка, Юрыя Саульскага... У нас самая зычлівая ў свеце публіка! Тут нават Ілона Бранавіцкая магла пачувацца песеннай зоркай, у адрозненне ад свайго сцэнічнага партнёра, "проста вядучага" Ягора Хрусталёва.

У зале пераважалі "рэтра"-слухачы, наводзячы скептыкаў на сумную думку: за вокнамі — лістапад, у душах — восень, туга па мінулым, а нацыя неўпрыкмет старэе і вымірае, як тыя савецкія песні, а юных

твораў на імпрэзах "Шлягера" не надта і многа, і моладзь па вялікім рахунку цікавіць нешта зусім іншае, калі ўвогуле цікавіць... Але, як заўважана, адпаведна надвор'ю можа змяніцца і настрой. Прагледзе сонейка — і прэч скептыцызм: колькі радасных назіранняў!

Высакародная сівізна робіць маладжавым аблічча знакамітага "украінскага салаўя" і вылучае яго сярод нафарбаваных эстрадных куміраў мінулага. Рыцарскі выклік надакучлівым "мінусоўкам" кідае жывы голас магамеўскага раяля. Вышэйшы клас паказвае бэнд Дзяржаўлага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга. "Заводзіць" публіку мурманскі ансамбль традыцыйнага джаза. Узбекскія дзяўчаты замалоўваюць абноўленай беларускай "Алексыандрынай". Ці — дзеці ў "дарослым" гала-канцэрте: гэта ж заўсёды бласпройгрышы рэжысёрскі трук! А землякі, мусіць, шчаслівыя ад адной думкі, што знаны кампазітар Аляксандр Колкер і ягоная жонка, спявачка Марыя Пахоменка стварылі-прысвяцілі песню роднаму для яе Краснаполлю! І наогул, чаму б не пазначыць сентыментальнай слязою прамінулыя гады? Чаму б проста не адчуць сябе звычайным чалавекам, якому дай толькі глянуць на самую-самую з "рэтра-зорак", каб потым абгаварыць яе канцэртныя строі, яе ўменне хаваць узрост, яе абаяльную таварыскасць, яе сямейства, дзелавіта спрычыненнае да фестывалю...

Жыццё вымагае... жыцця. Існаванне "Залатога шлягера" немагчыма было б уявіць без так званай пераемнасці пакаленняў, рэалізаванай у конкурсе маладых выканаўцаў. "Новае віно ў старыях мяхі" — гэты сутнасны прынычп рух у жыцці, у мастацтве, у модзе і даводзілі натхнёныя спаборнікі за лаўры "Залатога шлягера". Вылучыўся досыць спанатраны ў конкурсах і ўжо тытулаваны на эстрадзе югаслаўскі спявак Жэлька Якімавіч: Гран-пры. Беларускія ўдзельнікі таксама дасталі колькі бліскучых лісточкаў з лаўровага вянка: абаяльная Ірына Дарафеева (між іншым, колішняя магілёўчанка) выйшла на першае месца, якое падзяліла з расійскай Вольгай Гарсеевай, а экзатычны Аляксандр Звяровіч — на другое, у цеснай кампаніі з украінкай Лесяй Навіцкай ды ўзбекскім спеваком Саідам Яг'я.

Раздадзена сусальнае золата ўсмешак, прывітанняў, кампліментар, сувеніраў. Прыбранна да наступнага фестывалю сусальнае золата бутафорскага кляновага лісця, што аздабляла сцэну. Рассеяліся ў восеньскім тумане рэдкасныя залацінкі вялізнага песеннага кангламерату. Госці раз'ехаліся, пацішэла. Мо толькі абывацелі не сунімаюцца ў сваім жаданні дазнацца, скуль жа ўзяўся той "залаты запас", якім сілкаваўся энергаёмісты калос "Шлягера", наколькі вялікі той запас і ці хоціць яго на чарговы фестываль.

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: народны артыст Беларусі М.Фінберг; лаўрэат І прэміі І. Дарафеева.

Фота А. ПРУПАСА, А. ХІТРОВА

Цудоўная жанчына і актрыса

Дзесяткі цудоўна сыграных роляў на рахунку ў актрысы Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа — выпускніцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Валянціны Багданавай. На коласаскай сцэне ў Віцебску яна выступае ўжо больш за два дзесяткі гадоў.
Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Натхнёныя рамансам

Рамансы ў нас любяць і маладыя, і пажылыя. Цёплыя, шчырыя тэксты і адпаведная ім хвалюючая музыка крапае душу амаль кожнага. Дзіва што на вечары раманса ў Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы быў анішлаг! Са сцэны гучала чароўная музыка Чайкоўскага, Барадзіна, Рахманінава, Аляб'ева, Шуберта, Шумана, Грыга, Дэбюсі, Равэля, Дэліба.

Арганізатар і акампаніатар гэтага канцэрта заслужаная артыстка Беларусі дыпламант міжнароднага конкурсу піяністка Ларыса Талкачова з вялікім густам склала праграму. Нягледзячы на тое, што гэта была не камерная зала, яе раяль гучаў мякка, п'явуча, з тонкім адчуваннем ансамбля, з дакладнай нюансіроўкай — ад пранікнёнага п'яна да моцнага яркага фортэ. Адчуваўся каласальны досвед канцэртмайстра — яна ж у свой час гастралювала па СССР з вядомымі опернымі спевакамі Святланай Данілюк, Людмілай Колас, Аскольдам Сухіным...

Гэтую праграму з 28 вакальных твораў Ларыса Талкачова рыхтавала з вялікай цікавасцю. У ансамблі з ёй выступілі вядомыя оперныя спевакі, таленавітая моладзь. Уладальніца прыгожага мецэса-сапрана Марына Аксенцава спявала рамансы П. Чайкоўскага, С. Рахманінава. Сцэнічна эфектная Ганна Гур'ева ў творах С. Рахманінава і К. Дэбюсі паказала прыгожы, яркі голас, натхнёнае выкананне. Доўга не адпускала публіка Уладзіміра Пятрова. Многіх усхвалявала яго тонкае інтэлігентнае выкананне, мяккі выразны барытон у творах Р. Шумана, Ф. Шуберта. Уражваў прыгожы голас Ірэны Журко, але ў выкананні ёю рамансаў П. Чайкоўскага хацелася большай эмацыянальнасці. Варта адзначыць выступленні і нашага знамага Яраслава Пятрова, і чароўнай Вікторыі Курбакі, і ўлюбёчна публікі, 23-гадовага студэнта Беларускай акадэміі музыкі Уладзіміра Мароза. Бліскуча выступіла Алена Шведава. Прынамсі, яе альб'еўскі "Салавей" выдаваў такі трэлі, што не хацела ўзрушана публіка адпуская спявачку са сцэны. А яшчэ спявалі ў той вечар сталыя майстры оперы Міхаіл Жылюк, Віктар Стральчына, Ніна Казлова. Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам.

Вера КРОЗ

Лялечнікі сталі лаўрэатамі

Як "ЛіМ" паведамляў ужо, з шостага па вяснянага лістапада ў Гродне праходзіў рэспубліканскі фестываль творчай моладзі тэатраў драмы і лялек. Пасля шматлікіх праглядаў на працягу паўгода да ўдзелу ў гэтым фестывалі былі дапушчаны самыя прафесійныя калектывы. Сярод іх аказаліся і Магілёўскі абласны тэатр лялек. З фестывалю магілёўскія лялечнікі прыехалі не з пустымі рукамі. Лаўрэатам у намінацыі "За лепшую мужчынскую ролю" стаў Мікалай Сцешыч — Воўк у "Казы аб трох парасятках". У намінацыі "Лепшая жаночая роля" ганаровы дыплом лаўрэата атрымала актрыса гэтага ж тэатра Тацыяна Гелікова, якая выконвала ролю парасяткі Пігі.

Алесь ПЯТРОВІЧ
г. Магілёў

А над Крымам чыстае неба...

(Працяг. Пачатак на стар. 5)
— А я думала, што вы западэнцы. Гэта значыць, з Заходняе Украіны. Або — сінонім слову "нацыяналісты". Насмяяўшыся, са свежых газет даведваемся, што ўкраінская партыя працы змяніла назой на "партыю труда", бо ейны асноўны электарат — ва ўсходніх рускамоўных рэгіёнах краіны. Як у нас...

Натуральна, што, знаходзячыся на ўкраінскай тэрыторыі, мы не маглі не зацікавіцца ўласна ўкраінцамі. Тут адразу трэба падкрэсліць, што, нягледзячы на інтэрнацыянальны статус Крыма, знайсці ўкраінца прасцей проста. Пачуць мову Шаўчэнкі можна, і стоячы ў чарзе па хлеб, і лежачы на пляжы. Часцей за ўсё — ад турыстаў. Менавіта пляж і стаў месцам сустрэчы з прывабнымі дзяўчатамі з Крэменчуга. Невядома з якога прычыны прыгажуням раптам захацелася пагаварыць пра палітыку, але факт застаецца фактам: яны распавялі пра жыццё ўласнай краіны і доўга распыталі аб жыцці нашай. Хоць мовай нашых "міжнацыянальных зносінаў" была абрана руская, дзяўчаты ўвесь час ўстаўлялі ўкраінскія словазлучэнні. Гэта здаралася, як яны казалі, з тае прычыны, што "великий и могучий" ужываецца на Украіне з кожным годам усё меней і меней і міжволі прывычаецца да мовы сваёй. Гэта адчуванне свайго ў іх ужо ў падсвядомасці. Трэба было бачыць, з якім захапленнем, перапыняючы адна адну, дзяўчаты расказвалі беларусу сэнс герба "Трызубец". Такую колькасць інфармацыі, даведзенае такім чынам, беларус адразу ўспрыняць не здолеў, а таму зараз можна сказаць толькі тое, што гэта стылізаваны надпіс "воля", які яшчэ ў старажытнасці пісалі на скалах, але з тых часоў ён не вельмі змяніўся. Па словах хахлушкі Волгі, за "сем рокаў самасціянсці" свядомасць большасці ўкраінцаў істотна змянілася. Людзі не жадаюць вяртацца ў імперыю. Больш за тое, ужо мала хто задумваецца аб магчымасці вяртання былых часоў. Гэта пры тым, што дзяржаўнае тэлебачанне пазбаўлена нацыяналістычнай (як і ўсякай іншай) прапаганды. Вялікую ролю, як бы банальна гэта ні прагучала, мае адраджэнне сапраўднай ўкраінскай гісторыі ну і, вядома ж, мовы. Апошняя ўжываецца не толькі ў спеваходстве афіцыйных органаў, у ВНУ, але і ў дзіцячых садках, адкуль паступова выціскаецца руская. Мінутыя выбары ў Вярхоўную Раду былі адзначаны найвышэйшай актыўнасцю насельніцтва Украіны. Аднак, як падкрэслівала дзяўчына, палітычныя спрэчкі можна пачуць не толькі ў час перадвыбарчай кампаніі. "Гэта звычайная справа для грамадзян нашай краіны", — лічыць яна.

— Чым ты патлумачыш такую палітызаванасць свайго народа?
— Гэта не палітызаванасць. Шмат каму ўсё, што звязана з палітыкай, наогул нецікава, але яны мусяць ведаць, што адбываецца,

паколькі з'язджаць нікуды не збіраюцца...
Напэўна, Вольга крыху перабольшвала адданасць украінскай незалежнасці: ёй хацелася, каб на фоне беларускіх рэалій яе Радзіма выглядала прывабнай. Што ж да "палітызаванасці", дык гэта праўда. На ўласныя вочы бачылі мы распісаныя платы з заклікамі прыйсці на выбары і галасаваць за тако ці за іншага кандыдата...

Першае, што адразу нагадае ў Крыме пра Беларусь, гэта, як ні дзіўна, музыка гурта "Ляпис-Трубецкой". Здаецца, усё зразумела: вясельныя песні, у якіх прысутнічае курортная тэма. Акрамя таго, раскрутка беларускага калектыву расійскай студыяй "Союз" павінна была забяспечыць некаторую папулярнасць за межамі радзімы. Але каб та-а-кую! Дзе б вы ні знаходзіліся: у бары, салоне аўтамабіля ці яшчэ дзе — абавязкова пачуеце ў Мінску ўжо ўсім абрыдлае "Ау, ау, ау, я тебя все равно найду". Для параўнання можна ўздаць той факт, што такі вядомы ўкраінскі гурт, як "Вопли Видоплясова", за ўвесь час знаходжання ў Крыме мы пачулі толькі аднойчы, ды і то па радыё. Той, хто ведае рэпертуар гурта, можа лёгка здагадацца, што гэта была песня "Вэсна". Калі працягваць тэму музыкі, нельга абсціць увагаю такую выдатную забаву, як караоке. Ледзь не кожны вечар адзін з аўтараў гэтых ната-так праходзіў пехам 9 кіламетраў, што падзяляюць Шчабятуюку і Кактэбель, каб праспяваць у мікрафон некалькі песень. Паколькі "беларускі набор" там складаўся толькі з традыцыйных "Касіў Ясь канюшыну" ды "Волгоды", прыйшлося ўносіць свае карэктывы ў тэксты, што падыходзілі для гэтага. Так, напрыклад, пабачыўшы аднойчы, як замовіўшы ўсім вядомы хіт "Наутилуса" "Гудбай, Америка!", незнаёмы хлопец заспяваў яе паўкраінску, адзін з нас тут жа далучыўся з беларускім перакладам. І паколькі пратэстаў гэта ні ў кога не выклікала, атрымаўся неаблагі сюэт для мясцовага тэлебачання (прысутнічаў аператар). Сапраўды, чым не "славянскае братэрства"?

Дарчы, сустрэць тут беларуса даволі проста. Ледзь не кожная пажылая жанчына, што настойліва прапаноўвае адпачываючым гарачую пахлаву ці халоднае піва, назаве вас землякамі. Аднак не спадзявайцеся на сідку — беларус не беларус, а пляці я ўсе. Аднойчы, праспяваўшы караоке чарговую песню, наш студэнт крыкнуў у мікрафон "Жыве Беларусь!". І непадалёк пачуў адказ: "Жыве". І гэта не быў таварыш студэнта. Хто б мог падумаць! Хоць што тут здзіўляцца: яшчэ толькі прыехаўшы ў горад Феадосію, мы сустрэліся з агрэсіўнымі суайчыннікамі. А было гэта так. Затрымліваўся аўтобус, які павінен быў адвезці нас у інтэрнат. Каб прыцягнуць да сябе ўвагу, на галіну дрэва, пад якім хаваліся ад сонца, мы павесілі бел-чырвоная-белы сцяг. Міма праходзілі міліцы-

янты, якія нават не глядзелі на нас. І раптам... нейкія кабаты з сумкамі:
— О бэнэзфайцы! Посели тут... И кто вас через границу-то пустил!
Праўда, сказана гэта было вельмі цікава...
Між іншым, менавіта ў Крыме давялося пабачыць самы "цікавы" беларускі сцяг. Ён быў вялізнага памеру і быў бачны здалёк. І хоць відовішча сапраўды ўражвала (мора, сонца, горы, палатачны гарадок і нашае палотнішча), — не гэта прыцягвала ўвагу кожнага, хто стракаўся з гэтым кавалачкам Беларусі. А гэта была ўсёго толькі чыясыці чырвоная майка, разарваная па швах і сшытая з двума кавалкамі прасціны. Нават чорная пячатка ў ражку не перашкаджала агульнаму ўспрыманню...

Пісаць пра Крым і не згадаць добрым словам марачныя віны калгаса "Кактэбель" немагчыма. Па-першае, іншых алкагольных напояў там амаль не было. Гарэлка на 90 працэнтаў — спіртавы сурагат, а піва не вылучаецца смакам. Па-другое, вельмі ж хочацца хоць згадаць назвы тых напояў, што ўжо адзначаны міжнароднымі прызамі і пазытыўнымі радкамі. Вось "Партвейн чырвоны". Згодна з рэкламным праспектам, смак менавіта гэтага віна "отдать готов минувших дней тепло и свет". Вытрыманае ў дубовай бочцы і надзейна схаванае нам ад вачэй памешніка (мы ўсё ж прывезлі колькі пляшак!), яно зноў нагадала нам вясёлы дзень народзінаў камандзіра атрада ў перадапошні перад ад'ездам дзень.

И все до последнего блика,
До блеска звезды сквозь туман,
Не меньше, чем грань сердолика,
Вмещает вино "Талисман"...

Ах, гэта начная дарога да Кактэбеля! Ах, гэтая размова ля мора і столік-валун. Яшчэ глыточак і памяць ізноў вяртае цябе на дах інтэрната, дзе сяброўскім колам спявалі песні пра вайну і горы.

Ледзь цёплым батарэі ў пакоі і сцюжа за вакном вымушаюць адкаркаваць "віно, в котором капля каждая поет". Вядома ж, гэта мускат "Кактэбель". Не, мы не пілі яго там, у Крыме, паколькі каштуе яно шмат. Толькі з атрыманнем заробку мы дазволілі сабе набыць яго ў фірменнай краме "дадому" і частвуемся ім зараз.

Адзін ўлюбёны напой, які мы пілі там, гэта "Таурыда". Гэта віно прадавалі там "на разліў", і мы прывезлі яго з сабою ў пляшках з-пад "колы". Яно зберагае ў сабе нашу памяць пра перайменаваную беларусамі гару і штодзённае "времяпровождение". Сустрэўшыся зноў тамсама, мы скажам "не дарогім вінам і выгнем таннай "Таурыды". І нічога страшнага, што мясцовыя падшыванцы скажуць: "Зноў гэтыя алкаголікі прыехалі". Нам будзе што ўспомніць — і гэта галоўнае...

Вадзім ДОУНАР,
Кірыла ПАЗНЯК

ЗНАК НА ДАЛОНІ

(Працяг. Пачатак на стар. 9)
Бабця Тася, бабця Тася, я пераезджаю... Яна паварочваецца да мяне тварам, падмае рукі, лап-лап па паветры, бы па вадзе, на глыбокім месцы:
— Дзе ты ёсць? Я ж... аслепла... І святло ўжо не запальваю, нашто? Скура і я... дамоў...

Мы абедзве ў поцемках ад такой навіны. Ні страху, ні адчаю ў голасе. Дзядзька Міша, той самы, кажа, прыходзіць, а як жа, газ запаліць, чай паставіць. Дай табе вазон падаруць, герань, чырвоную? — пытаецца. Вось гэтая будзе чырвоным цвіцік! Вазонаў прашма, адно злінае лісце, як здагадваецца? Яшчэ тут кожная рэч на памяці, сама ідзе ў рукі гаспадыні, толькі нічога не перастаўляйце, не рушце, не заблытайце іхнюю сувязь! Няма, бядуе, масленіцы, чэшскае шкло, усім падабалася, пэўна, нехта з унукаў цішком забраў. Але ж яшчэ тут ніхто не памёр, каб пачынаць разбіраць, выносіць рэчы!
Яшчэ тут можна было б жыць, але паміраць... хоць наастанку спэўніць тое, патаемнае, прыроднае, што не адбылося — аслабаніцца ад усяго зманлівага, чужога — вярнуцца ў вёску. Смерць справядлівейшая за жыццё.

Парушылася, прарвала плачіну, узровень чыстай вады, рэчышча чыстай мовы мялее на вагах. У сляпой Тасінай цемры бабці мас прызвартанымі: то старымі бабрэхамі няўцяжана гаішчэ запруду, каб не высмагла днішча, то берагавымі ластаўкамі зноў уюць сваё гняздо на ўскраіне.

Хачу выйсці са старога дома на гары — і вяртаюся, але па што?

— Я сённяка ўсенька парабіла, пліту вычысціла, аж галубовая! І ляльцы сукенку памыла, — загарадзіла дарогу Ніна.

Стаю, цешуся з яе найчысцейшай уцежай, як з дзіцяці, бавімся разам. Хачу зачыніць за сабой дзверы, а яны лёгка плывуць ад мяне ўбок, на адным гапціку, ветраюць туды-сюды, аніяк не злавіць.

— А я думаю сабе, і хто гэта мяне сёння пераседзеў у Тасі... — смяецца Змітраўна, гойдаючыся на паламаных дзвярах дуранай дзвярчынкай.

Новы дом не хінуўся да мяне, увесь час сядзіш настроіўшыся, прыбраўшы ўсё чыста, бяццам нехта зараз прыйдзе правяраць дакументы, як на мытні ўсё роўна, ператрасаць рэчы. Не чуваць, каб хто гаварыў на роднай мове, хай бы сабе хоць і "з жабай у роле". Быццам выехаў не з Украіны, а з краіны. Хоць ты бяры і тэрмінова тэлефануй, як не раўнуючы, военным часам: цэнтр горада ўжо заняты чужынцамі. Хто гэтыя людзі, багата апранутыя, з іншамаркамі, можа, і паважаныя, і культурныя.

— Але не нашым габэлькам габляваныя... — бабця Змітраўна і тут ёсць.

Найдабрэйшы сфінкс, нічога благага не маючы да людзей, адкінула маіх суседзяў, перабраўшы, як з кастры каторы. Ці, можа, я сама дакладаюся гэтак, пасачыўшы яе. Тэлефонны званок ці ўжо ў дзверы? Тэлефанавала з вёскі Таня, пляменніца з Пастаў, распытвала. Я завучана гаварыла ёй аб прэстыжнасці новага дома, аб цэнтры горада, дзе выставы і тэатры, аб шырокіх чыстых вуліцах з ліхтарамі. А яна: а ці прывыкла

ж ты?! Як не чуочы мяне, — аб самым галоўным, аб тым, што прывязвае душу, не маючы аніякай знешняй фактуры. А мая ж ты родзінка! — хоць ты загаласі. І не сустракаемся, і не перапісваемся — як здагадалася? На момант адчула моц нашага роду, шчыльнасць, пэўней, — магутнасць, як у пушчавянскіх дрэў, якіх магчыма прарэдзіць толькі бурай, выпаліць каторае толькі маланкай. На маім галлі сядзяць таямнічыя совы, поўнямі высвечваючы цемру (Соўчанам называлася нашая сяліба). Паваяла гэтакім палыянскім ветрам, з усіх бакоў, спавільным, бы стаіш увесь час на гары, на самым высокім месцы, і да цябе не даляцца мітуслівія, будзённыя гукі, чужая мова.

Данесліся званы з зарэчнай царквы ці касцёла. Хацелася спыніцца, павярнуцца на гукі тварам, бы нехта паклікаў цябе ўслед, назваў тваё імя. Сустрэчны вецер пакрыў раку рабізнаю, яна разварнулася на вачах, сама пайшла да мяне, мелкімі хвалямі, у мой бок, дробнымі крокамі.

Назаўтра яна вынесла да берага тапельніку. Яго выцягнулі, пакладлі на каменны брыж, як на вясковы ўслон — бы ўжо памыўшы і прыбраўшы, чакалі машыну. І няўцяжана трывога, невыразная віна, бы гэта табе, дзела доказа, што мае шырыню і глыбіню, мае таямнічыя віры, русалак і вадзяных, рака наўмысна прынесла чалавека ў ахвяру.

Цяпер я бачыла раку ліній свайго новага жыцця — усё ейныя выгіны, як на маёй далоні.

Бацьку і сыну Адаму Ягоравічу і
Максіму Багдановічам, Дзядам, а
таксама маім дарагім землякам
прывітаю.

Аўтар

...гэта энк, гэта крык, што жыве
Беларусь!

Янка Купала

Нішто не пачуў:
яблык упаў дасвеццем —
ля Халопеніч,

на Беларусі.

Нішто не пачуў —
ні травы,
ні вецер...

Нішто.
А шар зямны
здрыгануўся...

Васіль Зуёнак

ТАМ, дзе бывалы казак Грыц Плакса
здабываў у балоце лазу, а затым,
седзячы ў сядле,
пільнаваў русалак уначы;

ТАМ, дзе Нача абмывае Шчаўры,
а шчароўскія дзяўчаты-чараўніцы
аўтара "Пінскай шляхты"
шчырасцю сваёй

зачаравалі за чаркай,
і ён спазніўся на рэйс чартарны
брычкі да града Пінска,
бо заначаваў пры...

спадніцы
шчароўскай блудніцы,
якая збірала Віцэнту
на расцяробе суніцы;

ТАМ, дзе стараста Навасельскі
шляхціц Марцін Халецкі, які

як продак рэжысёра Мікіты Міхалкова,
здольнага падкаваць вош

у белых пальчатках
за залаты грош і за пячатку з уласнай
выявай — не ў гэтым,
спадарства, сутнасць,
для мяне Дзяды, перш за ўсё, —
Людзі простыя і боскія ў апостальскай
Постаці;

ТАМ, дзе Тараса на Парнасе,
што праўда, то праўда, не ўсе
паны, гудзівыя, чыталі, бо
суткамі правілі баль,
э... тутэйшымі...

багамі,
шыкоўна балявалі, а з раницы,
гаротныя, займаліся.. бягамі
з агарода на гарод, б... явалі,
зуброўку жавалі, аж праступаў жаўлак,

ад дзеда Лявона, кавалера Георгіеўскага,
сцярджаюць краяведы, —
са старажытнага рыцарскага
роду і... конюха ў апошнім калене
дзякуючы "лямпацкім Львічам", пры якой
Дзед не пажадаў аб'язджаць ноччу
заакіянскага "фардзона"
у мэтах захавання на Пянецце Людзей —
азона і прадухілення ўтварэння дзірак
вакол Гарадзішча

і Халопеніч,
Як-ніяк Дзед Лявон насіў
прозвішча рыцарскае
І яму было не з рукі "фордыбачить",
г. зн.

казырыца на польскі манер легіянерам
перад амерыканскім "фардзонам",
як у свой час

стаўропальскі трактарыст
Мішка Гарбачоў, які прапіў за... значок
лаўрэаткі роднае Стаўропале, Чукотку
і палову Еўропы, кажучь палітолагі
разам з сляўскім Балацянікам, —
на Мальце
за ліцэнзію для эксперта на Мальту
балотнага газа,

русалак
і рэдкай заразы,
прапілі, дарэчы,
разам з бацькоўскай сялібай
нобелеўскага лаўрэата, якую прыкупіў
шустры спывак

з "Ласкавага Мая" —
Андрэй Разін, калі лаўрэат спачаў
на лаўрах,
але мы, мой чытач, занадта далёка
ад'ехалі ад Халопеніч;

ТАМ, дзе бабка Рузала
разам з цёткай Марыляй
загаворвалі

Агонь і Ваду, узводзілі
лічбы аж у сёму ступень
пераважна на Сёмуху,
у курнай хаце

курылі
праўду-казку сабе і ўнуку,
каб у яго, у цёплай хаце,
выраслі дужыя крылы,
дзякуючы якім

ён перасек
Беларусь і Расію,
парадніўся

З аўтарам "Маці" і "Кліма Самгіна",
сам пуціў на Свет
дзесьці сыноў, сярод якіх
гонарам Беларусі стала імя
Кніжніка Максіма, які
высока ўзняў на шчыт
коннікаў-вершнікаў
у бессмяротным
вершы,

што да гэтага часу
палохае нявернікаў
і кідае апошніх

з гракоў
саўковай гракоўні ў гарачку
і холад, нібыта ваўкоў
пры аблаве;

ТАМ, дзе героі 1863 года
на-ранейшаму ляжаць без крыжа,
сорамна сказаць, сярод...

смецця,
побач з... Вітольдам Сікорскім, прозвішча
якога, першага лётчыка і вынаходца,
шырока вядомае ў
Амерыцы,
Еўропе,
Расіі,

але толькі не на малой тужлівай радзіме,
дзе яно — чужое і забытае,
знаходзіцца
пад аховай... крумкача і асіны;

ТАМ, дзе над забытымі могілкамі,
у якіх пахаваныя апошнія з магікан,
моўчкі свеціць зорак грамада,
зорак, якія на боскім праве
увабляюць сабой
Бессмяротнасць
і сведчаць пра нязгаснасць
няхай і шляхетнага,
але з каранямі
народнымі — роду ;

ТАМ, дзе часова спыніліся
Белья Коні
на скрыжаванні раскрыстаных
з клубамі пылу дарог,
Побач з Лукам'ем,
дзе, паводле "Апокрыфа",
блукаў у поцемках

У Пасёмкавічах
Хрыстос
разам з Пятром і Юрыем,
спыніліся, каб вадзіць жывой
са срэбранага рога
напіцца з увішніх рук
спагадлівых і здагадлівых
маладзіц на маладзіц,
каб перавесці дых

разам са стрэлкай
(Працяг на стар. 14—15)

Валеры ГРЫШАНОВІЧ

Халопенічы

ПАЭМА-СКАЗ

ТАМ, дзе рачулка вірлівая Пена
выцякала калісьці з крынічнага
возера Хола,
дзе стаяла жывой сцяной

дрымучая пушча,
глуха шумеў сасновы бор
і з небам вёў няспешную размову,
дзе маркотны буркун Лясун
іраў на сабе валасы
ад адчаю і суму
ў гушчары;

ТАМ, дзе майго дзяцінства калыска,
над якой карагоды сіняватых зорак
у цёмным небе разгараліся
і месяц свяціў
залатым сярпом!

ТАМ, дзе змяіны Цар парадзіўся
і збіраў на свае імяніны сяброў-звяроў
разам з палясоўшчыкам Тарасам
з Пуцявішча;

ТАМ, дзе знахар сцяліў для гасцей
белае палатно, каб залаты ражок,
што Цар ураніў, лепей
на палатне
зіхацеў
і ўказаў пуць між пушчы;

ТАМ, дзе Вадзінік
меў селішча з русалкамі,
ім срэбраныя косы
на берэзе Сялявы
заплятаў,
плакаў нярэдка употай ў кошык,
бо жыў
не за кошт пенсіі, а — невада,
косы сляянскія на сенажацях
у Дубах,
у Дубраўцы,
у Старожышчах

адбіваў, напяваючы... "Кацюшу",
абліваўся потам, потым
заробак мізэрны
у карчме прапіваў,
заядаючы... самам,
і даваў сам сабе на другі дзень
зарок абыходзіць карчму за вярсту,
якая гайдалася на сямі вятрах і ўводзіла
балацяніка ў грэх;

ТАМ, дзе грымелі грымоты і білі перуны
мацней за гарматы на Барадзінскім полі,
гнуліся долу таполі, з перапуду
твары бялелі ў тутэйшых
папа і ксяндза,
а ў пеўня
— званец;

ТАМ, дзе з форсам любіў весляцца
суровы Ілля-прарок з богам Сонца
Хорсам напару,
дзе "у бубны дахаў вецер біў"²³,
дзе вылі ваўкі, енчыў віхор,
дзе пан Падвей падываў,
а потым
спадцішка назіраў, як ходарам грудзі
хадзілі ў халопенічкіх баб і маладзіц,
стрэхі і хаты трэсліся, як ў казцы,
на падвешвай указцы;

ТАМ, дзе пад ракітамі
рагатаў у начы рагач
і рогі губляў на бягу
сахаты ад страху;

карыстаўся гербам "Самсон",
заснаваў Дамініканскі кляштар
(за кошт фальваркаў
Елішоўка,
Магілёўка

і Мхерына), у якім
спалі моцным сном манахі
і манашкі, шаўковыя,
у абдымку, снілі салодкія сны
пра волата Самсона
і лагоднага Льва, пакуль мінскі епіскап
Мацвей Ліпскі
не навеў на кляштар павелічальнае шкло
на даноце пана Падвоя і загадзе
яго Вялікасці за тое,
што да

Паўночнай Пальміры'
з халопеніцкага кляштара
даносіліся віск і піск,
уносячы фізгармонію ў настраенне
кавалергардскіх палкоў
і таму яго В.-касць
загадала на Вялікозьне далучыць
халопеніцкі кляштар да...
вострава Паскі за:

а) адсутнасць на бачным месцы
іконакарціны "Ленін думае пра Беларусь
і... Гайдурас адначасова",
чыгваючы "Тараса на Парнасе";
б) слабае зьяненне "лямпацкіх Львіча"
пры вывучэнні біяграфій і будовы лбоў
Яблычкава,
Вольга
і Вальтэра;

в) гандаль айчыннай гарэлкай
"Крышталь"
манахам і манашкам на разліў з-пад
крыса
замест "Петровскай"
на "Пятроўку" і "Распутин"
у "Піліпаўку" — усё гэта выцякае,
чытач мой,
з адпаведнага акта,
падпісанага
мінскім епіскапам Мацвеем Ліпскім.

Для дапытлівых:
"Фонд менскага грамадзянскага
губернатара, справа
N 4093а";
ТАМ, дзе вакол марцінавага кляштара
калісьці пад куванне шэрай зязюлі
сяліліся і будаваліся
ў стылі барока
(у двукоссі):
Аляхновічы,
Багдановічы,
Бандарэнкі,
Гапановічы,
Гласоўскія,
Кавалеўскія... а разам з імі і мае Дзяды
рахманья — Богданы і Баркоўскія, якія
ляжаць на могілках і ў курганах,
чыя галасы я чую
на сенажацях,
у полі жытнёвым
сярод буйных каласоў
і пшчотных васількоў:
ці былі яны ў мінулым жыцці
крутымі рыцарамі са львіным сэрцам,
якое вырваў у Льва волат Самсон,
ці хадзілі на Грунвальд,
пад харугвай за князем,
ці чысілі... каняжыну разам
са стольнікамі
у... стойле раманавых.

затое браткі-сяляне строга шанавалі
"Пятроўку",
"Спасаўку",
"Піліпаўку"
і абавязкова — "Вялікі пост";

ТАМ, дзе зямелька спрадвеку служыла
шнітка-маткай,
дзясіль-бацькам,
шчавель-дзядзькам.
крапіўкай-сястрыцай, як беглы і бедны
рыцар Лічынне, які ў Кракаве
заякарыўся, там
днюе і начуе.
не чуе, як

крыжанка ў начы
у родным куце хрыпла каркае
і цецярук уранку ў бары такуе;

ТАМ, дзе мае зямлякі
прайшлі праз вякі
ўсе кругі
дантавага пекла і раю зямнога,
не дужа баяліся чорта і чартоўкі,
якімі кішэла балота пад Чарэяй,
ад пуза смяяліся над буркунамі,
ускормленымі на бураках,
з асаладай

елі бручку, а болей
любілі чарніцы, як вядома,
багатыя на бор,
тытан і хром,
тamu на жыцці не вельмі кульгали,
перанаселеным "Тытанікам"
у разгар вяселля
не ішлі на дно

ніколі, дзецці нядолі,
хаця жыццё нядоўгае і вымяралася
ад пятроўкі-галадоўкі
да спасаўкі-ласаўкі,
а нярэдка
і замірала вясной
разам з першаю ластаўкай;

ТАМ, дзе бабуля Лявоніха
якой хоць бы што было ліха,
спявала галасней ад салаўя
на каляды,
на запусы,
на троіцу,
на Івана Купалу,
на зажынках і дажынках,
на радзінах і хрэсьбінах,
на вяселлях і на хаўтурах,
ва ўсякай іншай прыгодзе,
у тым ліку і некалі мяне
калыхаючы ў калысцы,
каб здань адагнаць
чорта лысага;

ТАМ, дзе бабуля руплівая мая
была першай на Замкавай вуліцы,
а мабыць, і сярод халопенцаў
у "Мяцеліцы",
у "Юрцы",
"Бычку",
танцавала і "Мельніка", і "Антошку",
і на частцы чаркі не дужа адставала

Арт-мартыралог

Вячысты талент мастака

У Рызе ў ДOME журналістаў прайшла юбілейная выстава таленавітага беларускага мастака Вячкі Целеша. Скончыўшы Латвійскую акадэмію мастацтваў, В. Целеш працуе ў жывапісе, графіцы і экслібрысе. У жывапісе пераважаюць каларытныя пейзажы і нацюрморты, ёсць і выразныя партрэты гістарычных асоб Беларусі Кастуся Езавітава, Зоські Верас, а таксама бацькі мастака. Сярод экслібрысаў асабліва вылучаюцца экслібрысы Уладзіміра Караткевіча, Адама Мальдзіса, Уладзіміра Арлова. Уражваюць графічныя працы на тэму космасу, графічныя пейзажы і графічныя партрэты Алеся Белакоза, блізкіх творцу людзей...

Вячка Целеш з'яўляецца старшынёй аб'яднання мастакоў-беларусаў Балты "Маю гонар", кіруе дзіцячай мастацкай студыяй "Вясёлка". Ён неаднойчы ўдзельнічаў у рэспубліканскіх і замежных

выставах. Яго працы выстаўляліся і ў Даўгаўпілісе на Днях беларускай культуры. На адкрыццё выставы нямала цёплых слоў у адрас юбіляра (яму споўнілася 60) сказалі Часовы Павераны ў справах Беларусі ў Латвіі Іван Сцепаненка, першы сакратар пасольства Аляксандра Царкоўскі, старшыня Асацыяцыі прадпрымальнікаў "Беларускі шлях" Вялянціна Піскунова, прадпрымальнікі Іван Кабановіч і Васіль Зайцаў (гэтыя прадпрымальнікі разам з ТБМ "Прамень" з'яўляюцца спонсарамі выставы), старшыня фонду беларускай культуры ў Латвіі Аляксей Карповіч, прафесар Латвійскай акадэміі навук Інга Апіна, інспектар Міністэрства адукацыі Латвійскай Рэспублікі Беніта Сэррыня, мастацтвазнавец Марыс Бранціс, настаўнікі і вучні Рыжскай беларускай школы (В. Целеш — дырэктар гэтай школы), прадстаўнікі нацыянальных таварыстваў і іншыя. Сваё віншаванне з Мінска даслаў прафесар Адам Мальдзіс. Ад імя беларускага таварыства "Уздым" у г. Даўгаўпілісе і ад сябе асабіста знакамітага мастака павіншаваў аўтар гэтых радкоў і працтаў прысвечаны віноўніку ўрачыстасці свой верш. У выкананні Сяргея Калеснікава (баян) і яго сына Аляксея Калеснікава (скрыпка) шчыпліва прагучаў паланез Агінскага. Былая вучаніца Беларускай нядзельнай школы, зараз студэнтка Медыцынскай акадэміі Ілона Варатнікова выканала беларускія песні "Явар і каліна", "Нёман", "Мой родны кут". Група жанчын ансамбля "Надзея" хораша праспявала беларускія народныя песні "Ці свет ці світае" і "Цячэ вада ў ярку". Тут звінелі бакалы з шампанскім, гучалі тосты, і прыемна было бачыць, як пераклікаюцца сваёй шматколернасцю карціны мастака і падаранія яму букеты кветак.

С. ВАЛОДЗЬКА
г. Даўгаўпіліс, Латвія

Чаму Беларусь дазваляе сабе з такой лёгкасцю раскідвацца сваім інтэлектуальным багаццем? Чаму ў нас няма традыцый захоўваць і зберагаць свой навуковы і культурны патэнцыял?.. Магчыма, мая размова з мастацтвазнаўцам, выкладчыкам і мастаком, чыё імя ўвайшло ў падрыхтаваны Саветам Еўропы міжнародны каталог "Сучаснае мастацтва Цэнтральнай і Усходняй Еўропы", Міхалам БАРАЗНОЮ хоць крыху прыдчыніць заслону над гэтай чыста беларускай "традыцыяй"? Яму і слова:

— Беларусь — гэта своеасаблівае цэнтрафігура, якая нараджае чалавека, сур'езную творчую асобу і адразу ж адваргае яе, пакідаючы для сябе толькі крупіны памяці аб ёй. І пасля гэтых крупіны беларускія навукоўцы намагаюцца неяк сабраць і з іх дапамогаю "вярнуць" мастака на радзіму. Ужо стагоддзямі гэта містычная зона пад назваю Беларусь не здраджае сабе, нараджае творцаў, раскрывае і... "выкідае".

Характэрны прыклад — мастак Ваньковіч. Большую частку свайго творчага жыцця ён правёў у Мінску, стварыў менавіта тут у 1828г. свой славетны партрэт Адама Міцкевіча і амаль усе іншыя свае карціны, але ж аказаўся пахаваны ў рэшце рэшт на могілках Сан-Северын у Парыжы. А карціны яго сёння ўпрыгожваюць лепшыя зборы Польшчы, Літвы, Францыі, Расіі (у свой час Ваньковіч лічыўся лепшым партрэтчыстам Санкт-Пецярбурга). Аўтарства адзінай карціны, якая зараз знаходзіцца ў Мінску і, магчыма, належыць пэндзлю мастака, мастацтвазнаўцам яшчэ трэба даказаць. Такой жа нялюбай аказалася Беларусь і да творчай спадчыны Дамеля.

У XX стагоддзі гэта чыста беларуская з'ява цэнтрафігуры набыла такія жудасныя рысы, што можна сёння пералічыць дзесяткі імянаў і прозвішчаў... Жыццё мастака Пэна скончылася трагічна — ён быў застрэлены пры нявысветленых абставінах у Віцебску. Яго карціны таксама амаль што не засталася і іх давялося ў свой час "вяртаць" на радзіму. Марк Шагал мусіў з'ехаць — станаўленне яго як мастака пашчасціла пабачыць Парыжы, можа, таму ён па-сапраўднаму не ўспрыняў ідэю сусветнай рэвалюцыі. Цікавым месцам быў у першыя паслярэвалюцыйныя часы Віцебск, родны горад Шагала. Яго мясцовае насельніцтва нават і не здагадалася, на што ў горадзе былі сканцэнтраваны ў тыя галодныя гады самыя вялікія ў свеце запасы харчавання і зброі. Шагал ведаў, што Віцебск рыхтаваўся савецкай уладаю стаць фарпостам для інтэрвенцыі на Захад, каб разнесці там трацкісцкія ідэі сусветнай рэвалюцыі. А з мастакоў прасцей за ўсё было фарміраваць брыгады, якія вобразна і ярка прапагандавалі б палітычныя ідэі, тым больш імі вельмі лёгка было маніпуляваць

з дапамогаю чырвоных трубадураў і звычайнага харчовага пайка. Тады ў Віцебск сцяклася аграмадная колькасць мастакоў. Быў створаны нават асобны Мастацка-практычны інстытут, якім кіравала Вера Ермалаева. Прыехалі Лісіцкі, Малевіч, Суцін, Коган, Янка Гаўрыс, якія разгарнулі тут у 1919 г. каласальную дзейнасць. Яны здолелі ўжо ў 1920 г. стварыць другую ў Еўропе мастацкую камуну (першая была арганізавана годам раней у Германіі). Але хутка ідэі сусветнай рэвалюцыі пацярпелі крах і мастакі, здавалася б, былі забыты ўладамі. Сталіна захаплялі не ідэі сусветнага пажару, а пабудова "светлай будучыні" ў асобна ўзятай краіне. Ідэалогія футурызму ўжо супярэчыла ідэалогіі нараджаючага сталінізму. Але прайшло не дужа часу, і пра віцебскіх трубадураў "згадалі" зноў (як згадалі і пра ленінскую гвардыю) — 18—19-гадовыя студэнты, зусім яшчэ дзеці, былі ператвораны савецкай крытыкай у монстраў ідэалогіі ворагаў і знішчаны, забыты. Знішчаны былі і ўнікальныя, першы ў Еўропе, Віцебскі музей сучаснага мастацтва. Зніклі і мастакі, і іх работы...

Жахлівы, містычны рок спасціг і тых мастакоў, якія воляю лёсу аказаліся пазней на тэрыторыі Заходняй Беларусі. Хто ў 70-я гады з заслужаных альбо народных мастакоў БССР мог штосьці расправесці пра асобу Язэпа Драздовіча? Літоўца Чурленіса ведалі. А свайго Драздовіча, годнасць беларускага мастацтва — не. Інфармацыя пра яго лічылася закрытай. Як і ўвогуле інфармацыя пра мастакоў, якія не апылі правядыроў, не выконвалі дзяржаказы: мастак знікаў з інфармацыйнага поля і часта яшчэ пры жыцці аддаваўся забыццю. Такі лёс спасціг Сеўрука і Сергіевіча. Калі ж гаварыць пра пасляваенныя гады, то тады былі забыты нават Францішак Скарына. Сёння ўжо не верыцца, але аж да 1972 года пра Скарыну ведалі толькі асобныя навукоўцы, спецыялісты і знаўцы старадрукаванай кнігі, для шырокай грамадскасці беларускага першадрукара не існавала. А дзе сёння знаходзіцца кнігі Скарыны? Ды дзе заўгодна па свеце, а ў Мінску іх усюго толькі некалькі экзэмпляраў. Найбольш поўны знаходзіцца ў Віцебску, у тым самым міфалагізаваным горадзе Шагала і Малевіча,

Халопенічы

(Працяг. Пачатак на стар. 13)
гадзінніка,
наслухаць "Весті"

ТУТ, на радзіме Адама, пад небам хмарным і адначасова сонечным — у Халопенічах, з верай святой у тое,

што рана ці позна, на Світанку Незалежнасці крохкай адляцяць у вырай позняй восенню дробныя птахі, бо яна, Незалежнасць, не залежыць ні ад Познера, ні ад Кісялёва, ні ад тутэйшай тэлезоркі У ролі выроўніваўца;

ТАМ, дзе ў засені Дуба-троіцы колішніх уладароў Халопеніч, бацькі і сына Храптовічаў, у кампаніі ясеня і клёна, адпачываюць

белыя коні, вера жывая ў тое, што, нягледзячы на шэрыя хмары, у якіх задаволеныя сабой, "жывуць навукі", яна, Маці-Беларусь, не патушыць у поцемках ніколі васковую (не стэрынавую!) свечку, беларусы, з каранямі наймацнейшымі —

вясковымі, не стануць патрыётамі стэрыльнымі ні за доллар,

ні за стэрлінг,

ні за...

трыццаць тры срэбранікі, стоячы на платформе Вялікага княства Літоўскага ці вузкакалейкі карчагінскай на фоне партрэта таварыша Сталіна у фрэзцы з чатырма кішэнямі, а тым больш — на калені

супраць волі — нявольнікамі ўласнага лёсу на вачах божых і сусвету;

ТАМ, дзе мора лукамскае злучаецца з возерам Сялява невялічкай рачулкай Югна, дзе не маюць значэння чуткі, бо губляюцца ў лясах лісцянскіх, за Бельмі Баркамі, якія ледзь не назвалі чырвонымі, у гонар перамогі над Калчаком,

бачыў я ўласнымі вачыма: на радзіме Адама плаваюць лебедзі — таямнічыя нашчадкі Страціма — надзея радзімічаў і крывічоў незваротная, бяжучы прад імі Душапрыказчыкі Ільіча і бледнатварыя Іўдушкі, наколькі рана ці позна ўзімуць угару трыста тры пяры маладыя нашчадкі Страціма

над гrom навалінічны, песню пра Зубра ў пушчы і ў бары, гrom, які мацуе васковую спеласць ураджайнага жыта, спрыяе паспяванню чаршні і вішні, белага наліву, лоўлі

залатапузага наліма на Сяляве і на Свізязі, з хваляў якіх не сёння, дык заўтра выйдучы на золаку на бераг сіні не летуценнікі — добра знаёмых віязі, а з імі —

княжыцы і князёўны-кніжніцы, якія вядучы радавод ад самой Еўфрасіні, глядзіш, і малады Вітаўт, які п'е з асалодай вадзічку "Дарыда", яшчэ прысягне радзіме

дзе няма ніводнай іх карціны. Шакада, што гэтай тэмай — хто пакінуў Беларусь, якую спадчыну краіна згубіла — ніхто не займаецца. Гэта тэма для доктарскай дысертацыі. Тым больш, што праблема не мае заканчэння. Згадаем, для прыкладу, зусім нядаўняе — гісторыю мінскага андэрграўнда 70—80-х гадоў. Выставы гэтага мастацтва праводзіліся афіцыйна ў Кохтла-Ярве (Эстонія), у іншых прыбалтыйскіх рэспубліках. У Мінску выставы андэрграўнда абараняліся, і так здарылася, што фільм пра беларускі андэрграўнд здымала эстонскае тэлебачанне, а самі работы мінчан з міжнародных выстаў не вярнуліся. І сёння, каб мець поўнае ўяўленне пра мастацтва Беларусі таго перыяду, трэба наведацца ў Эстонію, Германію, Польшчу, Францыю, Нідэрланды і там звяртацца па дазвол паглядзець на работы нашых сучаснікаў Ігара Кашкурэвіча, Жданава, Рузава. Многія мінскія мастакі, што выйшлі з андэрграўнда, эмігравалі наогул і цяпер жывуць у Лондане, Парыжы, Берліне. А Забораў? З'ехаў мастак і нічога, акрамя друкаванай прадукцыі, пасля сябе не пакінуў. Амаль нічога не засталася з графікі пасля смерці Селешчука: яна зараз у Грэцыі, Італіі, Паўсуды, акрамя Беларусі. І цяпер, пэўна, прыйдзецца скупляць у калекцыянераў яго студэнцкія работы, каб запоўніць ужо яны прабел у гісторыі беларускага мастацтва...

Гэта проста цудоўна, што, дзякуючы культурнаму абмену ў часы Саюза, у нашым Дзяржаўным мастацкім музеі з'явіліся выдатныя работы Шышкіна, Урубеля, Айвазоўскага, Каровіна, але... музеем некалькі мэтаанакіравана не збіраліся работы беларускіх мастакоў тых жа 20-х гадоў, зрэшты, як і андэрграўнда. Дзе цяпер лепшыя работы заснавальніка беларускага каларызму Філіповіча, таго ж Драздовіча, Мініна, Семашкевіча, расстралянага ў адзін дзень разам са сваім настаўнікам Дрэвіншам? А што мы ведаем пра творчасць ужо згаданай раней Веры Ермалаевай, якая была яшчэ жывой выкінута на Сяляны востраў, што на Каспіі, паміраць? А героі яе кніжных ілюстрацый сталі правобразамі мультгерояў амерыканца Дыснея. Згадайце творчасць Паўла Тычыны, ілюстрацыі якога былі адзначаны на міжнароднай кніжнай ярмарцы ў Лейпцыгу ў 1927 годзе? "Даваенны" і "пасляваенны" Тычына — цалкам розны мастак. Калі да вайны гэта быў адзін з лепшых еўрапейскіх ілюстратараў, то пасля вайны — гэта савецкі мастак, аўтар малюнкаў воінскіх парадаў на плошчы Леніна ў Мінску. А дзе працы Малкіна, Дваракоўскага, які стаў лідэрам ленінградскай школы графікі? А што ўжо казаць пра Ахола-Вало, які яшчэ і цяпер жыве ў Фінляндыі? Нічога ў нас не засталася ад першага мастака-авангардыста, заснавальніка Лодзінскага музея сучаснага мастацтва Уладзіслава Стрэмінскага.

на княжанне;
шар зямны, Васіль Васільевіч,
яшчэ не раз зорыганецца
пад Мінскам ці Вільняю
ад дзіцячага крыку

ў начы,
пападаюць званка антонаўкі
ў садах ля Халопеніч,
альбо каля Лошніцы,
дзе начаваў калісці
Вялікі Вітаўт,
каб чырвоныя чырвы
Іх на золаку болей не тачылі, як
засведчыў у свой час мой зямляк,
выдатны паэт і мастак —
Васіль Зуёнак з Мачулішчаў;

ТАМ, дзе рачулка вірлівая Пена
выцякала калісці з крынічнага возера
Хола,

мне зазірнула ў дзіцінстве ў вочы
Маці, усіх засмучаных Радасць,
уся ў белым, як у казцы,
з васільковым выразам твару,
неапісальная і невыказная,
сінявокая Беларусь, якая,
памятаю, выходзіла са
Спаса-Успенскай царквы,
бальшавікамі яшчэ
не разбуранай ушчэнт
пасля абрада

велічальнага
як вячальнага, выйшаў, а наўкол —
палаўнічыя злыя сабакі, якія беглі
з аблавы на апошняга тура
з-пад Турава

і якіх на Яе цкавалі,
шчэрыліся плямістыя ганчакі,
намагаючы ўкусіць за

пятку, а потым
пагналіся і за мной, хлапчуком,
у самым цэнтры Халопеніч,
дзе ў маі помнік Адаму
ўрачыста адкрылі;

бачыў я ўвачавідкі, як буйныя слёзы
зямной Багародзіцы, Маці нашай —
Беларусі,
васільковае неба на світанку
засцілі над Халопенічамі,

Стаяў на беларускай глебе...

Самае жаклівае, што беларуская цэнтры-фуга на ўсю моц працуе і сёння. Шэлюта стварае вобраз расійскага тэлебачання, Кіта-ева распрацоўвае дызайн расійскіх грошай (дзякуючы, дарэчы, Андрэю і Лене НТВ атрымала прэмію "Тэфі"). Цэслер даўно ўжо працуе на Маскву. Баброў з Мартынчыкам з'ехалі ў Англію, Дарашкевіч — у Канаду. Паўлоўскі не вярнуўся з экскурсіі ў Парыж. Уладзімір Цялкоў ужо застаўся ў гісторыі расійскага мастацтва як класік рускага андэрграўнда і нонканфармізму (кола Шэмякіна). Стала грамадзянкай Швецыі Людміла Кальмаева... Людзі, якія рэальна могуць рухаць беларускую культуру і мастацтва ўперад, пакідаюць краіну. Затое беларусы маюць магчымасць назіраць за бесперапынным працэсам стварэння чарговых мадонн прыдворным мадоннапісцам...

І не трэба спасылацца толькі на міжнародную практыку ў нас, маўляў, усё цудоўна: як і ў кожнай развітой краіне на культуру адводзіцца 2—3% валавога нацыянальнага даходу, 2,5% у Германіі не параўноўваюцца аніяк з 3% у Беларусі.

Беларусы — выдатная пластылінавая нацыя. І, ведаючы беларускую мову, беларускі мастак без праблем вывучае нямецкую і лёгка адаптуецца ў Германіі, хутка прыкываецца ў ЗША, Англіі, не гаворачы ўжо пра Расію. Магчыма, некалькі зменіць сітуацыю стварэнне ў Мінску Музея сучаснага мастацтва. Бо, да прыкладу, работы Валерыя Славука, нашага сучасніка, па словах Кібрыка, аднаго з лепшых графікаў Савецкага Саюза, можна сёння пабачыць толькі ў яго майстэрні, у зборы Петэра Людвіга ды ў выглядзе ілюстрацый у кніжным магазіне...

За апошнія дзесяць год Мінск з правінцыйнага гарадка імперыі ператварыўся ў намінальна (па колькасці жыхароў) у еўрапейскую сталіцу з пэўнай культурнай інфраструктурай. Ёсць выставачныя залы, навучальныя ўстановы культуры, музеі, але ўзровень уздзеяння гэтай інфраструктуры на насельніцтва практычна роўны нулю. Графічнае асяроддзе — на ўзроўні п'яцідзясятых гадоў: на рэкламных тэмках не знайсці плаката Цэслера, Войчанкі, Кітаевай, Шэлюты альбо Лапшы. І толькі ў "СН" можна яшчэ пабачыць добрую маляваную графіку — усё астатняе выданні ўжо цалкам забыліся на гэты від мастацтва. За кошт чаго і як сёння жыўць мастакі — загадка, і калі мастак выдае каталог сваіх работ — гэта амаль што падзвіг. А ў дзяржавы няма традыцыі ствараць і падтрымліваць актуальнае інфармацыйнае поле ў мастацтве. Дзяржава працэс ствараць міфы пра асобных мастакоў. А "беларуская цэнтрыфуга", між іншым, працуе з усіх сіл...

Занатаваў Алег КАРПОВІЧ

нібы ў знак развітання з вузкалобымі

валачобнікамі, якія білі і б'юць чалом глінянаму збану, нібы Івану Грознаму ці Міколку-паравозу, стаячы на платформе вузкакалейкі карчагінскай, цягнуць краіну ў поцемках поцягам на валах са шклянымі вачыма, на пераправе рانیцой

распрагаюць валюй і далей рухаюцца на чаўне (чытайце — на бервяне) на Начы, на Можы, на Бярэзіне, а таксама на таксічнай Маскве-рацэ з выглядам баравіковымі ці падстрэленага вепрука, а можа, і цецерука-палітрука з чырвоным банцікам у пяціцы і сцягам ў руцэ;

Бог і алах ім, чытач мой, суддзя, бездакорным палітрукам з пароды парожняй цвёрдых іскраўцаў, якія ніколі не плачуць, а толькі крыламі лапчуць у Расіі і ў Расонах, а яшчэ — кароль Стах. Які спыніўся ў дзесяці вярстах ад Халопеніч і начуе ў Старожышчах у стагах пад Стажарамі, абцяжараны горкімі думамі пра шмат-па-кут-ную Беларусь менавіта ТАМ, на маўклівай Сяляве, на радзіме маркотнай Адама, дзе плаваюць лебедзі — нашадкі прамыя Страціма...

29/V, 1-6/VII-98
Крупкі—Халопенічы—Мінск

- 1 З Максіма Багдановіча
- 2 Таксама
- 3 Таксама
- 4 Паэтычная назва Пецярбурга
- 5 З "Успамінаў" Адама Багдановіча
- 6 З Максіма Багдановіча
- 7 Маецца на ўвазе Васіль Зуёнак

9 лістапада ў Маладзечне адзначылі 50 гадоў з дня нараджэння мастака Юрыя Герасіменкі-Жызнеўскага. Сам мастак, на жаль, не дажыў да гэтага свята. Юры Паўлавіч летась памёр. Сябры мастака наладзілі ў горадзе выставы. У памяшканні музычнай вучэльні экспануецца тое, што мастак зрабіў незадоўга да смерці — закончаныя графічныя кампазіцыі, эскізы, накіды. А ў цэнтральнай бібліятэцы — выстава пад назвай "Памяць". Гэта некалькі твораў Юрыя Паўлавіча са збору сямі мастака і творы мастакоў Маладзечна і с'яго-таго з Мінска. На цырымоніях адкрыцця выстаў слова бралі сябры і вучні Герасіменкі-Жызнеўскага, тыя, хто ведаў яго як творцу і чалавека.

Выстава маладзечанскіх мастакоў пакідае добрае ўражанне, бо сведчыць пра тое, што ў горадзе існуе моцны культурны асяродак. Творы маладзечанцаў не сорамна экспануваць і ў лепшых залах Мінска, і ў замежжы, бліжэй і далей.

Выклікае павагу тое, як калегі шануюць памяць Юрыя Паўлавіча. Прыгаданая экспазіцыя разглядаецца як этал у падрыхтоўцы вялікай выставы твораў Герасіменкі-Жызнеўскага ў сталіцы. Галоўны захавальнік Нацыянальнага мастацкага музея Мікола Паграноўскі меў з гэтай нагоды ў Маладзечне сустрэчы і перамовы.

Мабыць, на мінскай выставе будзе сёе-тое з выстаў маладзечанскіх. Безумоўна, нешта з апошніх твораў Герасіменкі-Жызнеўскага. Яны, дарэчы, даюць падставы для разваг аб творчай эвалюцыі мастака, які пачынаў свой шлях так званым "этнаграфізмам", а прышоў пад канец жыцця да ўласнай мадэлі сусвету і свайго разумення таго, што папраўдзе ёсць Бог. Юры Герасіменка-Жызнеўскі цураўся натоўпу, але адчуваў сябе часткай народа. Не дэклараваў нацыяналізм, але цвёрда стаяў на беларускай глебе.

Па тым, што я бачыў на выставе ў маладзечанскай музычнай вучэльні, у мяне склаўся ўражанне, што Юры Паўлавіч у нейкі

Аўтапартрэт, 1978 г.

момант вырашыў рэзка парваць з ужо добра распрацаваным стылем і тэматыкай і пашукаць сваё ў нязведаным напрамку. Але не паспеў... Хто ведае, выпадкова гэта ці накіравана.

Калі Юрыю было 27 гадоў, падчас вандруўкі па Салавецкіх астравах ён патрапіў пад радыяцыйнае апраменьванне (на Расійскай Поўначы і дагэтуль хаваюць ядзернае смецце са шматлікіх рэактараў, а як хаваюць — вядома...). Дарэчы, праз колькі год грымнуў Чарнобыль, і гэтая хвароба стала ў Беларусі "нацыянальнай". А тады, пасля курса лекавання і аперацый, урачы сказалі Юрыю: "Пражывеш гадоў дваццаць". Ён пражыў не нашмат болей. Ведаючы гэта, інакш глядзіш на ягоныя творы. Адчуваў, прадба-

Ілюстрацыя да апавесці В. Быкава "Знак бяды", 1984 г.

чыў? Не, ведаў. А ў Бібліі нездарма сказана "У вялікіх ведах вялікі смутак".

На выставе ёсць ягоны аўтапартрэт, зроблены ў 1978 годзе. Тады ягоная жонка Валлянціна сказала: "Юра, навошта ты сябе такім намалюваў? Ты ж непадобны. Ты ж такім ніколі не будзеш". Сёння яна кажа, што ў апошні год жыцця Юры быў такім, як на тым партрэце.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Прытулак для спакутаваных душ...

(Працяг. Пачатак на стар. 4)

І вось нечакана даведаюся, што падобны цэнтр месяц назад (а калі канкрэтна, дык 12 кастрычніка, якраз напярэдадні Дня маці, які, нагадаем, праводзіцца ў нас 14 кастрычніка, на Пакровы) адкрыўся і ў Мінску. І назва яго амаль такая ж самая — Крызісны рэабілітацыйны цэнтр для жанчын. Гэта грамадская дабрачынная ўстанова, створаная Саветам жанчын г.Мінска і Беларускім саюзам жанчын.

Ініцыятар стварэння цэнтру і яго кіраўнік — чалавек бязмежнай энергіі, дзелавой актыўнасці і самааддчы, старшыня Мінскага гарадскога Савета жанчын Таіса Пужэвіч (яна, дарэчы, узначальвае і адзіную ў сталіцы малочную кухню "Татошка", якая вырабляе лямбэна-прафілактычныя кісламалочныя прадукты для дзяцей ранняга ўзросту і рэалізоўвае дзіцячае харчаванне). Таіса Канстанцінаўна і распавяла мне пра стварэнне і першы тыдні работы КРЦ:

— Ідэя стварэння Цэнтру прыйшла да нас невыпадкова. Мы пастаянна сутыкаліся з праблемамі жанчын, якія падвяргаліся гвалту, здзеку, насілію і практычна заставаліся безабароннымі, бо звычайна акты гвалту і здзеку ўчыняюцца без свядка — дзяцей, маці, брата ці сястры, скажам, а суседзі, як правіла, застаюцца пры гэтым "спялымі і глухімі". Муж жорстка б'е жонку, выганяе яе з хаты, — хіба мала такіх выпадкаў? І неабавязкова ў п'яным выглядзе. Нямала выпадкаў, калі муж і жонка ў разводзе, але жывуць пад адным дахам, у адной кватэры, і здэклівыя адносіны працягаюцца. Бяда часам напаткуе і дзелавую жанчыну, у якой усё добра на працы, дзе яна мае павагу і аўтарытэт, а дома паразумення не знаходзіць. Адзінае, чым муж можа даказаць сваю вяртатву, гэта фізічная сіла. Куды ёй дзецца ў такіх выпадках? Суседзі могуць

прытуліць, а калі не? Цяпер у яе ёсць магчымасць звярнуцца да нас. КРЦ — гэта часовае сховішча, прытулак для жанчын, якія падвяргліся насілію. Мы займелі для гэтага асобнае памяшканне. Неабходна мэблю, прадметы гаспадарчага ўжытку, пасцельную бялізну прадставіла гасцініца "Арбіта". У памяшканні некалі была раздаточная малочнай кухні, яно было ў жахлівым стане, дзверы павырываны, усё разрабавана, знішчана. Такіх плошчаў у горадзе шмат, яны здаюцца направа і налева не па прызначэнні. І добра, што ў Фрунзенскім райвыканкаме прыслухаліся да нашай просьбы і аддалі нам гэтае памяшканне. З дапамогаю Адміністрацыі Прэзідэнта адрамантавалі яго, і цяпер тут утульна, прыгожа, ёсць кабінет урача, кансультацыйная зала, душава, кухня. Мы можам прытуліць тут адначасова чалавек дзесяць. Цэнтр аснашчаны ўсім неабходным для аказання жанчынам сацыяльных паслуг, а таксама для прадастаўлення часовага сховішча на час ад 1 да 10 сутак, у выпадку неабходнасці — і жанчынам з дзецьмі. Прытулкам могуць пакарыстацца мінчанкі, якія маюць пашпарт, прадметы асабістай гігіены і сродкі на харчаванне. Пражыванне ў прытулку бясплатнае і, так бы мовіць, канфідэнцыйнае. Адрас яго не афішэуецца ў мэтах бясплечнага пацыента. А вось тэлефоны, па якіх можна звярнуцца ў прытулак, мы даём. Вось яны: 239-46-98, 215-53-98. Дзякуенты Цэнтру пракансультаваць будучую пацыентку па тэлефоне, сустрэнецца з ёю асабіста ў людным месцы ці ў грамадскай прыёмнай Савета жанчын г. Мінска і ў выпадку неабходнасці даставіць яе ў прытулак. Толькі па жаданні жанчыны Цэнтр паведае аб учыненым над ёю гвалце ў міліцыю.

Працуюць у Цэнтры юрысты і псіхологі, урачы і сацыяльныя работнікі, настаўнікі, прадпрымальнікі і проста ўмудронныя жыц-

цёвым вопытам жанчыны, — гэта пазаштатны актыві, які на грамадскіх пачатках гатовы заўсёды дапамагчы.

Дапамагаюць нам і падтрымліваюць Беларускі саюз жанчын, Савет жанчын г. Мінска, адміністрацыя Фрунзенскага раёна сталіцы, Камітэт сацыяльнай абароны Мінгарвыканкама, гарадскі і рэспубліканскі цэнтры "Здароўе", вопытна-вытворчае гандлёвае прадпрыемства "Малочная кухня "Татошка", гасцініца "Арбіта", жаночы недзяржаўны інстытут "Энвіла", які забяспечвае нас бясплатнай кансультацыяй кваліфікаванага псіхолога (званіць па тэлефоне 214-89-18 з 19 да 21 гадзіны).

За месяц працы ў нашым КРЦ знайшлі прытулак і атрымалі належную дапамогу 13 жанчын ва ўзросце ад 25 да 55 гадоў. Няшмат? Як сказаць! І адна ўратаваная, адарэзтая ўвагай і клопатам спакутаваная душа — гэта ўжо нямала.

А задача ж Цэнтру — не толькі, так сказаць, практычная. Мо самае галоўнае — прыцягнуць увагу грамадскасці да жаночых праблем. На жаль, большасць людзей у нас не бачаць у нізкім грамадскім статусе жанчыны сацыяльнай несправядлівасці. Маўляў, гэтак і трэба. Гвалт, насілле над жанчынаю многімі не ўспрымаецца як парушэнне праваў чалавека і не выклікае пратэсту ў грамадстве. Такі, на вялікі жаль, стан нашага грамадства, якое усё яшчэ ў палоне колішніх догм і ўяўленняў.

Жанчыны ў цывілізаваным свеце ўсё больш актыўна заяўляюць аб сабе, выступаюць са сваімі ідэямі, планами, праграмамі, імкнуцца змяніць сваё становішча, павысіць свой грамадскі і сацыяльны статус. Мы таксама не застаёмся ўбаку ад гэтага, таксама намагаемся ісці ў нагу з часам. Стварэнне ў Мінску крызіснага рэабілітацыйнага цэнтру для жанчын — таму пацвярдзэнне.

Марыя МІХАЙЛАВА

Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі

Аб'яўляе дадатковы прыём у асістэнтуру-стажыроўку ў 1998 годзе з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці "Дырыжыраванне" (аркестравае).

У асістэнтуру-стажыроўку Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі прымаюцца асобы, якія маюць вышэйшую адукацыю, акадэмічную ступень бакалаўра і пастаянна пражываюць у Рэспубліцы Беларусь, а таксама грамадзяне Беларусі і беларусы, якія пражываюць за яе межамі, грамадзяне Расійскай Федэрацыі.

Паступаючыя здаюць конкурсныя ўступныя экзамены па спецыяльнасці (дырыжыраванне ў класе дырыжыраванне аркестрам) і калектывам (абарона рэферата і суб'яседаванне па тэорыі і гісторыі выканальніцкага мастацтва, спецыяльнай педагогічнай падрыхтоўцы). Заява аб прыёме падаецца на імя рэктара з указаннем выбранай спецыяльнасці. Да яе трэба дадаць:

- асабісты лістак па ўліку кадры, аўтабіяграфію і дзве фотакарткі 3x4;
  - выліску з пратакола пасяджэння Савета факультэта для асоб, якія рэкамендаваны для паступлення ў асістэнтуру-стажыроўку, непасрэдна пасля заканчэння ВНУ;
  - копію дыплама аб вышэйшай адукацыі;
  - копію дыплама бакалаўра (для грамадзян Беларусі, якія атрымалі вышэйшую адукацыю пасля 1995 года);
  - выліску з працоўнай кніжкі (для працуючых);
  - рэферат на выбранай спецыяльнасці з рэцэнзіяй;
  - пашпарт і дыплом аб вышэйшай адукацыі, дыплом бакалаўра прад'яўляюцца асабіста.
- Прыём дакументаў праводзіцца з 22 па 26 лістапада 1998 года. Уступныя экзамены з 1 снежня 1998 г.
- Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, каб. 122, тэл. 226-11-76.

Такая яна ўжо ў нас...

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літэратура і мастацтва"
ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Уладзімір
НЯКЛЯЕУ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Мікола ГІЛЬ —
намеснік галоўнага
рэдактара
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Віктар ШНІП —
адказны сакратар

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19
ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі —
2848-461
намеснікі галоўнага
рэдактара — 2848-525,
2847-985
АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 2848-204
пісьмаў і грамадскай
думкі — 2847-985
літэратурнага
жыцця — 2848-462
крытыкі
і бібліяграфіі — 2847-985
паэзіі і прозы — 2848-204
музыкі — 2848-153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 2848-153
выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 2848-462
навін — 2848-462
мастацкага
афармлення — 2848-204
фота-
карэспандэнт — 2848-462
бухгалтэрыя — 2366-071

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэзэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах
Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)
Індэкс 63856.
Наклад 4002
Нумар падпісаны ў друку
19.11.1998 г. у 17.30.
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 999
Заказ 6695/Г
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Заедат ли она на царский двор в столицу, Иль от заставы прочь помчится за границу...

А вось М. Гоголь у самым пачатку "Мёртвых душ" (том I, глава першая, 1842 г.; таксама — паэма): "Въезд его [Чычыкава. — Я. Г.] не прозвел в городе совершенно никакого шума и не был сопровожден ничем особенным; только два русских мужика, стоявшие у дверей кабака против гостиницы, сделали кое-какие замечания, относившиеся, впрочем, более к экипажу, чем к сидевшему в нём. "Вишь ты, — сказал один другому, — вон какое колесо! Что ты думаешь, доедет то колесо, если б случилось, в Москву или не доедет?" — "Доедет", — отвечал другой. "А в Казань-то, я думаю, не доедет?" — "В Казань не доедет", — отвечал другой. Этим разговор и кончился".

Каб не аддымаць у шануюнага чытача асалоду параўноўваць радкі, сцэны, месцы і знаходзіць існуючыя невыпадковыя супадзенні ў двух названых творах, абмяжумся толькі адным гэтым прыкладам.

Вялікую цікавасць да творчасці А. Міцкевіча меў і выдатны рускі паэт М. Някрасаў. У 1858 г. у лісце да І. Тургенева ён паведамляе, што "Валенрода ўжо "тиснул" в "Современнике". А ў лісце да М. Берга ад 12 лютага 1873 г. ён піша: "... но мы, помнится, говорили о том, чтобы в "Отечественных записках" печатать все-го Тадеуша".

Адкрыўшы вышэйназваны, дарэчы — вельмі ўдалы пераклад на с. 163 (кніга шостая — "Засценак", 1834г.), чытаем:

... На солнце погуляв и помоляся Богу, Добжинский приступил к хозяйству понемногу. Принёс он зелени, уселся возле дома И свистнул: кролики пришли на свист знакомый.

В густой траве они нарциссами белели, Лишь уши длинные качались еле-еле!

Блестели искрами глаз их в чаще дерна; Как будто на шелку рубиновые зерна.

На лапки поднялись и ловят шорох ухом, Глядят во все концы и мятким белым пухом К Матвеею катятся, почуяв угощенье, На плечи прыгают, садятся на колени. Любил он кроликов, сам, точно кролик, белый, И глядил теплый пух рукою закрубелой.

Другою рассыпал из старой шапки зерна Для воробьев; они слетали вниз проворно...

Міжволі тут успамінаюцца радкі верша М. Някрасава "Дедушка Мазай и зайцы" ("Стихотворений, посвященных русским детям", 1879 г.). Праўда, Мацвей А. Міцкевіча, у адрозненне ад героя рускага паэта, больш наўны і дабрэйшы, ці, калі можна так сказаць, пры адвольным ідэяльным кала-рыце, гэты герой пераважае сваёй далікатнасцю і бясконцай гуманістычнасцю. Гаворачы пра пэўную творчую пераемнасць, у дадзеным выпадку мы маем уда-леныя чужоўныя сколак з паэзіі генія польскамоўнай літэратуры. А калі яшчэ разгледзець рэпрадукцыю (гл. ук-лейку ў названым выданні) да міцкевічаўскага шэдэўра мастака Андрэолі "Мацей над Мацькамі" — дык лішні раз пераканамся ў сказа-ным вышэй.

А яшчэ М. Някрасаў у паэме "Кому на Руси жить хорошо" марыў аб тым часе, калі рускія сяляне з ярмаркі поруч з таварамі хатняга ўжытку панясуць дадому кніжкі Пушкіна і Гоголя. Дык вось гэта мара свой пачатак бярэ ад мары А. Міцкевіча, калі той на дзесяткі год раней у эпілогу да "Тадэвуша" выказаў сваё жаданне, каб яго паэма трапіла пад сялянскія стрэжы.

Як бачым, міцкевічаўскія мясціны ў творчасці Гоголя і Някрасава атрымалі прапіску праз больш разгорнутую метафарычнасць, якая пры-дае ім своеасабліваю чароў-

насць і непаўторнасць. Дарэчы, і Гоголь, і Някрасаў і многія іншыя з рускага літэратурнага бамонду імкнуліся А. Міцкевіча чытаць па-польску. А ў аўтараў "Мёртвых душ" і "Кому на Руси жить хорошо" маці былі полькі.

Творчае дакрананне да душы А. Міцкевіча адчуваецца і ў музы Максіма Горкага ў яго, напрыклад, "Песні аб буравесніку" (1901 г.). Чытаем эпілог "Пана Тадэвуша":

Пред родиною, распятой в крестной муке, И мужество заламывает руки...

Там в Горьком трауре мои собратья И воздух тяжелеет от проклятья, В ту сферу страшную лететь боится И буревестник — грозовая птица.

Праўда, горкаўская разгорнутая метафара ў дадзеным выпадку ідзе ад адваротнага, чымся ў Міцкевіча ўспрымання рэчаіснасці. У М. Горкага метафара — уся бляск і аптымізм.

Памер дадзенага артыкула не дазваляе рабіць далейшы экскурс у параўнанні. Але гэта будзе зроблена ў больш грунтоўнай працы і не толькі аб назіраннях над мастацкай творчасцю, але і ў крытыцы. Тут асаблівай увагі заслугоўваюць "Литературные мечтания" (1834г.) В. Бялінскага і "Аб крытыках і рэцэнзентах варшаўскіх" (1829 г.) А. Міцкевіча, дзе плённы ўплыў геніяльнага літвіна (беларуса) на "нейстового Виссариона" вельмі і вельмі відавочны. Бялінскі след за Міцкевічам, праўда, ужо аб рускай літэратуры абгрунтавана сказаў, што яе пакуль што амаль няма.

А цяпер найнеабходна ўказаць на крыніцу творчасці самога А. Міцкевіча. Думаецца, зрабіць лепш, чым гэта ўдалося класіку ўкраінскай літэратуры Максіму Рыльскаму, наўрад ці ўдасца. І таму прывядзем частку таго тэксту, што змешчаны ў прадмове да "Апошняга

Яўген ГУЧОК

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Вялікае княства Бум-Бам-Літ, максімальна абрэзанае, лічыцца міні. А мо не болей, чым літнігілізм, і дзе мы апынемся, калі ўсё міне? Ці не ў той жа самай плыні?

Высокія чаны, дзе тлушч варыцца, пах, скажам шчыра, не салонны. На абгортцы бесклапотныя дзіцячыя тварыкі, а мыла гомельскае, з-пад зоны.

Піша стары з Канзас-Сіці, ходзіць у басейн, умацоўвае арганізм. Са скрухай успамінае, як дома вялося, збіраліся сябрукі гаманіць на прызбе. Адчуваецца, новага не прыняў зямляк, а ў сваім паспеў зняверыцца. Дык чаго было ехаць у чужыя краі, у прынадліваю тую Амерыку: і новых сяброў не прыдбаў стары, ды й колькі ўжо таго адмерана.

Евангельскае. — Ты куды брыдзеш, ішак, што табе ў нас не так? — Не ішак я, а сабака. — Памаўчай бы, не-

барака, не салодкім тут абносаць, вылезеш, калі папрасяць, а пакуль што ён ядак, ён і падае нам знак... Што, равуць зусім не так? Меней вер сваім вушам!

Прагнуць усе чыстага неба, ды што каму трэба: аднаму блакіту шматок, а друго-му пад тынам цянік. І форвард, і абаронца гэтае сонца.

Маркотны факцік з мему-ару нечага: было ў жыцці і нешта чалавечае. Ды жыў на гэты час і гэты дзень не чала-век, ягоны кволы цень. А хто ты зараз, цень на бюлетэні? Суддзя сабе ці абрыс таго ценю?

Перад дажджом ластаўкі лётаюць нізка. Прадчуваюць непагоду? Прасцей: мошкі не ўзлятаюць. Каб жа толькі ў ластавак вышыня ўзлёту залежала ад мошак.

Здзяцінеў — хвароба

Альцгеймера. Асабліва сьце немачы тая, што ідыётам сябе не пачуваеш, нікому ні ў чым не ступаеш. Сядзіць сабе такая персана нон грата, і невядома, ці яна віна-вата. Прыглыдаецца да тых, хто на фінішы: толькі б па-меней здзяцінеўшы.

Пра ўплывы (з Мікалая Глазкова). Ілюша Фрэнкель, франтавы паэт, аднойчы мне сказаў: "Давай заку-рым". Я выкурыў пасля сто тысяч цыгарэт, а мне тут пра ўплывы нешта дураць. Ясе-нін, Маякоўскі, Севяранін, ніхто не ў стане параўнацца з намі. Што значыць стрэ-ца з блізкаю натураю і ў са-мы раз пачуць: "Давай заку-рым".

Пра "Долі праўды". Не ўсё гладка пад гэтым Коўз-кім. Я б такім не даваў во-лі. Вярзучы нешта з выгляд-а філасофскім, а самі сва-во-ляць, сякуць і колюць. Пры-стойна на 16-й старонцы, дык вось табе на — рады-еактыўны стронцы.

Вось вам і...опіум

У якія толькі крайнасці ні кідалася калісь афіцыйная ідэалогія, праводзячы атазістычную прапаганду! А калі раз-важыць (у чым многія ўжо змаглі пераканацца), дык гэты самы "опіум" не такі і страшны. Проста трэба лепш ведаць гісторыю. Нацыянальнае — не ў апошнюю чаргу.

Для прыкладу, спалюецца 90 гадоў з часу заснавання Мінскага царкоўна-археалагічнага музея. І ўзнік ён не сам па сабе, а пры Мінскім царкоўным гісторыка-археалагічным камітэце, які, у сваю чаргу, "нарадзіўся" ў лютым 1908-га. І камітэт, а адпаведна і музей, здавалася б, мусілі выра-шаць канфесійныя праблемы ў іх розных аспектах, прынамсі, у гістарычным. На самай справе атрымалася інакш. Носьбіты "опіуму" клапаціліся аб даследаванні гістарычных помнікаў, вывучэнні фальклору, апісвалі царкоўныя і манастырскія архівы.

Камітэт выдаў зборнік "Минская старина", даведнік "Рукапісны адзел старадрукаваных кніг бібліятэкі Мінскага цар-коўнага гісторыка-археалагічнага камітэта. 1909". А музей і папаўняўся сабранымі камітэтам матэрыяламі. У ім зна-ходзілася 1363 экспанаты. Сярод іх, канечне ж, былі і рэчы рэлігійнага характару, але шмат месца займалі этнаграфічныя матэрыялы, тэксты песень, паданняў, казак, захоўваліся рэд-кія манеты.

Каля 1900 адзінак захоўвання налічвала музейная бі-бліятэка, сярод іх і некалькі рукапісных кніг. У музеі збера-гаўся і архіў Слуцкага (Трайчанскага) манастыра. Праіснаваў гэты музей да пачатку першай сусветнай вай-ны, пасля чаго экспанаты былі вывезены ў Рязань (Расія). У Мінск яны вярнуліся ў 1922 годзе і былі перададзены ў Бе-ларускі дзяржаўны музей. А сам будынак Мінскага царкоў-на-археалагічнага музея захаваўся. Ён — побач са сталічным Домам афіцэраў. Многім вядомы, як Дом работнікаў мас-тацтваў.